

# ”Kom igjen gutta”

*En sosialantropologisk studie om likhet og forskjeller blant kvinnelige soldater i Hans Majestet Kongens Garde*

Marthe Harsvik



Masteroppgave ved Sosialantropologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

23. juni 2010



# ”Kom igjen gutta”

En sosialantropologisk studie om likhet og forskjeller blant kvinnelige soldater i Hans Majestet Kongens Garde

© Marthe Harsvik

2010

Kom igjen gutta

Marthe Harsvik

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslo Kopisten AS

IV

# Sammendrag

Denne oppgaven omhandler kvinner i Forsvaret og er basert på et feltarbeid utført i Hans Majestet Kongens Garde blant førstegangstjenestegjørende kvinner og menn.

Kvinneandelen i Forsvaret er lav, og med denne oppgaven forsøker jeg å belyse hvorfor så få kvinner velger å tjenestegjøre og finner seg til rette i denne organisasjonen.

Hans Majestet Kongens Garde fremstår som en synlig avdeling i det offentlige rom, ved å være en vakt-, parade- og honnøravdeling. Dette gjør at likhet en viktig verdi for avdelingen.

Likheten skapes og opprettholdes gjennom å kle soldatene i avdelingens egne klær og symboler, samt gjennom de handlinger soldatene må utføre.

Den militære kulturen fremstår som maskulin og tilpasset det mannlige kjønn. Det likhetsnivået som avdelingen fokuserer på å opprettholde mellom soldatene, er en likhet som i stor grad er tilpasset menn. De kvinner som velger å tjenestegjøre her, må tilpasse seg den mannlige normen som er satt. Dette gjør at feminine trekk og kroppslige forskjeller skjules for å skape en soldat, en kategori som favoriserer det mannlige kjønn.

Avdelingen vedkjenner at det eksisterer forskjeller mellom kvinner og menn. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom fysiske krav og boforhold. Det praktiseres ulike fysiske krav for de kvinnelige og de mannlige soldatene, noe som fremstår som paradoksalt, siden soldatrollen krever at kjønnene må utføre like fysisk krevende oppgaver. Kjønnene segregeres på forskjellige rom av hensyn til privatlivets sfære. Konsekvensene av dette er at de kvinnelige soldatene ikke integreres like godt i det sosiale fellesskapet, både formelt og uformelt.



# Forord

En epoke er over og en milepæle er nådd. Å skrive en masteroppgave om kvinner i Forsvaret har vært utfordrene og spennende. Jeg har under feltarbeidet hatt mange gleder, hatt det fysisk utfordrende, men aller mest tilegnet meg mye kunnskap. Selv betrakter jeg meg som heldig som har fått lov til å være på feltarbeid i Hans Majestet Kongens Garde.

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til de soldatene som lot meg få være en del av deres liv og opplevelser i seks måneder. Spesielt retter jeg min takk til de kvinnelige soldatene som tok i mot meg med åpne armer og inkluderte meg i deres fellesskap. Dere er enestående!

Jeg vil også rette en stor takk til alle som gjorde dette mulig for meg, Rudolf Rohonyi fra Forsvarsdepartementet for å ha hjulpet meg på vei og for alltid ha tatt seg tid til å svare på mine spørsmål. Min kontaktperson i Hærstaben Brigader Jakobsen. Tidligere Gardesjef Ingrid Margrethe Gjerde og hennes daværende stab. Takk til kompanisjefer for å ha vært forståelsesfull og imøtekomende. Jeg vil også takke befal og gardister som jeg har møtt på min vei og som har tatt seg tid til å snakke med meg. En takk rettes også til Gardesjef Odd Andreas Søbstad for gode innspill.

En stor takk rettes til min veileder Elisabeth L'orange Fürst for sin faglige kunnskap, gode råd og fruktbare diskusjoner.

Jeg vil også takke Tone Danielsen og Nina Hellum for forståelse og støtte. Ole Magnus Totland for feedback og gode råd.

Til slutt vil jeg takke min familie, venner og medstudenter. Spesielt Espen for tålmodighet, forståelse og kjærlighet. Mamma, for alltid å ha gode råd på lur og for å være min mamma. Eva og Oddbjørg for hjelp med språkvask og gode samtaler. Kristin og Mailen for godt og langt vennskap. Og til slutt Ninja, min firbente trofaste venn for utmerkede turer og kos under denne prosessen.

Oslo, 23. juni 2010

Marthe Harsvik





# Innholdsfortegnelse

<b>SAMMENDRAG .....</b>	<b>V</b>
<b>FORORD.....</b>	<b>VII</b>
<b>INNHOLDSFORTEGNELSE .....</b>	<b>IX</b>
<b>KAPITTEL 1 INTRODUKSJON .....</b>	<b>1</b>
INNLEDNING .....	1
KVINNER I SKYGGEN I FORSVARET.....	2
HANS MAJESTET KONGENS GARDE .....	7
OPPGAVENS STRUKTUR.....	8
<b>KAPITTEL 2 METODE .....</b>	<b>10</b>
TILNÆRMING OG INNPASS .....	10
UTVALG AV INFORMANTER .....	11
DELTAGENDE OBSERVASJON.....	12
DATAINNSAMLING .....	14
INNRIKSANTROPOLOGI .....	16
Å VÆRE KVINNE I FELTEN .....	16
ANONYMISERING OG ETIKK .....	18
INFORMANTENE .....	19
<b>KAPITTEL 3.....</b>	<b>23</b>
FORSKNING PÅ FELTET .....	23
TEORETISK RAMMEVERK.....	27
<b>KAPITTEL 4 LIKHET SOM SOSIAL PRAKSIS .....</b>	<b>33</b>
I KONGENS KLÆR .....	33
MITT NAVN ER HARSVIK.....	39
SKAPORDEN.....	40
LUELØPET .....	42
TAKT, TAKT, TAKT! .....	46
SE OPP!! .....	48
REINTEGRASJON .....	51
<b>KAPITTEL 5 KVINNER I MENNS VERDEN .....</b>	<b>53</b>
EN KULTUR FOR MENN.....	53
ET NOE FYLDIGERE HÅR .....	57
PERLEØREDOBBER.....	62
SMINKE .....	64

ETTER ENDT TJENESTE .....	66
KVINNER UNDERORDNET MANNEN .....	68
SPRÅK .....	68
<b>KAPITTEL 6 INGEN GADD Å KOMME HIT FOR Å SI I FRA .....</b>	<b>71</b>
(U)LIKE KRAV TIL KJØNNENE .....	71
POSITIV SÆRBEHANDLIG .....	76
SYNLIGHET .....	77
ROM FOR JENTER(?).....	78
PRIVATLIVETS SFÆRE .....	82
DET SOSIALE FELLESKAP .....	83
HVA BETYR LIKHET?.....	87
<b>KAPITTEL 7 AVSLUTNING .....</b>	<b>90</b>
OPPSUMMERING .....	90
KJØNNSNØYTRAL VERNEPLIKT? .....	91
FRA LIKHET TIL FORSKJELL .....	94
<b>LITTERATURLISTE .....</b>	<b>96</b>
INTERNETTFERANSER:.....	100

## Kapittel 1 Introduksjon

### Innledning

”Forsvaret er statens maktapparat for å kunne ivareta Norges sikkerhet mot eksterne trusler. Militærmakt er ett av flere virkemidler en suveren stat har til å verne om sine interesser, sikre nasjonal selvstendighet og politisk handlefrihet” (St.prp. nr. 48 (2007-2008)). I Forsvarets verdigrunnlag står det følgende ”i krig vil Forsvarets militære ledere lede mennesker i kampsituasjoner der det er spørsmål om liv eller død. I fredstid skal Forsvarets ledere utdanne og videreutvikle alt personell slik at det skapes stridsdyktige avdelinger og funksjonelle staber” (Forsvarets verdigrunnlag). Norge opprettholder en verneplikt, og en del av de vernepliktige gjennomfører førstegangstjeneste. På denne måten opprettholdes en kontinuerlig utdanning av personell til det militære maktapparat.

Den allmenne verneplikten har i utgangspunktet vært en plikt for menn, som kvinner først i løpet av de siste tiårene har fått tilgang til (med unntak fra 2. verdenskrig). Per i dag er kvinneandelen i Forsvaret lav på alle nivå og i følge Stortingsmelding nr. 36 (2006-2007) vil en økning av kvinneandelen styrke Forsvaret slik at det er bedre rustet til å takle utfordringer både nasjonalt og internasjonalt, samtidig vil en økning i større grad gjenspeile Norge som et demokratisk og likestilt samfunn. ”En god kjønnsbalanse på alle nivåer i våre styrker vil vise likeverd og likestilling i praksis” (Stortingsmelding nr. 36 2006-2007:10). I 2009 vedtok Stortinget en endring i vernepliktsloven som innebærer at både mannlige og kvinnelige norske statsborgere er utskrivningspliktige (Lovdata 2010). Det vil si innrulling i Vernepliktsverkets hovedrulle og klassifisering for å fastslå deres tjenestedyktighet og øvrige forutsetninger for tjeneste. Utskrivningsplikten for kvinner opphører etter endt klassifisering, mens utskrivningsplikten for menn opphører når verneplikten inntreffer eller når han blir kjent fri for verneplikt. En mann er vernepliktig fra 1. januar i det året han fyller 19 og til utgangen av det året han fyller 44. Verneplikten innebærer en tjenesteplikt på inntil 19 måneder, 12 måneder avtjenes da som førstegangstjeneste. De resterende månedene kan gjennomføres som repetisjonsøvelser eller årlig trening i Heimevernet (Lovdata 2010). Når

kvinner har samtykket til *frivillig* å avtjene verneplikten vil de ha samme plikter og rettigheter som menn<sup>1</sup>.

Det er i all hovedsak menn som har preget Forsvaret som organisasjon, både i krigstid og i fredstid. Forsvarskulturen er derfor blitt preget av menns tenkemåte og styresett, og kan sies å være en maskulin kultur. I denne oppgaven tar jeg for meg en gruppe kvinnelige vernepliktige soldaters møte med maskulinitet og normativitet i Hans Majestet Kongens Garde. Jeg vil ta utgangspunkt i soldatenes egne opplevelser og erfaringer for å vise hvordan de forstår og håndterer sin egen rolle som soldater og hvordan de søker å la seg integrere i det lokale militære fellesskapet. Bakgrunnen for oppgaven er et seks måneders langt feltarbeid, der jeg ved hjelp av deltakende observasjon har fulgt en tropp med mannlige og kvinnelige soldater gjennom den daglige tjenesten. Samhandlingen i Hans Majestet Kongens Garde er preget av en sterk likhetsideologi. Dette kan forklares både med den synlige rollen avdelingen er gitt gjennom sine offentlige oppdrag men også gjennom de tradisjonelle likhetsprinsippene avdelingen forvalter som en militær enhet. Ved å betrakte menn som tradisjonsbærer i Forsvaret kan det forstås at likheten er tilpasset menn, og at de kvinnelige soldatene må tilpasse seg en mannlig standard. Med dette blir min problemstilling; *Hva innebærer likheten som sosial praksis for kvinnelige soldater i Hans Majestet Kongens Garde?*

### **Kvinner i skyggen i Forsvaret**

For å gi et innblikk i hvorfor det er en lav kvinneandelen i Forsvaret velger jeg å gi en kort historisk presentasjon av norske kvinners Forsvarshistorie. Jeg vil legge vekt på de ulike prosessene som har bidratt til å forme og påvirke kvinners deltakelse frem til i dag.

Historisk sett er det menn som har deltatt på den militære arena. Man kan anta at tradisjonelle kjønnsrollemønstre er en av årsakene til dette. Kvinners oppgave har i stor grad vært fokusert rundt husholdet, mens menn har vært forsørgeren og beskytteren. Værnø og Sveri (1990:159) skriver at "krig var en brutal og blodig oppgave som kvinnene skulle skånes for". Dette betyr ikke at kvinner ikke har vært en aktiv deltager. Hva slags roller de har hatt,

---

<sup>1</sup> Presentasjon av ulike syn på kjønnsnøytral verneplikt presenteres i kapittel 7

kommer an på hva slags krig som har blitt ført<sup>2</sup>. Værnø og Sveri (1990:11) poengterer at i krigstid, når samfunn har måttet sette hele sin styrke inn for å overleve har kvinner bidratt og de tradisjonelle kjønnsrollemønstre har blitt tøyet. Men kjønnsrollemønstrene har alltid gått tilbake til det tradisjonelle når samfunnet har falt til ro igjen. I følge Værnø og Sveri (1990:11) var den første dokumenterte bruk av kvinner i strid de sovjetrussiske dødsbataljonene som i 1917 spredte skrekk blant sine mannlige fiender. Før dette, så langt det vites, finnes det ingen dokumentasjon som knytter kvinner til organisert krigføring.

Da vernepliktloven i Norge ble allmenn i 1897 tok ikke Grunnlovsfedrene hensyn til at kvinner også kunne bidra. Å pålegge kvinner tjeneste i det militære Forsvaret var uttenkelig. Dette ville bryte med kvinnens stilling i hjemmet og de sosiale normene. Det ble heller ikke lagt til grunn at man trengte kvinner, at de hadde den kompetanse som trengtes i den krigføring som man kjente til. Det man trengte kvinner til var først og fremst fredsoppgaver; å ta vare på hjemmet, oppdra barna og skaffe mat og klær. Var det behov for tjenester slik som sykepleier, spioner, kurerer eller lignende fikk man ta det der og da (Værnø og Sveri 1990). Bak disse holdningene lå også en realitet tilknyttet dårlig økonomi og en manglende politisk forsvarsinteresse. I tillegg var Forsvarets organisasjon liten, og det var ikke behov for å øke mannskapet. Forsvaret hadde rett og slett ikke bruk for kvinner. Det fastlåste holdningsmønsteret ble ikke brutt før 1940, før krig på egen norsk jord var et faktum. (Værnø og Sveri 1990:19) Under andre verdenskrig tok kvinner initiativ og mobiliserte seg gjennom ulike organisasjoner, blant annet gjennom lottevirkosomhet, i motstandsbevegelser, som sykepleiere eller som K- soldater underlagt verneplikt i Storbritannia. Etter krigen forelå det en oppfatning om at i krig og kriser trengtes alle, kvinner var også en ressurs for å styrke Forsvaret. Selv om kvinner fikk tilgang til Forsvaret gjennom frivillighet skulle det ta mange år før et forslag om likestilling av menn og kvinner ble vedtatt.

Gjennom de sosiale bevegelsene på 1960- og 1970-tallet vokste kvinnefrigjøringsaken. Det ble blant annet stilt spørsmål rundt kvinners tradisjonelle familierolle (Anne Lise Ellingsæter og Gunvor Iversen 2003). Elisabeth Lønnå (2003) skriver at "kvinner var undertrykt som kjønn, og en frigjøring måtte til, både for den enkelte og for alle kvinner. Et handlende

---

<sup>2</sup> I følge Værnø og Sveri (1990:XVII) har kvinner hatt alle slags tenkelige og utenkelige roller i forsvarskamp, slik som valkyrier, skjoldmøyer, vikinger, herskerinner, hærfører, revolusjonære, bannerfører, sykepleiere, handelskvinner, felthustruer, "bare" familie, soldater, spioner, agenter og kuréer.

felleskap skulle oppstå, grunnlagt på søstersolidaritet”. Kvinnene begynte å innta arbeidsmarkedet, unge jenter satset på utdanning, og kvinner som hadde vært hjemme med små barn, gikk ut i yrkeslivet igjen. Selv om det var lovfestet lik lønn, og formelt like muligheter, var det ikke slik det ble opplevd i praksis. Det ble skapt debatt og interesse for kvinnespørsmål og likestilling. Forsvaret som en offentlig etat, og utdanningsinstitusjon og arbeidsplass skulle ikke være et unntak for likestillingen. Værnø og Sveri (1990) skriver at det var i all hovedsak forsvarsinteresserte kvinner som jobbet for likestilling i Forsvaret.

Vinteren 1970 startet Nygaardutvalget å utarbeide forslag for en effektiv utnyttelse av kvinner til ikke-væpnet tjeneste i Forsvarets krigsorganisasjon (Værnø og Sveri 1990:151). Etter tre år ble utvalget enig på de fleste punktene, og da det skulle fremlegges til departementet oppsto det full debatt om kvinner i Forsvaret. Tidspunktet for denne debatten forgikk på samme tid som likestillingsdebatten og diskusjoner om hvorvidt det etablerte kjønnsrollemønstre var foreldet. Derfor ble det også diskusjoner om likestilling i Forsvaret. En integrasjonsmodell for å få kvinner inn i tjenesten på lik linje som menn ble fremmet. Departementet jobbet i to år med denne saken. De saksansvarlige, daværende byråsjef Thorbjørn Bergersen og konsulent Jan Monsen, forsøkte å finne en løsning som var salgbar for politikerne, unge kvinner som kunne rekrutteres og for ansatte i den militære organisasjon som i utgangspunktet var negativ til kvinner i Forsvaret. I samme år, 1975, ble FNs internasjonale kvinneår gjennomført for første gang. Dette gjorde at det ble vanskeligere å diskriminere kvinner (Værnø og Sveri 1990:154). Motviljen fra Forsvaret var stor, men det ble vanskeligere og nekte å gi kvinner like rettigheter fordi likestillingsloven var under utarbeidelse. I 1975 ble Stortingsmelding nr 62 (1974-75) foreslått. Denne innebar at kvinner skulle få tilgang til militære stillinger, men ikke i stridende funksjoner og avdelinger (Værnø og Sveri 1990:155). I 1977 ble befalsutdanningen åpnet for kvinner, men Stortingsmeldingen førte naturlig nok med seg diskusjoner om hvorfor ikke kvinner kunne delta i strid. I 1979 trådte likestillingsloven til. Loven har som formål at den ”skal fremme likestilling mellom kjønnene og tar særlig sikte på å bedre kvinnens stilling. Kvinner og menn skal gis like muligheter til utdanning, arbeid og kulturell og faglig utvikling” (Lovdata 2005). I 1983 ble kvinner gitt adgang til førstegangstjenesten på lik linje som menn. I 1984 vedtok stortinget full likestilling, med rett til å avtjene førstegangstjenesten, adgang til alle utdanningsformene og yrkestilsetning i alle stillinger (Værnø og Sveri 1990:XV). I januar 1985

ble førstegangstjenesten åpnet for kvinner (Værnø og Sveri 1990:176). Da den første offisielle innkallingen kom i mars 1985 var det 130 kvinner som meldte seg, halvparten trakk seg.

I årene som kom ble det lansert en rekke handlingsplaner for å øke antallet kvinner i Forsvaret<sup>3</sup>. I 2007 ble Stortingsmelding nummer 36 om "økt rekruttering av kvinner til Forsvaret" anbefalt. I følge denne Stortingsmeldingen er det et overordnet mål at begge kjønn skal være likt representert i Forsvaret. Et nærmere mål er at kvinneandelen skal økes til 20 prosent innen 2020. Norge har også forpliktet seg gjennom "FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet" til å øke kvinneandelen i internasjonale operasjoner. "Resolusjonen har som overordnet mål å øke kvinners deltakelse og innflytelse i arbeidet med å forebygge, håndtere og løse konflikter. Resolusjonen skal også bidra til å ivareta kvinners menneskerettigheter under flukt, i krig og konflikt og integrere kjønnspektivet i fredsbyggende arbeid" (FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1325). Å ha kvinner i operasjoner i utlandet vil bidra til en forbedret kommunikasjon med den kvinnelige sivilbefolkningen. Særdeles vil en økning i Forsvaret gjenspeile det norske samfunn som demokratisk, likestilt og likeverdig (Stortingsmelding nr 36 2006-2007).

For å øke kvinneandelen, beholde kvinner, og få kvinner i ledende stillinger ble det satt i gang en rekke tiltak (ikke alle tiltakene blir presentert her). Det er fra januar 2010 innført sesjonsplikt for jenter født i 1992. Sesjon brukes for å kartlegge om den innkalte er tjenestedyktig, samt gi informasjon om Forsvaret som tjenestested, utdannings- og yrkesgren. Det er også satt i gang forskjellige markedsførings- og profileringstiltak slik som jentecamper og sms-aksjoner. I følge Stortingsmelding nr 36 (2006-2007:22) er det ikke bare kvinner som er målgruppen. "Mer målrettet informasjon om Forsvaret til unge menn og kvinner" er ett av tiltakene. Kvinner i førstegangstjenesten må skrive under på en villighetserklæring. Denne innebærer at de har samme plikter og rettigheter som mannlige soldater. Tidligere hadde kvinnelige soldater tre måneder på å bestemme seg om de ville fortsette i førstegangstjenesten. Dette gjorde at antall personell ble et usikkert moment for

---

<sup>3</sup> Noen av disse handlingsplanene er samarbeidsavtale om likestilling i Forsvaret (1990). Forsvarsdepartementets handlingsplan for rekruttering av kvinner til Forsvaret (1995). Forsvarssjefens satsingsplan for rekruttering av kvinner til Forsvaret (1996). Forsvarssjefens verdigrunnlag og Forsvarets likestillingspolitikk (1998). Handlingsplan for økt kvinneandel (2000).

Forsvaret. I følge Stortingsmelding nr 36 (2006-2007) skal det settes i gang tiltak for at kvinner skal undertegne villighetserklæringen før fremmøte til førstegangstjenesten<sup>4</sup>.

Forsvaret hadde i perioden 2005-2008 et mål om at minimum 25 prosent av elevene ved befalskolene skulle være kvinner. I Stortingsmelding nr 36 (2006-2007:19) beskrives et tilsvarende tiltak for krigsskolene og stabsskolen hvor 25 prosent av studieplassene skal reserveres til kvalifiserte kvinner. Stortingsmelding nr 36 (2006-2007:13) påpeker at "kvotering er en positiv særbehandling som benyttes for å utjevne en skjev kjønnsbalanse, motvirke diskriminering og fremme mangfold". Kvoteringen fungerer slik at kvalifiserte kvinner skal konkurrere seg imellom om plassene. Hvis ikke 25 prosent kvinner er kvalifiserte tilbys resterende plass til menn. I følge Stortingsmelding nr 36 (2006-2007:19) ønsker regjeringen at opptakskrav revideres. Dette begrunnes med at Forsvaret i all hovedsak har fokusert sin rekruttering på menn og det kan dermed tenkes at de opptakskrav som eksisterer er mer tilpasset menn enn kvinner. Samtidig påpekes det at Forsvaret har vært utsatt for omfattende endringer, og fått nytt kompleks militært utstyr de senere årene slik at det er blitt nødvendig med gjennomgang av krav. Det skal også settes i gang tiltak som gjør Forsvaret mer fleksibelt med hensyn på familiære behov slik som graviditet og svangerskapspermisjon.

Med henblikk på forskning legger Stortingsmelding nr 36 (2006-2007) frem at det skal forskes på kultur og holdninger i Forsvaret. Det skal blant annet forskes på årskull fra sesjon og fremover i tid. Stortingsmeldingen sier også at det å arbeide med holdninger og akseptabel oppførsel skal være en leders måloppnåelse. Det skal utarbeides retningslinjer for akseptabel oppførsel. "Fravær av uønsket atferd og kjønnskrenkende handlinger og utsagn vil bidra til å gjøre Forsvaret til en mer attraktiv arbeidsplass for kvinner" (Stortingsmelding nr. 36 2006-2007:22). Et annet tiltak er å bevisstgjøre ansatte, ledere og beslutningstakere slik at de forstår verdien av mangfold i den militære organisasjon (Stortingsmelding nr 36 2006-2007:22).

---

<sup>4</sup> Da jeg hadde mitt feltarbeid var ikke mine informanter opplyst om dette. De hadde blitt informert på sesjon at de hadde tre måneder på å bestemme seg om de ville være i førstegangstjenesten.



## Hans Majestet Kongens Garde

Mitt feltarbeid ble utført blant førstegangstjenestegjørende menn og kvinner i Hans Majestet Kongens Garde. Det kongelige norske Gardeskarpskytterkompagni ble etablert 1. november 1856, i Stockholm under Kong Oscar. I 1888, mot slutten av unionstiden ble Garden overført til Oslo. I 1905 da unionsoppløsningen kom og Norge fikk egen konge, fikk avdelingen navnet HM Kongens Garde (Hegge 2008). Avdelingen er kongehusets militære livvaktavdeling, 24 timer i døgnet, 365 dager i året. Soldater som tjenestegjør i denne avdelingen blir kalt gardister. Utseendemessig skiller gardistene seg fra andre soldater ved å bruke en gardelue som hodeplagg og bærer Hans Majestet Kongens Gardes vaktsnor på uniformen. Fire ganger i året innrulleres det nye soldater i avdelingen, slik at det kan opprettholdes et 365 dagers vakthold med ferdig utdannede gardister (HMKGa).

Et vanlig tjenesteår består for de fleste soldatene i Hans Majestet Kongens Garde av både vakthold og infanteritjeneste. I tillegg består mye av tjenestetiden i å trene på å stå vakt, parade og *sluttet orden*, kalt SLO. SLO er et emisk begrep brukt om bevegelser som gjøres i takt som soldater utfører på vakt og parade. Det skal utføres med presisjon og dermed konsumeres det mye tid på å trene på dette. En vesentlig del av tjenestetiden består også av fysisk fostring, kalt FYFO.

Hans Majestet Kongens Garde er en bataljon, det vil si en avdeling i Hæren. Antall soldater ligger et sted mellom 1200 og 1400. Bataljonen ledes av en Gardesjef med graden oberstløytnant. Under mitt feltarbeid hadde Hans Majestet Kongens Garde sin første kvinnelige gardesjef, Ingrid Margrethe Gjerde. Bataljon er delt opp i syv kompani, som igjen er delt opp i tropper. Kompani seks er rekruttskolen/gardeskolen. I denne oppgaven vil jeg forholde meg til benevningen *rekruttskolen*. Den er plassert på Terningmoen i Elverum kommune. Rekruttskolen, består av fire tropper og en kompanistab. Soldatene tilbringer en periode på to til tre måneder her, tiden avhenger av hvilken årstid de innrulleres.

Mesteparten av tjenestetiden på rekruttskolen består av *grønn tjeneste*, det vil si den delen av infanteritreeningen som foregår ute i skogen. Her får de grunnleggende soldatopplæring slik som for eksempel våpenopplæring, vakthold, sette opp telt og fyring av primus.

Soldatene bor og sover på kaserner, hvert rom består av fire køyesenger, som utgjør plass til

åtte soldater. Etter endt rekruttskole overflyttes soldatene til Gardeleiren på Huseby, i Oslo kommune.

Gardeleiren er tilholdssted for seks kompanier, samt gardesjefens stab. Kompani en, to og fire er bygd opp på lik måte. De består av en kompanistab, en eskortetropp, to geværtropper og en jegertropp. Hvert kompani har en kaptein som sjef. Når et kompani dimitterer, vil kompaniet fra rekruttskolen overflyttes og erstatte det kompaniet som nettopp har dimittert. Derav rulleres det på å være det eldste og det yngste kompaniet. Kompani tre heter *musikk og drill*. Det er en "parade, seremoni, konsert og oppvisningsenhet" (HMKGb). For å tjenestegjøre i dette kompaniet må man spille et korpsinstrument eller ha et ønske om å bli drillgardist. Kompani fem består av en kompanistab, sanitetstropp, vedlikeholdstropp, kommandoplasstropp og logistikkropp/forsyningstropp. Kompani syv er befalskolekompaniet.

Soldatene kan søke seg til den troppen de ønsker å være i, i det kompaniet de danner. I tillegg kan de også søke seg til kompani fem, som bytter ut personell etter hvert som de dimitterer. Sanitetstroppen har ofte en høyere kvinneandel enn de andre troppene. For en soldat som kommer i kompani en, to eller fire følger en gardeperiode på omtrent fem uker, i kompani fem er perioden noe kortere. Før soldatene kan kalle seg gardister må de gjennom et *lueløp*. Dette ritualet avsluttes med en seremoni hvor soldatene får tildelt gardeluen.

### **Oppgavens struktur**

Oppgaven består av syv kapitler, inkludert kapittel en, introduksjonen. Kapittel to er metodekapittelet, hvor jeg vil ta opp metodiske betraktninger. Kapittel tre viser til tidligere forskning på Forsvaret og det teoretiske rammeverket. Kapittel fire viser hvordan Hans Majestet Kongens Garde skaper og opprettholder et likhetsnivå mellom soldatene. Kapittel fem handler om hvordan de kvinnelige soldatene opplever og håndterer møtet med likhetsidealet, som i stor grad er laget for menn. Kapittel seks tar opp hvordan avdelingen forsøker å tilrettelegge for de kvinnelige soldatene og hvilke konsekvenser dette har for samhandlingen. I det syvende og siste kapittelet vil jeg oppsummere min egen analyse og knytte den til debatten om kjønnsnøytral verneplikt.

I denne oppgaven er betegnelsen *befal* knyttet til befal med graden sersjant og oppover. Betegnelsen *soldat* brukes om mannskap, altså menige.

De empiriske eksempler som er brukt i denne oppgaven er basert på feltnotater som jeg skrev i feltjournalen under feltarbeidet. For å anonymisere mine informanter har jeg valgt å plassere meg selv i deler av empirien. På denne måten er jeg selv også tilstede i teksten.

## Kapittel 2 Metode

### Tilnærming og innpass

Jeg har alltid hatt en interesse for Forsvaret som organisasjon både på grunn av den lave kvinneandelen og kulturen som utad fremstår som lukket og maskulinisert. Selv har jeg ingen bakgrunn fra Forsvaret foruten en arbeidsuke på ungdomskolen, men jeg er derimot samboer med en offiser i Forsvaret. Mitt ønske om å gjennomføre feltarbeid i Hans Majestet Kongens Garde kommer av flere grunner. Avdelingen fremstår som en synlig avdeling med sitt vakthold foran de Kongelige residenser. Personlig synes jeg også at gardistenes fremtoning er flott å se på. Måten avdelingen har bygd opp sin progresjon med hensyn til de tre fasene; *rekruttskolen, gardeperioden og utdanning og vakt*, gav meg en mulighet å følge aktører fra en begynnelse til en slutt i to av fasene. Jeg fikk også mulighet til å følge deler av *et rites de passage* (van Gennep 1960) hvor førstegangstjenesten kan forstås som en overgang til å bli voksen. I tillegg passer avdelingens faser inn i de seks månedene som legges til grunn for feltarbeidet.

For å få tilgang til Forsvaret som felt må man ha et formelt innpass. Jeg var derfor avhengig av en tillatelse fra Forsvaret for å få tilgang til avdelingen. I 2008 utlyste Forsvarsdepartementet gjennom vitenskapsbutikken<sup>5</sup> et ønske om å få masterstudenter til å studere blant annet likestilling i Forsvaret. Jeg valgte å sende inn en prosjektskisse hvor jeg forklarte min metode, hensikt og mitt ønske om å studere akkurat denne avdelingen. Prosjektskissen ble positivt mottatt og jeg ble kalt inn på møte hos Forsvarsdepartementet for å diskutere prosjektskissen min og praktiske tilnærminger.

Det ble utarbeidet en kontrakt som innebar at jeg skulle få dekket kost og losji og nødvendig militært utstyr. Samtidig ble jeg underlagt lovpålagt taushetsplikt. Da kontrakten var signert dro jeg på møte med daværende Gardesjef oberstløytnant Gjerde. Vi diskuterte hvordan jeg i praksis skulle gjennomføre feltarbeidet og hun informerte om avdelingen Hans Majestet Kongens Garde.

---

<sup>5</sup> Gjennom Vitenskapsbutikken kan eksterne oppdragsgivere engasjere studenter innenfor alle humanistiske, samfunnsvitenskapelige og utdanningsvitenskapelige fag til å utrede viktige og aktuelle problemstillinger knyttet til ulike tema (Vitenskapsbutikken)

Jeg hadde et sterkt ønske om å begynne feltarbeidet samme dag som soldatene begynte i førstegangstjenesten, det vil si den dagen soldatene starter på *rekruttskolen*. Begrunnelsen for dette var for å kunne ta del i sosialiseringen som skjedde i troppen fra begynnelsen av. Hvis jeg skulle få tilgang til dette, så jeg det som nødvendig å være der fra dag en. Feltarbeidet startet på *innrykksdagen*<sup>6</sup>. Det innebar å møte opp på Sessvollmoen for blant annet vaksinasjon, legesamtale, blodprøvetaking og synstest. Herifra ble jeg fraktet med buss til Terningmoen leir sammen med de soldater som skulle danne de forskjellige tropper på rekruttskolen.

På Terningmoen leir ble jeg henvist til den troppen som jeg skulle tilbringe tid sammen med. Forsvaret la til rette for at jeg skulle få bo på et jenterom og bære uniform slik at jeg ikke skilte meg synlig ut. Fra min side var det også et ønske om å bo sammen med soldatene og delta på lik linje så langt det lot seg gjøre.

### Utvalg av informanter

Fra første dag var jeg opptatt av å fortelle at jeg var student som skulle skrive masteroppgave om kvinner i Forsvaret. Jeg oppnådde tillit ved å være åpen om min agenda og jeg la stor vekt på å fortelle om anonymisering av de ulike aktørene. I og med at jeg ble plassert i en tropp på rekruttskolen, ble denne også mitt sosiale nettverk. Jeg delte rom med de kvinnelige soldatene i denne troppen og de ble mine hovedinformanter. Ut over disse har også andre aktører innad i troppen bidratt som informanter. Det lille samfunnet som denne leiren representerer gjorde at ryktet om at det fantes en student blant soldatene spredte seg raskt. Det forelå stor nysgjerrighet om hvem jeg var og hva jeg gjorde, og dermed henvendte flere informanter seg til meg. Ved å benytte meg av *snøballmetoden* (Wikan 1996) kom jeg på denne måten raskt i gang med datainnsamlingen. Gardister og befal valgte jeg ut etter hvem som var villige og hadde tid til å snakke med meg.

På Huseby ble mine hovedinformanter spredt til forskjellige tropper og kompani. På grunn av dette ønsket jeg ikke lengre å være en del av en tropp, men heller tilbringe tid hos alle. Den nye hverdagen på Huseby innebar mye sluttet orden og trening for gardeaspirantene. Jeg

---

<sup>6</sup> Innrykksdagen er det emiske begrepet for den dagen da soldater startet i førstegangstjenesten

måtte finne nye arenaer å innhente informasjon på og oppdaget *delvise* som fruktbare informanter. Delvise er soldater som er for skadet eller for syk til å delta fullt ut i tjenesten, men som ikke er innlangt på sykestua. Selv om delvise også hadde vært fruktbare på rekruttskolen, var det flere av disse på Huseby. Også her opplevde jeg at det var stor nysgjerrighet for hva jeg drev med, og flere soldater tok kontakt. På denne måten utvidet mitt nettverk av informanter seg. Jeg beholdt fortsatt mine kvinnelige soldater som hovedinformanter og hadde som mål å tilbringe hver dag sammen med en av dem. Dessverre fikk jeg ikke tilbrakt like mye tid sammen med dem alle.

### **Deltagende observasjon**

*“...remaining in as close contact with the natives as possible, which really can only be achieved by camping right in their village (Malinowski 1984:6)*

Før feltarbeidet hadde jeg bestemt meg for å prøve å leve opp til antropologiens metode, *deltagende observasjon*. Å delta og observere førstegangstjenesten og skaffe meg kroppslige erfaringer ble et av mine mål. Csordas (1999:184) ser på kroppen som et redskap for deltagelse. Ved å bruke kroppen og tilnærme meg virkeligheten innenfra ville jeg erfare hva informantene opplevde. I Hans Majestet Kongens Garde fremstår kroppen som et viktig redskap. Uansett om aktørene er ute i skogen, på øvelse eller trener på sluttet orden brukes kroppen i stor grad. For meg innebar dette at jeg også måtte bruke min egen kropp for å tilegne meg informasjon. Jeg var derimot ikke forberedt på det kultursjokket og de kroppslige tunge påkjenningene dette medførte. Jeg måtte ganske tidlig inngå kompromisser med meg selv og soldatrollen.

På rekruttskolen ble jeg innlosjert på et jenterom sammen med informantene. Dette innebar lite privatliv. Det sosiale livet besto alltid av å ha flere mennesker rundt seg. Dette gav meg svært få muligheter til å koble ut, og kunne reflektere over dagen. Det jeg regner som privatlivets sfære ble innskrenket. Det å dusje alene eller å være på badet alene, ble goder som man lærer å sette pris på i det sivile livet. Ved å bo sammen med informantene ble jeg inkludert i det sosiale fellesskapet og ble en del av troppe.

Soldatene ble utsatt for tunge kroppslige påkjenninger og de hadde lange dager. Det ble stilt strenge krav til når de skulle stå opp og når de skulle legge seg, krav som også jeg fulgte. I begynnelsen forsøkte jeg å være en aktiv deltager i soldatenes hverdag, men de kroppslige tunge påkjenningene, lite søvn og kulde viste seg å bli utfordrende for meg. Det gikk utover min observasjon og objektivitet, hvor fokuset mitt ofte dreide seg om å holde meg varm. Jeg opplevde kulturen på rekruttskolen som sterkt preget av autoritet og strenge hierarkiske relasjoner mellom soldater og befal. Det gav meg en følelse av å være underlagt en autoritet, og at det ble bestemt hvor, når og hva jeg skulle delta på. Rollen som soldat ble dominerende og rollen som antropolog forsvant. Etter møte med en meget forståelsesfull og imøtekommende kompanisjef og et møte med troppsbefal, ble det enklere å være på feltarbeid. Jeg fikk muligheten til å delta på det jeg selv så som nyttig og observere det jeg ønsket. På denne måten fikk jeg både egne kroppslige erfaringer og mulighet til å observere.

For å opprettholde tillit og det sosiale samholdet, og for ikke å være en belastning for troppen bar jeg alltid mitt eget utstyr. Jeg deltok på de områder hvor det var forventet, og forsøkte alltid å motivere og gi en hjelpende hånd. Arenaen for feltarbeidet ble både ute i felten, i skogen og på skytebanen, samt inne i garnisonen<sup>7</sup>. Med andre ord, arenaen ble hvor informantene befant seg.

Ved å bære uniform måtte jeg forholde meg til de kulturelle kodene som alle soldater blir underlagt, som for eksempel å hilse på befal og kle seg i henhold til reglement. Jeg valgte derimot å ikke bære våpen. Det har flere grunner, jeg syntes at jeg hadde nok utstyr å ta vare på i tillegg til at jeg skulle observere, delta og notere. Å bære våpen innebærer ansvar, en soldat er i svært stor grad bundet til våpenet sitt og for meg ble våpenet mest bare i veien. Istedenfor å bære våpen utnevnte jeg meg selv til troppens fotograf.

Etter overflyttingen til Huseby valgte jeg og ikke bo sammen med informantene lenger. Dette var fordi jeg selv ikke bor så langt unna leiren. Dessuten var jeg ganske sliten etter tre måneder på rekruttskolen. Jeg hadde et behov for å få et privatliv igjen. Jeg reiste tidlig om morgenen til leiren og reiste hjem igjen på ettermiddagen eller kvelden.

---

<sup>7</sup> En garnison er et emisk uttrykk for militær leir

Gardeaspirantene trente på sluttet orden, SLO, i omtrent fem uker. Siden jeg ikke skulle bli en vaktgardist var det heller ikke hensiktsmessig at jeg deltok aktiv i denne treningen. I SLO skal bevegelsene skje i takt og hver tropp har sin egen progresjon. Det ble ofte gitt sanksjoner hvis soldater ikke klarte å følge takten, disse sanksjonene gikk som regel ut over hele troppen, ved innskrenket fritid eller lignende. I og med at jeg ville være i alle troppene siden de kvinnelige informantene var spredte, ble det enklere å ha en observatørrolle de siste månedene på feltarbeidet. Dette betyr ikke at jeg kun observerte. Jeg deltok på den grunnleggende SLO opplæringen, men jeg sluttet når våpen ble inkludert i treningen. Etter hvert begynte noen befal å bruke meg som en markør for de delvise. For at ikke disse bare skulle stå og se på troppen sin, måtte de instruere meg i våpen SLO. Jeg var også en ivrig deltager på SLO konkurranser, selv om jeg alltid var den første som røk ut. Feltarbeidet hadde gjennom hele rekruttperioden vært preget av at det skjedde noe fra morgen til kveld. Først på Huseby opplevde jeg dødtid på feltarbeidet og dermed fikk jeg tid til å reflektere i nuet.

Jeg fikk også et annet forhold til befalet enn jeg hadde hatt på rekruttskolen. Jeg følte meg ikke lengre underlagt en autoritet på samme måte som på rekruttskolen, i tillegg var kompanisjefen meget åpen for at jeg kunne gjøre som jeg ville. Befalet på Huseby snakket mer med meg enn hva befalet på rekruttskolen hadde gjort, og det gav meg en større forståelse av hvordan det er å være befal i Hans Majestet Kongens Garde. For meg ble det også fruktbart å observere relasjonen mellom vernepliktige og befal. Jeg oppdaget samhold, relasjoner og forandringer i de sosiale rollene som ble viktige data for denne oppgaven.

### **Datainnsamling**

For å samle inn datamateriale til denne analysen har jeg i all hovedsak brukt deltagende observasjon. Ved å plassere meg selv i den situasjon som de kvinnelige soldatene levde i, fikk jeg innblikk i deres livsverden og en forståelse for hvordan de opplevde å være i førstegangstjenesten (Wikan 1996). De samhandlingene og uformelle samtaler som foregikk mellom aktører ble skrevet ned i en notatblokk i form av feltnotater. Selv valgte jeg også å utføre uformelle intervju i enkelte situasjoner, samtidig som jeg drev deltagende observasjon (Jordan 2003). Jeg tok "scratch notes" (Sanjek 1990) fremfor informanter daglig



gjennom hele feltarbeidet. I begynnelsen av feltarbeidet var det spørsmål om hva jeg skrev ned, og om jeg fikk noe informasjon til oppgaven min, men dette avtok etter en relativ kort periode. Hvis jeg ikke noterte ble det ofte stilt spørsmål til hvorfor jeg ikke skrev. Jeg vurderte derimot hvem jeg skrev fremfor, noen ganger spurte jeg om det var greit, andre ganger valgte jeg å finne meg en plass skjermet fra soldatene. Hans Majestet Kongens Garde stilte et kontor til disposisjon til meg på rekruttskolen. Flere kvelder og morgener brukte jeg kontoret for å skrive en utfyllende kronologisk feltjournal på data ved hjelp av notater og head notes (Sanjek 1990). Jeg fikk også tilbudet om å ha et eget kontor på Huseby, men jeg valgte å takke nei fordi jeg skrev utfyllende notater hjemme.

Jeg valgte også å ha "loosely structured interview" med enkelte informanter og befal (Jordan 2003). På forhånd hadde jeg forberedt spørsmål, og underveis dannet det seg nye. I henhold til kontrakten med Forsvaret skulle jeg ha en avsluttende samtale med de kvinnelige informantene før deres dimisjon. I denne samtalen forsøkte jeg å la dem selv reflektere over året som hadde gått, samtidig som jeg stilte spørsmål som jeg hadde forberedt på forhånd.

I denne oppgaven har jeg også valgt å bruke sekundære kilder slik som avisartikler, nyhetsreportasjer, informasjon hentet fra Hans Majestet Kongens Garde egen internettside, samt andre informasjonshefter, både fra Forsvaret og utenforstående aktører.

## Innriksantropologi

Å ha feltarbeid i egen kultur, og drive med "innriksantropologi" kan slik Howell har uttrykt, gi metodiske problemer. En kan ikke forvente å få tilgang til aktørenes hjemmesfære ut over de avtaler man har, ei heller mulighet til å følge informanter på alle hverdagslige gjøremål. Den kulturelle annerledesheten som oppleves på feltarbeid i eksotiske strøk vil sjelden oppleves i hjemlige trakter. Howell mener også at antropologens notatskriving i hjemlige sfærer i større grad dreier seg om narrativer og dialoger, enn samhandlinger (Frøystad 2003). Selv har jeg både dialoger og samhandlinger i mine feltnotater. Hans Majestet Kongens Garde ble for meg en meget annerledes og fremmed kultur enn hva jeg hadde forestilt meg. Den er på mange måter et motstykke til min egen hverdag. Selv mener jeg at jeg har klart å forholde meg i enkelte situasjoner til det Cato Wadel kaller *naiv observasjon* (Frøystad 2003). De nye opplevelsene og den kulturelle annerledesheten gav meg mulighet til å betrakte og beskrive situasjonen jeg observerte eller deltok i.

## Å være kvinne i felten

Mitt feltarbeid foregikk i en kultur preget av autoritet og hierarki. Allerede før jeg begynte på feltarbeidet fikk jeg beskjed om at Hans Majestets Kongens Garde "*kan virke veldig autoritær, sånn at du er klar over det*"<sup>8</sup>. Jeg hadde også ønsket å bli behandlet som en vanlig soldat så langt det lot seg gjøre. Ingenting kunne ha forberedt meg på det kultursjokket jeg fikk. Fra å være en selvstendig kvinne ble jeg nå en deltager i et samfunn som i stor grad dreier seg om å følge regler og gjøre som man blir fortalt. Jeg ble plassert nederst på rangstigen, blant soldater. Jeg mener et av de første møtene jeg hadde med et befal kan illustrer dette:

*Informantene og jeg bestemmer oss for å oppsøke en jente som er i en annen tropp. Vi er ikke kjent i bygningen enda og vi vet heller ikke hvor de andre troppene er. Jeg husker så vidt hvor hun sa at hun bor så da tenkte jeg at det bare er å lete etter en dør hvor det står jenterom. På tur gjennom gangen møter vi på et befal som skriker og roper "hva i helvete driver dere med?". Vi skjønner jo ikke helt hva vi har gjort feil,*

---

<sup>8</sup> Kilden har jeg valgt å gjøre anonym.

*og han fortsetter å skrike og banne til oss. Jeg forklarer at jeg leter etter en jente og sier fornavnet hennes. Han skriker og roper til meg at i Forsvaret bruker man ikke fornavn men etternavn. Ille berørt og flau forlater vi åstedet og går tilbake til rommet vårt. Jeg er sjokkert over at det går an å behandle mennesker på den måten.*

Dette var ikke den eneste gangen jeg opplevde å bli skjelt ut i begynnelsen av rekruttskolen, for noe jeg ikke helt skjønnte poenget med. Etter hvert som nyheten om at en kvinnelig student var til stede for å se hvordan de kvinnelige soldatene hadde det (som de fleste oppfattet mitt prosjekt som) ble jeg aldri mer skjelt ut. Om dette var en tilfeldighet eller om det var jeg som lærte meg de kulturelle kodene så godt at jeg skled inn som en soldat vites ikke.

Som kvinne representerte jeg en minoritet i Hans Majestet Kongens Garde, mitt kjønn gav meg muligheter og begrensninger (Wikan 1996). Jeg fikk tilgang til de kvinnelige soldatenes sfære og ble en del av deres sosiale samhold. De mannlige soldatenes livsverden fikk jeg aldri et like godt innblikk i, men jeg følte at de inkluderte meg og at jeg fikk være en del av deres sosiale samhold. Ved å være medmenneskelig og vise empati var det flere som valgte å betro seg til meg og på den måten fikk jeg tilgang til et personlig plan hos flere av aktørene.

Kvinner i Forsvaret er veldig synlige på grunn av den lave kvinneandelen. Som en konsekvens av dette, oppstår det ekstra mye oppmerksomhet rundt dem. Dette gjorde at det forelå mye oppmerksomhet og nysgjerrighet rundt den kvinnelige studenten som i tillegg var mye eldre enn normalalderen for vernepliktige. Selv opplevde jeg alderen som både som en begrensning og en åpning for deltagelse. I enkelte situasjoner ble jeg irritert på soldater og befal når jeg opplevde deres handlinger som umodne og unødvendig. Samtidig klarte jeg å se på enkelte situasjoner utenfra og betrakte dem gjennom min egen livserfaring.

Rollen som anomalie (Eriksen 2001) opplevde jeg i flere situasjoner, men det kan tenkes at det var vanskeligst for befal å forholde seg til meg. Usikkerheten knyttet til hvorvidt de skulle behandle meg som soldat eller som student var ofte fremtredende. Selv synes jeg de fleste klarte seg bra.

Flere ganger opplevde jeg at befal viet de kvinnelige soldatene mer oppmerksomhet enn de mannlige soldatene. Det kan tenkes at det ble slik fordi jeg var der og et ønske om å gi et godt inntrykk var rådende, samtidig som jeg selv fokuserte på hvordan mine informanter ble behandlet.

De kvinnelige soldatene var ofte preget av konkurranse seg imellom. Som kvinne valgte jeg å være tilbakeholdende med min deltagelse på enkelte ting slik at jeg ikke fremsto som en konkurrent. Jeg så hvordan misunnelse og sjalusi utartet seg i enkelte tilfeller innad i de kvinnelige soldatenes livsverden. Dette valgte jeg å ta avstand fra. Fokuset mitt ble å være en støttespiller og en oppmuntrer.

Med hensyn til uønsket oppmerksomhet i et mannsdominert miljø opplevde jeg selv kun at én kommentar ble slengt ut. Dette skjedde ikke av befal eller soldater som viste hvem jeg var. En ukjent soldat ropte etter meg på engelsk *“God damn woman what a fine piece of ass!”* Jeg ble sjokkert i det øyeblikket han ropte etter meg, men samtidig litt stolt over at en 19 åring syntes jeg hadde fin rumpe. Dette er selvfølgelig en opplevelse som jeg skulle ha vært foruten, og som ikke skal eksistere i Forsvaret.

### **Anonymisering og etikk**

I første omgang har jeg forpliktet meg til å følge Hans Majestet Kongens Gardes sikkerhetsbestemmelser og er underlagt en lovpålagt taushetsplikt på enkelte områder. Denne oppgaven vil ikke dreie seg om selve oppdraget til avdelingen. Jeg har som mine informanter måttet sikkerhetsklareres i henhold til Forsvarets bestemmelser. I og med at avdelingen trener på vakthold av Kongehuset, og at jeg selv ikke skulle ta del i dette har jeg i enkelte situasjoner vært forsiktig med å delta for og ikke forstyrre informanter i deres opplæring.

Dette feltarbeidet foregikk i Norge, og det vil være av interesse for mine informanter å lese oppgaven. Som en avtale med både Forsvaret og informanter skal uttalelser og samhandlinger leses før publisering, og navn skal anonymiseres. En stor utfordring for meg har vært å anonymisere og velge ut data som ikke avslører identiteten til aktører. På grunn av det lave antallet kvinnelige soldater i denne avdelingen har jeg hatt en begrensning på hva

slags samhandlinger som kan legges til grunn i analysen. For å forsøke å tone ned hvor enkelte samhandlinger har funnet sted har jeg valgt å omtale både rekrutter, gardeaspiranter og gardister under kategorien soldat. Jeg har valgt å omtale alle befal uavhengig av grad under kategorien befal.

Gjentatte ganger har jeg blitt oppsøkt av soldater som har ønsket å ha fortrolige samtaler med meg om deres private liv, fremtidige mål og ønsker. Disse samtalene vil ikke være en del av denne oppgaven etter aktørenes eget ønske. Det private livet utenfor den militære konteksten er etter ønske fra informanter utelatt fra oppgaven. Enkelte soldater ønsket ikke å være en del av denne oppgaven, dette har jeg respektert<sup>9</sup>.

### **Informantene**

Mine hovedinformanter er kvinnelige soldater. For å gi et innblikk i hvilke kvinner som ønsker å tjenestegjøre i Forsvaret velger jeg å presentere dem. Med hensyn til anonymisering og et lavt antall kvinnelige soldater som informanter har jeg valgt å konstruere idealtypiske kvinnelige soldater basert på de karakterene jeg tilbrakte tid sammen med. Noen av deres karaktertrekk er riktige, mens enkelte trekk er fiktive. Dette er gjort for at ingen skal kunne bli kjent igjen. For ikke å utlevere noen har jeg valgt å gi dem etternavn hentet fra Statistisk sentralbyrås oversikt over etternavn brukt av 200 eller flere (Statistisk sentralbyrå). Etternavnene er plukket ut helt tilfeldig. Grunnen til at informantene ikke er nevnt med fornavn er fordi man i førstegangstjenesten bruker etternavnet når man snakker til en person eller om en person. Etternavnene fremstår som kjønnsnøytrale og informanter nevnt med navn i denne oppgaven er kvinnelige soldater. De er alle myndige, men få er over 20. De har alle søkt seg frivillig inn til Forsvaret. Ingen av dem har ønsket seg til avdelingen Hans Majestets Kongens Garde, men de har av ulike og tilfeldige grunner havnet der. De er bosatt spredt i landet, og kommer fra forskjellige familiære og

---

<sup>9</sup> Oppgaven er underlagt Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste krav om personvern.

sosioøkonomiske situasjoner. Noen av dem har ikke fullført videregående skole enda, men hadde planer om det da jeg snakket med dem.

**Pedersen** er en av dem som ikke har fullført videregående. Hun har brukt de siste årene til å jobbe og har på den måten opparbeidet seg penger og derav hatt mulighet til å flytte for seg selv. Hun er vant til å gjøre husarbeid og er en selvstendig ung kvinne som ikke er avhengig av sine foreldres aksept. Hun er godt forberedt før hun reiser inn i førstegangstjenesten med blick på de fysiske utfordringene som hun står ovenfor. I det siste halve året før innrulling har hun brukt tid på treningsstudio for å forbedre sin fysiske form, slik at hun klare å holde følge med troppen sin. Grunnen til at Pedersen valgte å tre inn i førstegangstjenesten var fordi hun ønsket en utfordring i livet og hun var lei av hjemplassen og de dagligdagse rutiner. Pedersen ønsker å fullføre videregående slik at hun har flere valg i livet med hensyn til studier og karriere.

**Larsen** er en utadvent jente som tilbringer mye tid sammen med guttene. Ofte etter endt tjeneste tilbringer hun tid på et gutterom. Flere av jentene reagerer på at hun ikke vil være sammen med dem og hun svarer ofte at hun *"... ikke orker all den bitchingen."* Larsen hadde en ambisjon om å skaffe seg en karriere i Forsvaret. Hun er i god fysisk form og viser en stor interesse og dyktighet for Forsvaret og soldatrollen. Hun får ofte ros av befalet og guttene i troppen sin. Hun har fullført videregående og har brukt det siste året på å jobbe og trene seg opp til de fysiske tunge påkjenningene som soldater utsettes for. Flere av jentene syntes det var vanskelig å samarbeide med Larsen. Til tider kunne hun fremstå som en meget sta ung kvinne som mente at hennes egen måte å gjøre ting på er den beste og hun er ikke redd for å si i fra om det.

**Olsen** er den eldste av informantene. Hun har bodd borte fra foreldrene sine i flere år og dermed har hun som Pedersen erfaring med å ta ansvar for de hverdagslige småtingene som en forelder ofte gjør. Olsen er en meget hyggelig og omtenkstomt jente som har lett for å skaffe seg tillit. På denne måten fremstår hun som voksen, både for befalet og soldatene. Hun har bestandig hatt et ønske om å tjenestegjøre i Forsvaret, og hun ser på denne utfordringen som en mulighet til å utfordre seg selv og vokse som menneske. Olsen er veldig opptatt av sminke og mote. Hun er den første av jentene til å sminke seg når tjenesten er over, og hun liker å kle seg til daglig i klær som for mange kan fremstå som "festklær". Når det kommer til de kroppslige påkjeningene klarer Olsen seg bedre og bedre for hver måned som går. I begynnelsen av rekruttskolen var ikke Olsen i så god fysisk form, men hun er målrettet og trener for å klare de fysiske påkjeningene. I store deler av mitt feltarbeid uttrykker hun at hun kunne tenkt seg å fortsette i Forsvaret etter endt tjeneste, enten på befalskolen eller som grenader (vervet soldat).

**Johannesen** er i førstegangstjenesten fordi hun ønsker å prøve noe nytt og slik som flere av informantene uttrykte det: "for å utfordre seg selv". Johannesen ønsker ikke å fortsette i Forsvaret og hun vurderer kontinuerlig å dimittere. Hun er den eneste som har en håndfast plan etter førstegangstjenesten med hensyn til studier og karriereplaner. Johannesen har ikke brukt mye tid på å trene kroppen i god fysisk form før innrulling, og dermed sliter hun med å holde følge med troppen og laget sitt. Dette gjør at hun for mange av de andre soldatene blir et irritasjonsmoment som få ønsker å ha på laget sitt. Johannesen bestemmer seg for å fullføre førstegangstjenesten og blir flinkere og fysisk sterkere i soldatrollen.

**Karlsen** har heller ingen ambisjon om å fortsette i Forsvaret etter endt førstegangstjeneste. Hun er usikker store deler av rekruttskolen på om hun vil være der. Karlsen har fullført videregående, og har planer om å studere etter endt førstegangstjeneste. Problemet er at hun ikke aner hva. Hun bor hjemme hos foreldrene sine og så på Forsvaret som en mulighet for å komme seg bort. Store deler av førstegangstjenesten er fysisk og psykisk tung for henne og hun har et stort ønske om å bli overflyttet til en annen avdeling som innebærer mindre fysiske påkjenninger. Å dimittere er noe hun vurderer for alvor, men samholdet mellom soldatene, hennes oppmuntrende foreldre og det at hun ikke har noe annet å gjøre, motiverer henne til å bli værende.



## Kapittel 3

### Forskning på feltet

Innenfor antropologien i Norge er det få som hittil har gjort kvalitative, empiriske analyser på Forsvaret som felt. En av grunnene som kan tenkes er at Forsvaret fremstår som lukket og at man må ha formell tillatelse for å få tilgang til å forske på denne organisasjon. De fleste analyser som er produsert i dag har forfattere med militær bakgrunn eller forfattere tilknyttet Forsvaret på en annen måte. Det finnes enkelte antropologiske analyser som tar for seg hvordan det norske Forsvaret samarbeider med sivile myndigheter, og hva slags utfordringer som foreligger bak krysskulturell kommunikasjon og samhandling (Nina Hellum 2009 og Tone Danielsen 2008).

Med hensyn til mitt eget fokus på kjønn i oppgaven har sosialantropolog Nina Hellum, som er ansatt ved Forsvarets forskningsinstitutt, skrevet "*Bein i nesa*", en antropologisk studie av kjønnsproblematikk på minesveiperen KNM Otra (FFI-rapport 2010/00030). Målet med hennes studie var å kartlegge hva slags holdninger og formeninger militært personell har i forhold til å jobbe med kvinner i Forsvaret. Nina Hellum (2010) skriver at det forelå en forestilling om at kvinner i Forsvaret må ha *bein i nesa*, være ekstra tøff, for å håndtere miljøet og de arbeidsoppgavene som blir gitt. De kvinnelige soldatene må tåle vitsing og mobbing for å integreres i den maskuliniserte kulturen, samtidig som de må underkommunisere sin kvinnelighet for å bli akseptert og passe inn. I følge Nina Hellum (2010:23) "ser de som mobber [...] i mange tilfeller på ertingen som uskyldig og tenker ofte ikke på at noen tar seg nær av ulike kommentarer og gjentakende vitsing". Nina Hellum (2010) påpeker at vi i vårt samfunn er vant til å se menn i uniform, dette gjør at en kvinne i uniform syns bedre. Derfor legger vi bedre merke til hva de kvinnelige soldatene gjør, og det innsnevres deres feilmargin. Synligheten kan av enkelte brukes som strategi for å få oppmerksomhet, mens for andre kan denne synligheten være gjenstand for seksuell trakassering og uønsket oppmerksomhet som ikke ønskes i et arbeidsmiljø. De mannlige soldatene finner det vanskelig å vite hvordan de skal behandle de kvinnelige soldatene og dermed er det enklere å distansere seg fra kvinnene. Hvis kvinnene blir møtt med respekt mener Nina Hellum at sannsynligheten for å fortsette i Forsvaret er større (2010:32).

Ole Magnus Totland (2009) har skrevet masteroppgave i sosialantropologi om forholdet mellom kropp, kjønn og identitet blant soldater i Telemarks bataljonen. Han tar utgangspunkt i den operative kroppen som symbol og den operative tjenesten som en symbolsk praksis for hvordan det maskuline fellesskapet skapes og opprettholdes. Det operative fellesskapet konstrueres gjennom kroppslige praksiser rundt det mannlige kjønn og maskulinitet. De symbolske konstruksjonene av kropp, kjønn og identitet defineres og kontrolleres gjennom soldatenes egen hegemoniske, operative og maskuline diskurs. Selv vil jeg knytte min egen oppgave opp mot både denne oppgaven og Nina Hellums studie. Det maskuline fellesskapet fremstår som en arena for menn, og det ser ut til at hvis de kvinnelige soldatene skal delta på denne arenaen må de bli *en av gutta*. De må tillegge seg egenskaper som eksisterer i den maskuliniserte kulturen, samtidig som de er representanter for en synlighet på både godt og vondt.

For å vise til hvordan den militære kulturen er, er Are Hallan Syversens (2001) hovedoppgave i sosialantropologi relevant. I sin oppgave ser han på hva som kjennetegner den militære kulturen og hvilke kulturelle utfordringer Forsvaret står ovenfor med hensyn til deltagelse i krigssituasjoner og konfliktsituasjoner. Are Hallan Syversen (2001) konstruerer et skille mellom offiseren som han henholdsvis identifiserer som idealisten og som pragmatikeren. Idealisten representerer en bærer av Forsvarets tradisjoner og har et ønske om å forsvare Konge og fedreland, mens pragmatikeren jobber i Forsvaret fordi det er utfordrende, men har ingen spesielle relasjoner knyttet til jobben. Idealisten er åpen for å jobbe sivilt hvis det rette tilbudet dukker opp. Are Hallan Syversen (2001) mener at idealisten får problemer med å tilpasse seg det nye Forsvaret, fordi de "gamle" verdiene om å beskytte Konge og fedreland forsvinner. Pragmatikeren tar de nye utfordringene enklere på grunn av sin relasjon og holdning til Forsvaret som arbeidsplass. Han mener at den lange tradisjonen som Forsvaret er i besittelse av kan brukes som kollektiv hukommelse, og dermed er det vanskelig å forandre den. Hans beskrivelse og analyse av aspirantperioden vil kunne settes i sammenheng med min egen analyse av førstegangstjenesten.

Fra det internasjonale antropologiske miljøet eksisterer det kun noen få studier, og det er vanskelig å få oversikt over det som eksisterer. En grunn som kan forklare dette fra den amerikanske antropologien er knyttet til etiske problemstillinger. I følge Jordan (2003) ble det på 1960 og 70 tallet tatt initiativ fra det amerikanske Forsvaret om å rekruttere antropologer til å studere de latinamerikanske landene for så å rapportere sine funn til Forsvaret. Det ble også utlyst stillinger fra den amerikanske staten hvor det ble ønsket antropologer til Vietnam for å analysere "fiendens" propaganda og USAs kontrapropaganda for et gitt publikum. For flere i det antropologiske miljøet ble dette sett på som uetisk arbeid og ensbetydende med det å ikke være åpen mot sine informanter. Noen mente også at dette var spionasje<sup>10</sup>. En av de få bøkene som eksisterer er artikkelsamlingen *Anthropology and the United States Military* (Frese og Harell 2003).

Med utgangspunkt i overgangsrituale har Abigail E. Adams(1993) skrevet en artikkel om hvordan kvinner nektes tilgang på et "military college" i USA. Hun viser gjennom empiriske eksempler hvordan innvielsesritualet kan identifisere de forskjellige fasene i van Genneps og Turners videreutvikling av begrepene separasjon, liminalfase og reintegrasjon. Kadettens opplevelse av maskulinitet, samhold og "farsomsorg" gjennom blant annet voldsomme innvielsesritualer gjør at de ikke ønsker å slippe kvinner inn på skolen.

I boken *Handbook of the sociology of the military* (Cafario 2006) har Marina Nuciari (2006) bidratt med artikkelen "Women in the military". Artikkelen presenterer ulike synspunkt på det å integrere kvinner i Forsvaret. Women in the military er bygd opp slik at den svarer på seks spørsmål, selv mener jeg at to av dem er relevant for min oppgave. Det første er hvilke kjønnsrelaterte problemer opplever kvinner i den militære organisasjon? Hun deler problemene opp i to grupper. Den første (1) er tilpassingsproblemer til et røft miljø, hvor boforholdene er langt fra hva man er vant til. Hun mener det vil oppstå problemer tilknyttet feminin hygiene og privatlivets sfære. Den andre (2) gruppen knytter hun til utfordringer i forhold til å opprettholde effektivitet og yte effektivt i et stridsmiljø, eller perioder med tung arbeidsbelastning, hvor det faktisk at kvinner er en kjønnsminoritet gjør utfordringene enda

---

<sup>10</sup> En nyere debatt av dette kan leses på disse nettsidene:

[http://www.antropologi.info/blog/anthropology/2007/american\\_anthropological\\_associationOpp\\_1](http://www.antropologi.info/blog/anthropology/2007/american_anthropological_associationOpp_1)  
[http://www.antropologi.info/blog/nyheter/2007/antropologer\\_militarets\\_beste\\_vapen](http://www.antropologi.info/blog/nyheter/2007/antropologer_militarets_beste_vapen)

større (2006:288). Selv knytter Nuciari (2006) dette til en annen artikkel skrevet av antropologen M. C Devilbiss, "Gender integration and the unit deployment: a study of GI Jo" (1985). I følge Devilbiss (1985) er det første problemet lett å overkomme. (1) Kvinner lider ikke mer enn menn tilknyttet boforhold, men hun mener at enkelte følelser er kjønnsrelatert. Hun innfører begrepet "gender consciousness", som hun forstår handler om det å føle seg forskjellig, det å være synlig, å være en minoritet blant en majoritet av menn. Kvinner må konstant gjøre ting slik at de ikke blir behandlet forskjellig. Hun mener tre faktorer forklarer at problemet ikke er tilknyttet kjønnen i seg selv, men kan oppfattes slik av kvinner selv. Den første faktoren er den sosiale og fysiske synligheten gjennom det å være en minoritet. Den andre faktoren er den sosiale innvirkningen en slik synlighet har. Kvinner i mannsdominerte yrker er sosiale unntak, som går i mot den normale sosiale normen og forventninger tilknyttet kjønnen, og dermed understrekes det at de er kvinner. Den siste faktoren tilknytter hun den sosiale definisjonen. Kvinner utsettes ikke for like stor risiko som menn, da kvinner i USA ikke får delta aktivt i stridene avdelinger. Dermed stigmatiseres de kvinnelige soldatene som en gruppe, og blir sett på som forskjellig fra de mannlige soldatene (Devilbiss 1985:531-533, Nuciari 2006: 288-289). I forhold til det andre (2) problemet mener Devilbiss (1985) at det i hennes egen studie ikke kunne vises til noen problemer om kvinner var mindre effektive enn menn under slike forhold.

Det andre spørsmålet denne artikkelen tar opp som også er relevant for min oppgave, er hvilke problemer kvinners tilstedeværelse representerer i forhold til hvordan den militære organisasjon fungerer. Dette dreier seg om den praktiske organiseringen tilknyttet infrastruktur, slik som mammapermisjon, privatliv, straff tilknyttet seksuell trakassering og lignende. Selv mener Nuciari (2006:290) at dette er et mindre problem, fordi regler og lover tilknyttet dette eksisterer i det sivile samfunnet og disse kan overføres til det militære. Et vanskeligere problem mener hun er formelle og uformelle sosiale relasjoner mellom militært personell. Disse relasjonene kan ikke bli forandret ved en lov, fordi relasjonene blir bestemt og skapt kulturelt. Ved å betrakte de krav som stilles til militært mannskap, vil det skapes sosiale relasjoner gjennom trening, og således skapes en kollektiv erfaring. De kollektive erfaringene kan forstås som "buddy relationship", som oppstår når menn bor og lever sammen. Et problem, slik hun ser det, kan være om kvinner får tilgang til disse "buddy

relationship-ene". Selv viser hun til Devilbliss (1985) studie som sier at grupper bestående av kvinner og menn kan utføre like bra oppgaver som grupper bestående av bare menn. Nuciari (2006) viser også til Charles Moskos analyse av soldater i Vietnam, som sier at slike vennskap (buddies relationship) kan ses på som en sosial kontrakt som forplikter soldatene til å hjelpe hverandre hvis medsoldaten kommer i fare, og kan leses som et vanlig forsøk på å etablere sosial bindinger. Nuciari (2006:291) skriver at "all buddies are buddies no matter what gender they belong".

### **Teoretisk rammeverk**

I dette avsnittet vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven. For å analysere mitt empiriske materiale vil jeg presentere noen begreper og teorier som jeg tenker kan være nyttig for min analyse. Kulturen i Hans Majestet Kongens Garde er preget av å praktisere likhet mellom soldater. For å belyse dette velger jeg å ta utgangspunkt i Goffmans (1968) begrep om totale institusjoner. Goffman (1968) mener at en militær leir kan beskrives som den totale institusjon;

"... a place of residence and work where a large number of like-situated individuals, cut off from the wider society for an appreciable period of time, together lead an enclosed, formally administered round of life (1968:11)".

Den totale institusjonen er lukket ute fra den øvrige sosiale verden, dette kan være gjennom låste dører, barrikader og høye vegger eller lignende. Et sentralt kjennetegn på de totale institusjoner er at de separerte sfærene i det dagligdagse livet, slik som å sove, leke og jobbe, blir brutt ned og foregår på samme plass og under samme autoritet. I hverdagslivet foregår disse ofte på forskjellige plasser med forskjellige personer. Handlingene i de nedbrutte sfærene blir i den totale institusjonen utført sammen med andre individer, som må gjøre like oppgaver og får lik behandling. Aktivitetene blir brakt sammen på et enkelt rasjonelt nivå som har som mål å innfri institusjonens mål (1968:16). Dagsorden er nøye planlagt og kommer ovenfra, fra et system med klare regler. Aktørene gjennomgår en lik "programming" for å passe inn i det administrative systemet som eksisterer i den totale institusjonen (Goffman 1968:26). Med hensyn til min egen problemstilling velger jeg å forstå

”programming” som en strategi for å skape likhetsfølelse blant soldatene gjennom like klær, likt utstyr og like handlinger.

Som nevnt tidligere velger jeg å betrakte førstegangstjenesten som et *overgangsrituale* hvor aktørene forflytter seg fra en tilstand til en annen. Van Gennep (1960) identifiserer tre faser i overgangsritualet; separasjon, transisjon/overgang og reintegrasjon. Separasjon tilknytter jeg den dagen aktørene forlater det sivile livet og starter førstegangstjenesten. Turner (1979) tar utgangspunkt i van Genneps teoretiske rammeverk og videreutviklet overgangsritualet, med tanke på transisjon og overgang til liminalfasen. I *liminalfasen* er aktørene preget av *likhet*, fordi deres rolle og rang fra det tidligere liv opphører. Den sosiale strukturen blant aktørene i liminalfasen og mellom dem som skal innvie aktørene er preget av autoritet og underkastelse. Weber(2008:72) mener at det i de fleste sosiale relasjoner er sannsynlig at herredømme spiller en viktig rolle og at herredømme kan ses som identisk med det å kunne befale i kraft av autoritet. Han definerer herredømme som

”[...]at når den eller de ”herskende” kunngjør sin vilje (”befaler”), vil de påvirke, og påvirker de faktisk, handlesettet til andre (den eller de som det ”herskes” over) på den måte at disse, i en sosialt relevant grad, handler som om de hadde gjort innholdet av befalingen for dens egen skyld til maksime for sitt handlesett (”lydighet”).(Weber 2008:72)

Det hierarkiet som eksisterer mellom befal og soldat forsterker likhetsfølelsen mellom aktørene og et fellesskap mellom soldatene oppstår. Turner (2008) kaller dette fellesskapet for *communitas*. *Communitas* skapes gjennom en oppfattelse av at det ikke eksisterer et hierarki mellom aktørene, uansett rolle og status. Sammen underkaster aktørene seg en autoritet og det sosiale båndet forsterkes av de opplevelsene som aktørene erverver seg sammen i liminalfasen.

I følge Vike, Lidén og Lien (2007:16) rommer ordet *likhet* flere ulike betydninger.

Betydningen av ordet kommer fram i ulike sammenhenger, men i den norske dagligtalen kommer disse betydningene sjeldent til uttrykk. Konsekvensene av å tenke eller å handle ut i fra likhet som prinsipp kan potensielt være store. Likhet kan i noen sammenhenger bety *equality*, som på norsk omtales som *likeverd*. Likhet kan også bety *sameness*, som på norsk betyr *maken til* eller *det samme som*. Ordet *likhet* i det norske språket kan derfor ha flere ulike betydninger som kommer til uttrykk i forskjellige sammenhenger. Gullestad (1995)

mener at likeverd mer eller mindre kan brukes som synonym til likhet, "equality as sameness" (Lien 2007:87). Den norske kulturen er bygd opp på en individualisme som sameksisterer med en likhetstankegang. Norske menn og kvinner ønsker å være like med mennesker de omgås med. Gullestad (1995, 2007) mener at man ofte velger å omgås med aktører som har de samme verdiene som en selv, som man *passer sammen med* og på den måten vil man få spille ut og bekrefte sin egen identitet. Ens egen selvoppfattning, den sosiale identiteten kan ikke bekreftes hvis ikke mennesket har relevante støttespillere. Dette er gjerne personer som klarer å nedtone ulikhetene og fremheve likhetene og dermed oppleves man som likeverdige. Likhetstankegangen fører til en samhandlingsstil der det som partene har felles fremheves, og det som gjør dem forskjellige undertrykkes (Gullestad 1995:117). En slik samhandlingsstil tilknytter Vike, Lidén og Lien til begrepet *konsensusorientering* (2007:17). Paradokset, slik Gullestad (2007) ser det er at når aktørene har opprettet en situasjon hvor de oppfatter hverandre som like kan de også få en bekreftelse på sitt individuelle menneskeverd, at de er ulike.

Ved å ta utgangspunkt i et forståelsesgrunnlag i Hans Majestet Kongens Garde som preges av likhet vil jeg se på hvordan likhet påvirker de kvinnelige soldatene. Forsvaret er en mannsdominert organisasjon, og det er grunn til å anta at dette har påvirket kulturen som eksisterer. For å synliggjøre den mannsdominerte kulturen velger jeg å vise til Rosaldos (1974) tese om en universell asymmetri mellom kjønnene. Hennes strukturelle modell foreslår en inndeling av menn og kvinner i sfærer, hvor kvinner er forbeholdt husholdningssfæren (*domestic*) mens menn er forbeholdt den offentlige sfære (*public*). Sentralt i hennes analyse er kjønnsarbeidsdelingen og kvinners reproduktive rolle. Husholdningssfæren omtaler hun som "minimal institutions and modes of activity that are organized immediately around one or more mothers and their children." Den offentlige sfæren omtaler hun som "activities, institutions, and forms of association that link, rank, organize, or subsume particular mother-child groups" (1974:23). Husholdningssfæren konsentreres rundt mor barn relasjon, mens menn betraktes som frie til å forme samfunnet. Rosaldo (1974:24) skriver at "... men have no single commitment as enduring, time-consuming, and emotionally compelling – as close to seeming necessary and natural – as the relation of a women to her infant child; and so men are free to form those broader associations that we call "society"..." Jeg velger å betrakte dette forholdet som

grunnleggende også for norsk samfunnsutvikling (selv om dette er i endring), og dermed også likhetskulturen i Hans Majestet Kongens Garde som maskulint normativ.

Bourdieu mener at "den sosial verden konstruerer kroppen som en kjønnsmessig virkelighet og som forvalter av kjønnsdifferensierende prinsipper for oppfatning og inndeling (2000:18)." Den biologiske forskjellen mellom det mannlige og kvinnelige kjønn er konstruert av den sosiale verden i samsvar med et mytisk verdensbilde hvor menn dominerer kvinner, derav er arbeidsdelingen også blitt en del av denne sosiale konstruksjonen. Dette har sin opprinnelse i en androsentrisk logikk for inndeling som er basert på den sosiale statusen mellom menn og kvinner (2000:18,23). Inndelingen av kjønnene kan oppfattes som naturlige fordi det er oppdelt slik i den sosiale verden, aktørens habitus og i en inkorporert tilstand i kroppen (2000:16) Det maskuline kjønn trenger ikke rettferdiggjørelse fordi det er en sosial oppfattelse at det opptrer som nøytralt og umarkert(2000:17).

Ved å forstå likhet som en tilstand formet med utgangspunkt i det mannlige kjønn, vil de kvinnelige soldatene måtte tilpasse seg den mannlige normen for å være en del av likheten. Dermed må også feminine trekk og kroppslige forskjeller skjules for å tilpasse seg likheten. Solheim(1998:60) mener at kroppen kan fungere som bærer av et *symbolsk meningsunivers*, der kroppslige erfaringer og opplevelser tilskrives mening innenfor sosiale og kulturelle sammenhenger. Den feminine kroppen kommer ofte til uttrykk gjennom visuelle virkemidler, og på den måten konstrueres det hvordan den kvinnelige kroppen skal se ut og oppføre seg. Hun mener at kroppens signaler formes til uttrykk som fremfører et budskap, og kroppen skrives inn i kulturen.

Det kvinnelige håret tilknytter jeg femininitet og i tråd med symbolikk tilknyttet hår vil jeg vise til Hallpikes (1979) teori. I følge Hallpike (1979) kan langt hår i det vestlige samfunnet assosieres med det kvinnelige kjønn. Det allmenne kjønnsrollemønstret av kvinnen i relasjon med det hjemlige og ikke som en del av den offentlige sfære, gjør at kvinner ikke har vært en del av styringen av samfunnet. Langt hår kan dermed symbolsk ses i sammenheng med å være på utsiden av samfunnet, og dermed være mindre medgjørlig når det kommer til sosial kontroll.



I følge Hirdmans begrep *genussystemet*, foreligger det en maktrelasjon mellom kvinner og menn. Hirdman (1988:51) bruker begrepet *genus* om forandelige tankefigurer, menn og kvinner, som gir opphav og som skaper forestillinger om sosiale praksiser. Genussystemet mener hun kan forstås som en systematisk organisering av kjønn, som er oppbygd av to prinsipper. Det foreligger en dikotomi mellom menn og kvinner, de bør ikke blandes. Det andre prinsippet er tilknyttet hierarkiet som ligger mellom kjønnene. Menn er normen og dermed blir menn sett på som normalen og det allmenne.

Selv vil jeg knytte dette opp til menn som normen for likhet, og som de kvinnelige soldatene må tilpasse seg. Ut i fra dette velger jeg å forstå de kvinnelige soldatene som underordnet de mannlige soldatene. Ortner (1974) tar utgangspunkt i at alle kulturer symboliserer kvinner som lavere enn menn, og viser gjennom tre faser hvordan kvinner kan identifiseres som underordnet menn.

“(1)elements of cultural ideology and informants’ statements that *explicitly* devalue women, according them, their roles, their task, their products, and their social milieux less prestige than are accorded men and the male correlates;(2)symbolic devices, such as the attribution of defilement, which may be interpreted as *implicitly* making a statement of inferior valuation; and (3) social-structural arrangements that exclude women from participating in or contact with some realm in which the highest powers of the society are felt to reside.” (1974:69)

Selv mener hun at hvis et av disse punktene er oppfylt, vil det vise at kvinner er underordnet.

Selv om Hans Majestet Kongens Garde dyrker en likhetsideologi som fremmer kvinner og menn som like, foreligger det enkelte områder hvor kjønnene får ulik behandling. Et av disse er rominndeling. Her vil jeg vise til Bourdieu (2000) som mener at kvinner og menn har ulike oppfattninger tilknyttet seksuelle relasjoner. Kvinner forholder seg til selve seksualiteten som intim og tilknyttet følelser, mens menn knytter seksualiteten til erobring og en form for dominans. Slike kvinneerobringer blir ofte til samtaler og skryt mellom venner. Menns og kvinners ulike fortolkninger av seksualitet gjør at det kan oppstå ulike forventninger og situasjoner. I følge de Beauvoir (2000:434) har den patriarkalske sivilisasjon dømt kvinnen til kyskhed. Det foreligger en allmenn oppfatning om at kvinnen skal beskytte sin dyd og ære. Å miste den blir sett på som nedverdiggende hvis den ikke legitimeres gjennom ekteskapet. Menns seksuelle begjær blir derimot sett på som legitimt og som herskende.

Ved å unngå hverandre og trekke seg tilbake fra samhandlingen, etableres det sosiale grenser som Gullestad kaller *symbolske gjerder*. (Gullestad 1995:117) Strategien brukes når likheten ikke kan vedlikeholdes lenger eller før likheten er fastslått, man skaper en avstand ved å avvise de som er ulike på en indirekte og subtil måte. Dermed skjules de symbolske gjerdene og skillelinjene. Symbolske gjerder og utestegning etableres ikke for å stenge noen ute, men for å opprettholde en sosial identitet. (Gullestad 1995:118-119) "Hvorvidt vi oppfatter hverandre som like i Norge vil indirekte styres av institusjonsbyggingen som har likhet som eksplisitt siktemål" (Vike, Lidén og Lien 2007).

Ulike fysiske krav til kjønnene er også tilknyttet denne ulike behandlingen.

Bourdieu(2000:71) foreslår at det kan være vanskelig for kvinner å inneha visse stillinger fordi det ofte inkluderer "seksuelle konnoterte evner og kvalifikasjoner". Kvinner må ofte kjempe om en plass i maktposisjoner, eller høystatusyrker fordi de i utgangspunktet har fått tildelt en rolle. Denne rollen er assosiert med femininet, følelser og morsrollen.

Høystatusyrker eller maktposisjoner er ofte laget for menn og av menn. Ønsker en kvinne å ha en slik stilling må hun ha det som kreves av stillingen, men også det som en mann tar med seg inn i stillingen. Dette kan være det fysiologiske, autoritet, trygghet og en distanse til rollen.

## Kapittel 4 Likhets som sosial praksis

*"Du har glemt å glide opp ullfrotèen og brette kragen, Harsvik"*

Mannlig soldat

### I Kongens klær

Likhetsideologien står sterkt i Hans Majestet Kongens Garde. Dette kan først og fremst forklares med den posisjonen avdelingen har gjennom sin rolle som vakt-, parade- og honnøravdeling. Den plassering avdelingen har ved de kongelige residenser, Akershus festning og på offentlige parader gjør soldatene synlige for utenlandske statsoverhoder og militære sjefer, samt allmennheten. Avdelingen fremstår således som et bilde av Hæren så vel som det norske samfunnet (Brekkehus 2005), noe som blir brukt til å legitimere likhetsidealet.

Dette kommer allerede fra starten av rekruttskolen til syne gjennom en byråkratisk håndtering av individenes behov og en utelukkelse fra den sosiale verden, hva Goffman kaller "*a total institution*" (1968:11). Allerede på innrykksdagen blir aktørene behandlet *likt*, som en kollektiv masse. Denne likhetsbehandlingen videreføres gjennom hele tjenestetiden. På denne måten skapes en forståelse av at *alle er like*. Det som aktørene har til felles, i kraft av å ikle seg rollen som *å være soldater* fremheves, mens de individuelle aspektene ved individet slik som individualismen holdes utenfor (Vike, Lidén og Lien 2007). Soldatene gjennomgår en prosess med "*programming*" for å skape selvet til et objekt som passer inn i det militære administrative systemet (Goffman 1968:26). Are Hallan Syversen forstår dette som at aktørene lar seg kode til et objekt (2001:23). *Programmeringen* starter med de ulike medisinske undersøkelsene, som har til hensikt å kontrollere at aktøren tilfredsstiller det medisinske minstekravet. Videre følger utlevering av klær og utstyr.

I følge Forsvarets eget reglement skal "militært personell bruke uniform i den daglige tjenesten" (TJ 12-3). Individene ikles organisasjonens egne klær, den militære uniformen, og utrustes med militært utstyr. Sivile klær er i Hans Majestet Kongens Garde ikke tillatt i tjenestetiden. De militære klærne og utstyret leveres ut fra et militært depot, et lager:

*Det er en kald morgen og soldatene står på rekke for å få utlevert utstyr fra depotet. Rekken begynner å røre på seg og jeg begynner å bevege meg inn i depotet. Inne i bygningen er det militært utstyr så langt øyet kan se. Jeg får utlevert bagger som depotansatte fyller med klær og utstyr etter hvert som jeg går fremover i rekken. "Hva slags størrelse bruker du i joggesko?" "Øhh 39", sier jeg. Han kaster et par sko i bagen min, "ja også skal du ha et par treningssko for å ha inne". Han er kjapp og kaster et par til i bagen min. Jeg følger rekken til neste post, "du skal ha en av den, en av den og to av den og en av den", sier han og kaster utstyr i bagen min. "Hva slags størrelse trenger du på uniformen", sier en til meg. Jeg ser spørrende på han. Han tar tre grønne kamuflasjeuniformer og legger i bagen min. "Du kan bytte klærne på fredag hvis de ikke passer". Den ene bagen begynner å bli full av klær og utstyr. Utleveringen av utstyr og klær forsetter på flere poster og etter hvert har jeg to fulle bagger, en plastpose og en sekk som jeg drasser med meg ut.*

Selve utleveringen foregår på forskjellige poster inne på depotet. Klær og utstyr blir dumpet i bagger og det gis lite rom for spørsmål. Samtidig blir det fortalt at det som ikke passer av klær får byttes på den dagen troppen har depottime. Det er viktig for det administrative systemet at alle soldater får utlevert det utstyr og klær en soldat skal ha. Det er også viktig at utleveringen er effektiv, siden det er et stort antall soldater som skal ha utstyr utlevert i løpet av en kort tidsperiode. Det er soldaten selv som har ansvaret for den totale mengden av klær og utstyr og at det er forsvarlig tatt vare på. Hvis noe forsvinner, blir stjålet eller ødelagt er det i stor grad soldatens ansvar å erstatte dette. Dette skjer som regel ved trekk i lønn.

Det utleveres likt utstyr til alle soldater og likheten kontrolleres gjennom å mønstre utstyret. Å mønstre vil si å sjekke at alt utstyr som er bestemt at soldaten skal besitte er levert ut, samt at det har en brukbar standard. Etter utlevering får soldatene rede på hva det forskjellige utstyret er.

*Jeg ruller ut liggeunderlaget og legger klær og utstyr på det. Troppen står i en stor firkant og befalet står i midten og venter utålmodig. "Hold opp stridssekk!!", roper han ut. Jeg finner sekken og holder den opp. "Legg ned!", roper han. "Hold opp syv par ullsokker!!" "Jeg har åtte!", roper en soldat. "Jeg har seks!", roper en annen. "Gi han et par av dine", sier befalet. "Legg ned!" " Hold opp feltbukse og bukseseler!!", roper han ut. Han går bort til en soldat og tar opp feltbuksen og bukseselen hans. "Dette er en feltbukse!", roper han. Slik fortsetter vi å mønstre til alt av utstyr er kontrollert og gjort rede for.*

For den troppen jeg fulgte på rekruttskolen, ble det utlevert tre kamuflasjeuniformer, to feltjakker og en feltbukse. Det ble også utlevert treningstøy, samt flere vinterplagg. Alt av utlevert klær og utstyr ser i all hovedsak like ut, de varierer kun i størrelse og grad av slitasje. Dette gjorde at mengden med klær var stor og det å skille ut hva som tilhørte hvilken uniform kunne by på problemer. Etter mønstringen lærte soldatene hva slags uniform og tilbehør som tilhørte hverandre. For min tropp foregikk dette ved tidsbegrenset skifting av klær:

*"Dere har fem minutter på dere til å stille ut i FYFO<sup>11</sup> antrekk!!" Troppen springer inn i full fart. Inne på jenterommet ligger det klær og utstyr slengt utover gulvet. FYFO antrekket mitt er spredt i forskjellige bagger. Jeg finner bukse og jakken i en bag, og joggeskoene i en annen. Jeg forter meg ut igjen sammen med noen av de kvinnelige soldatene, fem minutter er gått for lenge siden. Troppen samles litt etter litt og til slutt er alle fra troppen ute. Befalet sjekker at alle har på seg rett antrekk, samtidig som han roper ut at troppen er udugelig som ikke klarer å stille ut til rett tid. "Still ut i feltuniform, dere har 7 minutter på dere." Vi springer inn igjen og forsøker å finne*

---

<sup>11</sup> FYFO er som tidligere nevnt et emisk begrep for fysisk fostring, som er gymnastikk, trening.

*fram til hva som hører til feltuniformen og ikke minst, hva som er feltuniform. Den ligger også spredt i de to baggene og enda mer klær og utstyr flyter på gulvet. Etter å ha blitt enige om hva en feltuniform er, springer vi ut. Ute står befalet og roper "dere er for treige, syv minutter har gått!!" Noen fra troppen kommer bærende ut med feltbuksen i hånden. De forklarer at den ikke passer og at de ikke fikk den på seg. Befalet roper "dere må bytte med hverandre for å få rette størrelser!!" Etter å ha sjekket at alle har rett antrekk på seg, spør han hvor lang tid vi trenger for å skifte til arbeidsuniform, den grønne kamuflasjeuniformen. En optimistisk soldat roper "5 minutter!", noen roper "10!" Dere har 6 minutter til å skifte til arbeidsuniform!!", roper befalet.*

Fra denne stund er det forventet at soldatene iklær seg rett antrekk til enhver tid. Hva slags antrekk som skal bæres er skrevet på dagseddelen som henger på troppens oppslagstavle. I den *totale institusjon* er det vanlig at alle faser ved dagen er nøye planlagt og avløser hverandre (Goffman 1968). Ved å gi melding om hva slags antrekk som skal brukes, er det også forventet at alle stiller i lik uniform og med likt tilbehør. Soldatene lærer også å kle på seg på lik måte. Dette kom til uttrykk gjennom blant annet uniformsbuksen. Den skal være over skaftet på den svarte militære skoen, og for å få dette til bruker avdelingen buksestrikk. Buksestrikken plasseres over skaftet på skoen og buksen brettes innover slik at strikket holder buksen på plass. Ved å levere ut like klær og likt utstyr til hele troppen, og samtidig kontrollere at alle har fått utlevert like mengder og typer, er det ingen grunn til at soldater ikke skal kunne kle seg likt som resten av troppen. En annen årsak til denne formen for tidsbegrenset skifting knytter jeg til det å forme aktørene til soldater. Soldatene lærer å utføre oppgaver under stress og gjøre som de blir fortalt. Samtidig får de seg også en lærepenge om hvor viktig det er å pakke og organisere slik at de til enhver tid har oversikt og lett tilgang til sitt eget utstyr.

For å vise hvordan likheten skapes og opprettholdes velger jeg å forstå førstegangstjenesten som et *overgangsrituale* og en *liminalfase*. Som tidligere nevnt er Hans Majestet Kongens Garde delt opp i tre faser; *rekruttskolen*, *gardeperioden* og *utdanning og vakt*. Disse fasene knytter jeg til van Genneps (1960) *overgangsrituale –rites de passage*, som beskrevet i det

teoretiske rammeverket. Ved soldatenes innrulling i førstegangstjenesten oppstår en separasjon fra det sivile livet. Aktørene forflyttes fra en stabil tilstand til den liminale fasen hvor de fremstår som anomalier. Aktørene befinner seg mellom det gamle samfunnet og en tilstand som Turner(2008:95) kaller for "betwixt and between".

I følge Turner (2008) foreligger det ingen forskjell mellom de sosiale statusene til aktørene i liminalfasen og dermed vil det oppstå sosiale strukturer hvor relasjonene mellom aktørene er preget av likhet. Ved å ikle soldatene like klær og forvente at troppen alltid stiller likt, etableres likhetsfølelsen mellom soldatene, samtidig som likhetsideologien assimileres av soldatene selv. Dette kom blant annet til uttrykk på oppstillingsplassen på rekruttskolen:

*Klokken er kvart over 7 om morgenen og det er mørkt ute. "Hva tar dere på hendene?", sier Olsen. "Er det stridshansker, eller vindvotter?" "Vet ikke, gå og spør hva guttene tar på seg." Olsen springer ut. Hun er snar tilbake igjen, "det er litt forskjellig hva de tar på seg, men naborommet tar på seg vindvotter". Fra bortest i korridoren hører vi en av guttene rope "ta på vindvotter!" Pedersen stikker hodet ut av døra og roper til han "tar alle på seg vindvotter?" "Ja, ta på dere vindvotter". Jeg finner fram den hvite delen av vindvottene, trer dem på hendene og så den grønne vindstopperen utenpå. Vi går ut og stiller opp på oppstillingsplassen. Flere og flere fra troppen samles og oppstillingen begynner å ta form. To soldater kommer gående og han ene roper "FAEN skulle vi ha vindvotter?!" Han kaster fra seg sekken og springer inn igjen. Han andre stiller seg inn på plassen sin med stridshansker på. Alle er på plass og befalet kommer gående. De tar opptelling og begynner inspeksjon. "Hvorfor har du stridshansker på deg", sier han til soldaten med stridshansker. "Alle andre har klart å stille med vindvotter, hvorfor har ikke du det?! Spring inn og bytt". Befalet roper høyt og tydelig "TROPPEN SKAL BESTANDIG STILLE LIKT!!"*

Soldatene skal oppføre seg etter de regler og normer som er satt, dermed skal antrekk og utseende alltid være i henhold til de regler som gjelder for avdelingen. Når meldingen om vindvotter som tilbehør til uniformen blir gitt, forventes det at hele troppen har på seg dette plagget. En annen årsak til at vindvotter i dette tilfellet skulle brukes er tilknyttet

vinterbekledning. Det var kaldt ute, og ved bruk at stridshansker kunne soldaten risikere kuldeskader på hendene. Det foreligger ingen oppmuntring for individuelle vurderinger av hva soldaten skal kle på seg. Det er opp til hver enkelt soldat å ta ansvar for å kle seg på lik måte som de andre soldatene, og det overlates til det kollektive, troppen, å minne hverandre på hva som er likt. Dette skjer både ved å lese på oppslagstavlen, men også gjennom *korridortelegrafen*. Soldatene sprer meldinger seg i mellom slik at alle kler seg likt. Likhet blir således en tilstand som oppnås ved at hver enkelt aktør passer på hverandre. Likhetsideologien skaper dermed også et samhold, ved at hver og en tilskrives et ansvar for helheten. Sanksjoner som følge av brudd på normen rettes mot hele troppen. I dette tilfellet ble troppen stående og vente på soldaten som måtte springe inn for å bytte til vindvotter. Dette oppleves som en belastning, ikke bare for vedkommende som må løpe inn for å skifte, men også for resten av troppen. Som konsekvens av dette ble flere irriterte og gav uttrykk for at de ikke skjønnte hvorfor soldaten ikke fikk med seg meldingen og hvorfor han ikke gadd å springe inn for å bytte når han så hva de andre i troppen var kledd i. En oppfatning av at han ødela for resten av troppen spredte seg raskt. En slik irritasjon varte som regel ikke lengre enn at den var glemt etterpå, med mindre det skjedde med samme soldat flere ganger.

Over tid fører denne praksisen imidlertid til at soldatene blir oppdratt til å kontrollere hverandre og passe på at de rundt seg også kler seg i henhold til reglene. Dette skjer ofte gjennom makkersjekk<sup>12</sup>:

*Vi er på tur inn i messa for å spise middag, noen bak meg sier "makkersjekk". Jeg snur meg mot makkeren min, og ser nederst på skoene hennes. "Pakk inn skolissen Harsvik", sier hun. Jeg pakker inn skolissen. Mens jeg bøyer meg ned for å pakke inn skolissen tørker jeg av snø fra skoen hennes. Jeg retter meg opp og ser opp mot halsen hennes og bretter kragen hennes slik at den er i henhold til reglene. Hun sier "snu", jeg snur meg rundt og hun fikser på kragen min bak slik at den er brettet pent. Jeg snur meg tilbake og hun snur seg, "alt er bra", sier jeg.*

---

<sup>12</sup> To og to soldater jobber sammen som et makkerpar. Makkerparet har ansvaret for å kontrollere hverandres antrekk, frostskafer og lignende. De kan også bli satt til å samarbeide om oppgaver.



Å sjekke hverandre er en handling som gjennomføres daglig. Spesielt er dette viktig når soldatene skal inn i messa. Etter makkersjekken ble vi inspisert av en soldat som satt fremfor inngangen til messa, han passet også på at soldatene vasket fingrene. Det er i messa soldatene inntar sine måltider, derfor er det viktig å opprettholde en god hygiene. Når flere mennesker bor og spiser sammen, kan sykdommer spre seg raskt og en god hygiene kan motvirke dette. Gjennom makkersjekken opprettholdes også likheten, samtidig som muligheten for sanksjoner reduseres. Ved å inkorporere likhet fra dag en, videreføres dette i soldatene ved overflytting til Huseby hvor vaktoppdraget starter.

### **Mitt navn er Harsvik**

Likheten kommer også til syne gjennom hårfrisuren og avdelingens symbol. De mannlige soldatene må klippe håret kort, mens de kvinnelige soldatene former en hårfrisyre som ligner på den mannlige korte frisyren. Van Gennep (1960:166) påpeker at ved å kutte av seg håret separeres aktøren fra den forrige verden. Avdelingens symbol, avdelingsmerket, leveres ut til alle soldater, og settes fast på venstre overarm på uniformen. Midt på brystkassen til uniformsjakken er en klaff hvor man fester den utleverte kompanistripen. Hvert kompani har egne farger, og på den måten kan aktører se hva slags kompani soldatene tilhører. Samtidig viser avdelingsmerket hva slags avdeling soldaten tilhører. Ved å stigmatisere soldatene med slike merker og hårfrisyre opprettholdes også den kollektive identiteten.

Sett bort fra ansiktstrekk og kroppslige former er det ett attributt som skiller soldatene fra hverandre; navnestripen med etternavn som er plassert på høyre brystlomme. Soldater i førstegangstjenesten blir representert ved etternavn. Selv syntes jeg det var merkelig å presentere meg selv som Harsvik og bli omtalt som Harsvik i begynnelsen. Men i løpet av kort tid ble etternavn den vanlige brukte sjargongen. Å kalle noen etter fornavn skjedde i liten grad. Det kan tenkes at det ved bruk av etternavn knytter seg en mer formell og upersonlig relasjon enn ved bruk av fornavn. Mot slutten av tjenestetiden observerte jeg derimot flere soldater som brukte fornavnene til hverandre, eller kallenavn som hadde oppstått gjennom tjenestetiden. Slik jeg selv opplevde det, brukte jeg fornavn på de

kvinnelige soldatene fordi jeg hadde et større personlig forhold til dem enn andre. Jeg observerte derimot aldri at noen av befalet brukte fornavnet på en soldat.

Den symbolske handlingen ved å ta bort de sivile effektene, klippe av håret eller skjule det, påtvinge organisasjonens egne klær og navnebruk forsterker den liminale fase. Turner (2008:95) mener at aktører i liminalfasen kan ha få klær på seg og i noen tilfeller være nakne for å demonstrere at de ikke har noen status eller rolle som kan skille dem fra hverandre. I tråd med Turner forstår jeg at ved å strippe individene for sivile klær og dertil kle dem i organisasjonens egne klær, skaper en forståelse av at det ikke eksisterer noen rang mellom soldatene. Alle soldater skal behandles likt uansett klasse, kjønn, etnisitet og utseende. Likhetsideologien fremhever et antihierarki mellom soldatene hvor status og posisjoner ikke skal eksistere. På denne måten skapes en homogen gruppe, som får en felles identitet.

### Skaporden

Likhetsideologien ligger ikke bare til grunn i det kroppslige utseende. Den militære leiren gir et inntrykk av å være et avgrenset samfunn med sine høye murer (på Huseby leir) og høye gjerder (på Terningmoen leir). I følge Syversen (2001) foregår det sosiale livet i stor grad innenfor disse barrikadene, og så lenge soldatene tjenestegjør i denne avdelingen er det soldatene selv som er det primære sosiale nettverket. Rommene ser i all hovedsak like ut, det er få estetiske utsmykninger. Klærne i skapene er brettet på lik måte og utførelsen skal være lik i alle skap på rommet:

*Stemningen på rommet er litt amper, det er kort til tid inspeksjon og flere er enda ikke ferdig med å brette ullsokkene. Jeg tar den siste ullsokken og bretter skaftet slik at hullet som foten skal inn i ligger like ovenfor hælen. Jeg legger ullsokken oppå de andre som til sammen blir ti ullsokker. Brettkantene vender utover og ullsokkene ligger oppå hverandre som perler på en snor. "Men du må brette som de andre på rommet har gjort" hører jeg Johannesen si irritert fra andre siden av rommet. "Alle skal stille likt skap." "Ja, men hvorfor kan ikke alle brette slik som meg da", sier Larsen. "Fordi alle har brettet på denne måten, og da må jo alle forandre, det er jo lettere at du gjør det!" Vi andre flokker oss rundt skapet for å se hvordan hun har*

*brettet. Jeg ser at hun har brettet to og to ullsokker sammen og dermed ser tykkelsen på bretten forskjellig ut fra oss andre. I tillegg har vi andre dobbelt så mange bretter som henne. Olsen roper "SEEE OPP!!" Alle på rommet skvetter til og strekker kroppen i en stram rett positur. Armene holdes stramt inntil kroppen. Nevene er knyttet og vender nedover. Hælene er plassert inntil hverandre. Vi ser opp og fram. Befalet tar en kjapp inspeksjonsrunde i skapene. "Dere må brette klærne i skapene likt, dere må bli enige om hvordan dere skal gjøre det. Ominspeksjon etter middag, still ut, i full KTS<sup>13</sup>."*

Ved å brette klærne slik at det dannes brettkanter på lik måte på klesplaggene er det lett for befal å telle og se at soldatene har alt av utstyr. Soldatene lærer også å holde orden på sakene sine og det kan tenkes at når mennesker bor trangt er det nødvendig at utstyret er organisert.

Etter inspeksjonen brettet Larsen ullsokkene slik som de andre hadde gjort. Selv om hun gjorde dette skapte det irritasjoner for de andre på jenterommet. Hun fulgte ikke likhetsprinsippet som de andre hadde gjort og det endte med sanksjoner for alle på rommet. Syversen (2001:22) påpeker at hvis en aktør ikke følger de gitte regler, vil overtredelsen bli svært synlig i forhold til dem som gjør det de skal. Jenterommet måtte stille på nytt etter middag og det innebar å ikke få fri etter middag, slik de andre rommene fikk.

Gullestad (1995) hevder at ved å undertrykke forskjeller og fremheve likheter opprettes det en likhetstankegang. En slik konsensusorientering (Vike, Lidén og Lien 2007) gjør at aktører i sosiale samhandlinger trenger relevante støttespillere som oppleves som like for å opprettholde sin sosiale identitet. Ved å gjøre soldatene like, gjennom å kle dem i like klær, gi dem like arbeidsoppgaver og behandle dem likt, undertrykkes de forskjeller som eksisterer. Siden de relevante støttespillerne, de andre soldatene, oppleves som like, opprettholdes likhetstankegangen. Paradokset slik Gullestad (1995:117) ser det er at aktørene også kan få en bekreftelse på den individuelle menneskeverden, at de er enestående og ulik.

---

<sup>13</sup> KTS er et emisk begrep som står for klar til strid. Å stille ut i KTS vil si at soldatene stiller opp i stridsutrustning.

## Lueløpet

Hodeplagg bæres av alle soldater og befal i Hans Majestet Kongens Garde. Feltluen<sup>14</sup> bæres av alle soldater gjennom rekruttskolen og gardeperioden. Unntaket er når jegertroppen er gardeaspiranter, de bærer bereten<sup>15</sup> som et symbol på sin tilhørighet til denne troppen. Ved å gi soldater like hodeplagg i disse periodene er det synlig hva slags fase i liminalperioden soldaten tilhører. For å kunne kalle seg en gardist må soldaten besitte en gardelue og en vaktsnor. Dette tildeles etter lueløpet som finner sted mot slutten av gardeperioden. Lueløpet er en fysisk utfordring som innebærer tunge kroppslige påkjenninger som varer i omtrent tolv timer. Dette ritualet fremstår som en symbolsk handling som markerer overgangen fra gardeaspirant til å bli gardist. I Adams (1993:36) artikkel om analyse av innvielsesritual på et "military college" i USA knytter hun menns behov for slike innvielsesritualer til ulike teorier, som blant annet gutters behov for å løsrive seg fra å identifisere seg med moren, samt menns behov for å lage en rituell analogi av hva kvinner naturlig gjør, det å skape mennesker. Samtidig viser hun til Robert Bly som mener at amerikanske menn i etterkrigssamfunnet (2. Verdenskrig) trenger innvielsesritualer som et resultat av at fedrene forlot hjemmene for å skaffe seg jobb, og dermed sto guttene uten mannlige rollemodeller.

Lueløpet finner sted i løpet av de siste dagene av gardeperioden og blir forsøkt holdt hemmelig til den natten soldatene blir vekket. Midt på natten blir soldatene tvunget ut av sengene, gjerne av en sirene eller gardister (som har opptrådt som hjelpeinstruktører under gardeperioden) som kommer snikende inn på rommet og lager bråk. Soldatene har liten tid til rådighet, og må kle på seg og pakke utstyr under tidspress. Soldatene får ikke noe mat, og får heller ikke ta med seg mat, men de får drikke så mye vann som de ønsker. For det kompaniet jeg fulgte foregikk lueløpet noen kilometer fra Huseby leir. Befalet hadde satt opp forskjellige poster som soldatene skulle gjennom. En av dem er gjørmeløypa:

---

<sup>14</sup> Feltluen ligner en caps.

<sup>15</sup> Bereten ligner en alpelue.

*Troppen skifter fra kamouflasjeuniformen til pussadressen<sup>16</sup>. De begynner å forberede seg for å springe gjennom gjørmeløypen. Tre soldater legges på bære og skal bæres gjennom gjørmene. De springer forbi meg, noen smiler og en viser tommelen opp. Løypa starter greit, bare litt gjørme til anklene, men snart når gjørmene dem til hoften og dermed føles baren tyngre for hvert skritt som tas. Tømmerstokker er lagt som hindringer på veien og de må klatre over og under dem. Dette innebærer at baren må løftes og tas i mot på andre siden av tømmerstokkene. Når de kommer til enden av gjørmeløypa må de snu for så å gå samme veien tilbake. Når soldatene er ferdige er de full av gjørme, noen hakker tenner som en konsekvens av den kalde og våte gjørma. De begynner å kle av seg den våte og gjørmete pussadressen. Soldatene skjelver og fryser og noen har begynt å få på seg uniformen. Det går for treigt for det ene befalet og han roper ut! "Dere er for treige, dere har fem minutter på dere!" Det går litt fortere hos noen få av soldatene, men ikke fort nok for befalet. Befalet roper "på med pussadressen! Dere skal tilbake i gjørmeløypa!!!". Blikkene til soldatene viser at de er skuffet, men de gjør seg klar til en tur til i løypa. Ut ropes "KOM IGJEN GUTTA!!!"*

På tross av at soldatene fryser og er slitne fortsetter lueløpet. Flere soldater uttrykte til meg i etterkant at dette var det verste de hadde opplevd i Forsvaret, men samtidig det de husker best. Lueløpet er det alle snakker om, og opplevelsen huskes og lagres i den kollektive hukommelsen. Det var flere poster som skulle gjennomføres denne dagen, MB-trekking var en av dem. MB er en militær Mercedes Benz jeep.

*En tropp kommer springende mot MBposten. Et av befalet som springer sammen med dem, roper ut "DRIKK VANN!" Han går bort til to befal som står og venter. "Er de slitne?", spør han. "Tja, de begynner å bli ganske utslitte, ja", sier han og gliser." Gass Gass Gass!", ropes ut. Soldatene tar på seg vernemasken i full fart og flere kjemper for å ta igjen pusten. Vernemasken gjør at det blir tyngre å puste. "Av med vernemaske", ropes ut, og soldatene*

---

<sup>16</sup> Pussedress er en kjeledress som soldatene ikler seg når de for eksempel skal pusse våpen.

*tar av vernemasken. "MBen skal trekkes til toppen av bakken og alt utstyr skal være med" roper det ene befalet. Soldatene selv frakter med seg sekker og våpen, samt store vannkanner. Noen tar tak i vannkannene og begynner å gå opp bakken, resten av troppen tar tak i tauet og begynner å trekke MBen. "Gass, Gass, Gass!!" ropes ut, vernemasker tas på, bilen sklir bakover og befalet kjefter. "Ikke slipp tauet!!!", roper et av befalet. Soldatene tar tak i tauet og begynner å trekke igjen, denne gangen med vernemasken på. "Dere må trekke, rive, bruke kroppen! KOM IGJEN GUTTA!!", ropes ut. En av soldatene begynner å svimle og befalet tar tak i vernemasken og løfter den av. Et rødsprengt ansikt kommer til syne. Han finner fram vannflasken hans og heller i han vann. "Ikke glem å puste, du gjør en god jobb!", sier han. Befalet åpner buksesmekken hans og sier at han må få inn luft." Åpne buksesmekken alle sammen, dere må få inn luft!!", ropes ut. "Kom igjen, kom igjen!", ropes ut. Solen steiker ute, og det er skyfri himmel. Befalet tar tak i tauet og hjelper soldatene med å trekke. Trekk for faen! Bruk kroppen!!! "Vernemaske av!!"*

I løpet av dagen gjennomfører soldatene forskjellige oppgaver på forskjellige poster. Noen er mer fysisk krevende en andre, mens andre er vanskelig å utføre slik som å demontere og sette sammen AG`3en<sup>17</sup> i blinde.

Når soldatene er ferdig på de forskjellige postene, begynner de å gå tilbake mot leiren. Noe av befalet lar de gå forbi leiren slik at de tror de ikke er ferdig og spenningskurven vedvarer i toppen. For det kompaniet jeg fulgte ble det i leiren forberedt grillmat, og lukten av maten avslørte for de fleste at lueløpet begynte å ta slutt. Selve luseremonien foregikk inne i gymsalen. Eriksen (2010:169) mener at "[...] seremonienes offentlige preg er en påminnelse om det fellesskapet utgjør". Soldatene ble ført inn med bind for øynene og stilt opp på rekker. Når de tok av seg bindet lå gardeluen ved siden av dem. Soldatene plasserte den på hodet og en kort tale ble holdt. Ute ved grillmaten kunne hele leiren se de slitne innvidde

---

<sup>17</sup> AG3 var det personlige geværet som ble benyttet av soldaten fra 1969. Per i dag (2010) er dette byttet ut med HK416.

soldatene. De fleste soldatene var gjørmete og den rene gardeluen skilte seg ut. På denne måten var det enkelt å betrakte hvem som nettopp var innvidd.

I liminalfasen oppstår det samhold mellom aktørene, et fellesskap som Turner (1979) kaller *communitas*. Lueløpet forsterker dette samholdet ved å skape opplevelser som soldatene snakker om store deler av tjenestetiden. Før lueløpet var det knyttet stor forventning til hvordan det kom til å være, og ikke minst når det kom til å være. I etterkant uttrykte flere at de var stolte av seg selv, som hadde klart å gjennomføre det. De sosiale båndene som eksisterer mellom soldatene forsterkes ved at de må gjennomføre lueløpet som et fellesskap og det skapes en felles identitet. En slik kollektiv erfaring omtaler Nuciari (2006) som "buddy relationship"

Eriksen (2001:76) mener at overgangsriter som inneholder prøvelser ofte tvinger deltagerne til å vise at de har gjort seg fortjent til å få ansvar og voksnes rettigheter. Etter soldatene er ferdig med lueløpet begynner de å stå vakt. Lueløpet markerer en overgang til nye ansvarsområdet for soldatene. De regnes ikke lengre som rekrutter eller gardeaspiranter, de har gjennom tiden ervervet seg den kunnskap som trengs for å kalle seg en gardist.

Det er ikke alle soldater som deltar på lueløpet eller gjennomfører det. Dette er soldater som er delvise, eller som skader seg under lueløpet. Disse soldatene får utlevert luen uansett om lueløpet er fullført eller ikke. Flere uttrykte at det var urettferdig at de bare fikk den, mens de selv måtte delta på lueløpet. Noen sa til og med at de ikke var ekte gardister. Et befal uttrykte til meg at de som var delvise kom til å få gardeluen utlevert, bare ikke samme dag som de andre fikk den, for da ville luen føles mindre verd. Det å utlevere luen til soldater selv om de ikke har deltatt på dette ritualet eller fullført, poengterer igjen den likhetsideologien som avdelingen praktiserer og viktigheten ved å fremstå som en helhet og en lik avdeling. Samtidig bygges det en felles identitet.

## Takt, takt, takt!

Soldatene blir oppfordret til å holde på fellesskapet, *communitas*, gjennom kollektiv identitetsbygging. Jeg har nevnt uniform som et viktig redskap for å skape likhet, men å gjøre de samme oppgavene og dermed skape lik opplevelse er vel så viktig. Ved å utføre de samme handlingene skapes en fellesfølelse, et referansepunkt som flere soldater kan forholde seg til.

Sluttet orden, SLO, er et av disse referansepunktene. Som nevnt tidligere er SLO bevegelser som soldatene gjør i takt. SLO drilles på gjennom store deler av gardeperioden på Huseby leir. En drill kan forstås som

[...]et forenklet handlingskjema, definert og avgrenset gjennom det operative mestringskravet. Den har til hensikt å internalisere den kroppslige kunnskapen intuitivt hos den enkelte deltaker, slik at de operative teknikkene i størst mulig grad fremstår som automatiserte og forutsigbare praksiser.” (Ole Magnus Totland 2009:37)

SLO fremstår ikke som operative teknikker, men som handlingsmønster som skal fremføres for offentligheten ved å stå vakt fremfor kongelige residenser og ved parade. Gjennom å drille på øvelsene uttallige ganger fremstår bevegelsene som automatiserte. Å drille hver dag er en effektiv form for trening. Takt og presisjon er viktig for å fremstå som en helhetlig enhet og utførelsen skal være lik for alle. For Hans Majestet Kongens Garde er dette viktige verdier på grunn av den synligheten (som nevnt tidligere) som avdelingen representerer. SLO trening starter på et lavt nivå, med de grunnleggende faktorene slik som å hilse og å gå opp i grunnstilling<sup>18</sup>. Ved å lære fra grunnen av, vil soldaten lære den kulturelle etikette som en gardist forventes å kunne. Dette eksempelet er fra en av de første ukene på Huseby leir, i gardeperioden:

*Soldatene står i en stor åpen firkant. Kroppen er oppstrammet og skuldrene er presset bakover slik at brystkassen strutter frem. Et befal og to gardister står i midten. Den høyre hånden min er strekt ut mot skulderen til soldaten ved min høyre side. Fingrene er skjult inni knyttneven, og den sneier så vidt skulderen hans. Armen min begynner å dirre, det er tungt, jeg ser flere begynner å stramme musklene for å klare å holde*

---

<sup>18</sup> Å gå opp i grunnstilling vil si å plassere hælene inntil hverandre. Retter opp kroppen og presser brystkassen framover. Armene låses inntil kroppen med knyttet neve.



*hånden i denne posisjonen. Det er helt stille, ingen sier noe. Befalet roper "STÅ I RO! og ser på noen som beveger seg litt". Befalet lager en lyd. Høyrehånden min klappes kjapt inn til kroppen. Man kan høre at flere av soldatene var for seine, det gikk ikke i takt. "PÅ NYTT!", ropes ut. Jeg strekker hånden ut på nytt, og befalet lager samme lyd, hånden min klappes kjapt inntil kroppen min igjen. "Det er ikke i takt!! PÅ NYTT!", roper befalet. Vi fortsetter slik fem ganger til. En ny kommando skrikes ut "HILS!" Jeg løfter min høyre hånd opp mot høyre øyenbryn og prøver å rette den ut. Gardisten kommer bort til meg og retter på den, "du må øve fremfor speilet Harsvik", sier han med et hyggelig smil om munnen. Samme kommando fortsetter flere ganger. En ny kommando kommer, jeg løfter foten til litt under skaftet på skoen og holder den der i et sekund før jeg tramper foten ned i bakken. Rundt meg hører jeg flere tramp i bakken etter hverandre, selv var jeg alt for sein. Befalet roper "NEI, NEI, NEI, dere skal gjøre det i takt!" Soldatene begynner å bli slitne, det er tungt å stå rett opp og ned på murgulvet. "Vi gjør dette fire ganger i året og ingen har dødd av det enda" roper befalet ut. "Drikk vann!", roper han.*

Den grunnleggende SLO opplæringen utvikler seg til det mer avanserte, og progresjon er effektiv på grunn av den intense drillingen. Etter hvert som de grunnleggende handlingsmønstrene innlæres begynner soldatene å trene på våpen SLO. Det innebærer å forflytte våpenet til forskjellige posisjoner fra bakken og opp på skulderen. Våpen SLO skjer også i takt, og store deler av gardeperioden brukes til å trene på dette. Det er SLO som vises på de offentlige vakt plassene og det er derfor viktig at bevegelsene er like slik at takten opprettholdes. Når soldatene øvde på å marsjere i takt brukte befalet en stokk som han slo i bakken med samtidig som han ropte ut takt, takt, takt. Slik opprettholdt troppen takten når de øvde på å marsjere. Hvis en av soldatene ikke klarte å henge med, eller gjorde feil, kunne det gå utover hele troppen. Kollektive reprimander var ikke uvanlig, slik et befalet uttrykte under en SLO trening:

*"Hvis dere er trette og slappe og ikke gjør noen innsats, holder jeg på lengre og dere får mindre pauser. Viser dere innsats og ytelse får dere oftere pause."*

Ved å komme med trusler om kollektive reprimander, forsøker befalet å få soldatene til å konsentrere seg, samt å yte bedre. SLO opplæringen bidrar til å opprettholde *communitas*. Lojaliteten til fellesskapet formidles gjennom den militære moraliseringsetikette og opprettholdes gjennom like handlinger. Befalets uttrykk viser også hvordan soldatene kollektivt er underlagt en autoritet. Dette gjør at alle soldater kan forholde seg til disse opplevelsene og hva det innebærer å tjenestegjøre i Hans Majestet Kongens Garde.

For å opprettholde det samholdet som ble skapt i avdelingen og i kompaniene har Hans Majestet Kongens Garde en egen veteranforening –Norges Gardistforbund<sup>19</sup>. Medlemskap er både for førstegangstjenestegjørende soldater, befal og sivilt ansatt personell. Forbundet "arbeider for å bevare og styrke det kameratskap som ble knyttet under tjeneste i Garden. De arrangerer møter, stevner o.l. og yter bidrag og frivillig arbeid for å fremme sosiale og humanitære tiltak til beste for de gardister som er i tjeneste." (Norges Gardistforbund) I løpet at de første ukene på Huseby leir besøkte forbundet de nye gardeaspirantene og oppfordrer dem til å melde seg inn i dette forbundet.

### SE OPP!!

I følge Turner (1979) er den strukturelle relasjon mellom de som skal innvies og de eldre preget av autoritet og underkastelse og det gjør at likhetsfølelsen mellom aktørene forsterkes. Den hierarkiske forskjellen mellom en soldat og et befal kommer til uttrykk gjennom det militære gradssystemet. Befalet har et merke, en distinksjon på brystkassen i tillegg til en kompanistripe. Selve distinksjonen forekommer i flere former ettersom hvilken grad befalet besitter. I tillegg bærer befalet gardeluen, mens soldatens hodeplagg som nevnt varierer med hensyn på hvor lenge soldaten har vært en del av liminalfasen. Befalets gardelue skiller seg ut i fra soldatens gardelue gjennom ulike striper og farge.

Det forelå en tøff hierarkisk tone mellom befal og soldater. Enkelte uttrykte at hvis de snakket med befalet alene, var han helt annerledes. "*Skikkelig forståelsesfull*" ble ofte brukt som omtale. "*Men en skikkelig drittsekk,*" når han var sammen med andre befal eller det var andre i nærheten. Dette knytter jeg til Goffmans *impression management* (Eriksen 2001),

---

<sup>19</sup> For mer utdyping om NGF- Norges gardistforbund, se internettside: <http://www.gardistforbundet.no/Home.aspx>

der aktørene forsøker å kontrollere hva slags inntrykk de gir av seg selv. *Backstage* er han hyggelig og forståelsesfull, mens fremfor sine kolleger og soldater, *frontstage* utspiller han sin rolle som befal.

Hans Majestet Kongens Garde legger stor vekt på at soldater skal hilse på befal og det kan foregå på flere måter, ikke alle måtene blir presentert her. Ikledd uniform og med hodeplagg på, som en standard, skal høyre hånd tas opp mot høyre øyenbryn. Hånden skal rettes ut og pekefingeren plasseres i øyenbrynshøyde. Hånden holdes der til soldaten har passert befalet, eller at befalet hilser på lik måte tilbake. Både kledd i uniform og i sivile klær forventes det at soldaten viser tegn til å være underlagt befalets autoritet. Flere ganger opplevde jeg at soldater spaserte på en uvanlig måte forbi befal, slik som dette eksempelet illustrerer:

*Jeg står og snakker med et av befalet, to gutter kledd i sivile klær kommer gående mot oss. Noen meter fremfor oss låser guttene armene inntil kroppen sin, retter seg opp i ryggen og ser på befalet. Befalet gjør et kjapt nikk med hodet til dem, mens de passerer.*

Selv om soldatene er kledd i treningstøy og jogger, er det forventet at de hilser på befal. De stoppet med å jogge noen meter før de treffer på befalet, låste hendene inntil kroppen på lik måte som eksempelet ovenfor. Bare en meter bak befalet begynte de å jogge igjen. Å hilse på befal kan ses som en soldats måte å vise respekt for det gradssystemet som eksisterer, med også en måte å være høflig på. Det viser også at det ikke er likhet mellom soldatene og befalet, selv om de utseendemessig går kledd i uniformer som er like. Hilsingen avdekker et hierarki som viser at det er soldatene som må underkaste seg befalet. Et eksempel som også illustrerer dette er hva soldatene gjør hvis et befal kommer inn på et rom:

*Jeg sitter sammen med Karlsen og Larsen i oppholdsrommet på kubene<sup>20</sup>. Larsen pusser på spitten<sup>21</sup> på skoene sine og lurere på om de blir godkjente til inspeksjon. "Tror du de er bra nå da?", spør hun Karlsen. Hun svarer "nei, jeg tror du må pusse mer på denne og peker på den ene skotuppen". Vi hører at dører går opp og et befall står i døråpninger. "SEEE OPP!!", roper Larsen ut. Vi reiser oss kjapt opp. Jeg strekker kroppen og låser armene inntil kroppen." Hvor er Johannesen?", spør han. "Vet ikke", svarer Larsen. Han ser på skoene som står på bordet og ser opp på oss igjen. "Fortsett!", sier han før han forsvinner ut av rommet.*

Soldatenes samhandling stopper opp når befalet kommer inn på rommet. Det er forventet at de reiser seg og stiller seg i en rett posisjon mens de venter med å si noe, til de blir snakket til. Befalens uttrykk "fortsett" viser at det er han som bestemmer når de kan gå tilbake til det de drev med. Ved å ikke hilse på et befall, kan soldaten regne med å få sanksjoner i form av muntlig irettesettelse.

I henhold til Webers (2008) definisjon av herredømme er det befalet har den autoritære makten. Befalet kan gjennom å gi kommando og ordre påvirke soldatenes handlingssett. Ved ikke å følge befalets kommando kan soldaten forvente sanksjoner. På rekruttskolen fikk soldatene ofte høre at hvis ikke permvasken på fredager var bra nok, ville de fortsette å vaske til det ble godkjent, selv om enkelte soldater ville miste transporten hjem. Dette kan også forstås som å skape den etikette som soldaten skal besitte. Det forventes at oppgaver som blir gitt, blir gjort og gjennomført. Ved å bruke trusler som en autoritær makt forventer befalet at oppgaven blir gjort. Turner (1979) poengterer at de eldre myndighet er absolutt og er selvinnsynende gjennom autoritet og tradisjoner. Å stille spørsmål om hvorfor man må gjøre oppgaver som for enkelte kan virke unødvendige, blir ikke alltid sett på som positivt. I mine observasjoner så jeg ofte at svaret soldater fikk var "fordi jeg sier det", "fordi du er i garden nå". Selv forstår jeg dette som en måte å forme soldaten på, for å vise hvem som har autoritet og for å skape likhet innad i soldatgruppen. I følge Goffman (1968:18) er det

---

<sup>20</sup> Kallenavn for den bygningen soldatene bor i på Huseby. Den er formet som en kube.

<sup>21</sup> Hans Majestet Kongens Garde praktiserer spitting av skotupp. Å spitte sko vil si å tørste pusse skinnen på skotuppen med sandpapir, for så å ha på svart skokrem som man pusser med bomull og vann. Samtidig som man varmer opp skokremen med lighter eller lignende. Dette gjør man til man får en blank skotupp.

vanlige i totale institusjoner at det foreligger et skarpt skille mellom innsatte og de ansatte. Selv velger jeg å se de innsatte som soldater og ansatte som befal. Det er uvanlig at disse to gruppene har en sosial omgang med hverandre og gruppene lager ofte negative stereotypier av hverandre. Dette opprettholder hierarkiet, samtidig som likhetsfølelsen mellom soldatene forsterkes. Soldatene utfører oppgaver selv om det ikke er det de ønsker, fordi de er lydige til det hierarkiske systemet som de er kommet inn i.

Den autoritet som utøves i Hans Majestet Kongens Garde kan for mange fremstå som tøff og urettferdig. En av grunnene kan være den norske oppfattelsen av hvordan makt skal utøves. Archetti (1993:49) mener at "makt i Norge kan oppfattes som en "objektiv prosess". Det forventes at deltagerne i et maktspill vurderer saker og situasjoner på en objektiv måte. Argumenter skal være basert på fakta og deltagerne i maktsпилlet forventes å være saklige og positive. I tråd med Archetti forstår jeg at møte med den autoritære kulturen som eksisterer i avdelingen kan for flere være overraskende. Selv synes jeg det var vanskelig å måtte forholde meg til mennesker som jeg opplevde som usaklig i sin maktutøvelse. Det å gjøre oppgaver som er saklige og oppmuntrende, skaper et godt miljø. Dermed kan det forstås at å gjøre oppgaver i en negativ setting, som oppleves som usaklig også kan forsterke det hierarkiet som eksisterer mellom befal og soldat.

### **Reintegrasjon**

Den tredje fasen i overgangsritualet er reintegrasjon, soldaten reintegreres inn i samfunnet igjen, til en annen tilstand. "[...] in the third phase the passage is consummated. The ritual subject, individual or corporate, is in a stable state once more and, by virtue of this, has rights and obligations of clearly defined and "structural" type, and is expected to behave in accordance with certain customary norms and ethical standards." (Turner 1979:235)

Selv mener jeg det er to måter å forstå soldatens reintegrasjon, gjennom Turners (1979) forklaring av denne fasen. Reintegrasjon kan finne sted når soldaten tar på seg gardeluen for første gang. Som gardist får soldaten nye oppgaver og nye ansvarsområder. Den intense treningen og drillingen på SLO, testes ut for offentligheten gjennom å stå vakt fremfor ulike residenser. Det forventes at gardisten opptrer etter de normer og regler som er satt, som

har rot i gamle tradisjoner. I tillegg reduseres likheten mellom soldatene, noen blir utnevnt til korporal, en egen grad for soldater som viser ansvar og dyktighet. Den gis ofte til soldater som skal ha ledende stillinger i troppen eller lagene som troppen er delt opp i. Noen få av gardistene blir valgt ut til å være hjelpeinstruktører for de nye gardeaspirantene som ankommer til Huseby leir.

Soldaten flyttes fra en tilstand til en annen, fra å være en gardeaspirant, til å bli en gardist. Selv om dette ikke er en stabil tilstand i den grad at soldatene skal dimitteres, vil jeg påstå at dette er en reintegrasjon. For tilstanden *gardist* vil alltid eksistere, som et av avdelingens slagord demonstrerer "en gang gardist, alltid gardist". Aktører som har tjenestegjort i Hans Majestet Kongens Garde blir omtalt som alltid å være en gardist, selv etter de har dimittert.

Den andre formen for reintegrasjon som kan forstås ved å betrakte Hans Majestet Kongens Garde som overgangsrituale er det å bli voksen. En vanlig oppfattelse i det norske samfunnet er at Forsvaret gjør gutter til menn. Siden denne oppgaven i stor grad dreier seg om kvinner i Hans Majestet Kongens Garde velger jeg å se på dette ritualet som en overgang til å bli voksen. Ved å betrakte dimisjon som en reintegrasjon til samfunnet kan det forstås at soldatene går over til en stabil tilstand. Soldatene er ferdig med førstegangstjenesten og det er ingen mulighet til å gå tilbake. Denne delen av livet er over, og skal aktøren fortsette i Forsvaret må en militær karriere vurderes. Reintegrasjon kan dermed også ses på som den dagen de forlater Huseby leir, og inntar samfunnet som aktører som har fullført og gjennomført førstegangstjenesten. Det settes nå forventninger til at den dimitterte soldaten har vokst som person på de opplevelsene og det ansvar som er blitt ervervet i tjenestetiden.

## Kapittel 5 Kvinner i menns verden

*"Hvis en jente blir korporal er det flere som tror at det kun er fordi hun er jente og ikke fordi hun er flink."*

Olsen

### En kultur for menn

Rosaldo (1974) hevder at selv om samfunn fremstår som egalitære, skilles det på en eller annen måte mellom kvinner og menn. Kvinner tilkjennes ikke i like stor grad en kulturell validert autoritet og anerkjennelse slik som menn. Hun forklarer den universelle asymmetrien (som tidligere nevnt) ved hjelp av begrepene *domestic* og *public* (1974). Hun hevder at "... men are the locus of cultural value" (1974:20). Ved å betrakte et underliggende tradisjonelt kjønnsrollearbeidsmønster i det norske samfunnet, kan det forstås at det er menn som har produsert kulturen som eksisterer i Forsvaret. De kvinner som velger å tjenestegjøre i Hans Majestet Kongens Garde, kommer inn på menns hjemmebane og må tilpasse seg den eksisterende kulturen som i stor grad er preget av maskulinitet.

Uniformen i seg selv er et synlig symbol på den militære kulturen. Den skaper likhet og enhetlig fremferd, men den bidrar også til å synliggjøre forskjeller. Den grønne kamouflasjeuniformens jakke har brede skuldrer, og et snitt som er rett. Den bærer preg av å være tilpasset den mannlige kroppen, hvor brede skuldre er et fysiologisk faktum. At dette ble oppfattet som et problem av de kvinnelige soldatene kom blant annet frem på et jenteseminar. Her uttrykte en av de kvinnelige soldatene ovenfor Gardesjefen at det var vanskelig å få tilpasset uniformen til hennes kropp.

*"Jeg må gå opp en størrelse i uniformsjakka fordi jeg ikke får igjen den nederste knappen på jakka, på grunn av hoftene. Da blir jakka for stor i skuldrene igjen og det ser ikke bra ut."*

Med å ha kvinnelige former, bredere hofter enn menn, og smalere skuldre vil ikke uniformsjakken passe like godt på kvinnelige soldater som på mannlige soldater. På grunn av avdelingens likhetsprinsipp var det imidlertid ikke et alternativ å ha nederste knapp åpen slik at uniformen som ellers var i riktige størrelsen passet. Derfor måtte flere av de kvinnelige soldatene bruke en uniform som var for stor.

Den svarte paradeuniformen er viktig for Hans Majestet Kongens Garde synlighet i det offentlige rom, fordi det er denne uniformen som brukes når soldatene står vakt og går parader. Permuniformen som utleveres på Huseby, er også en uniform som kun brukes av denne avdelingen, og er dermed også synlig i samfunnet. Disse uniformene må derfor være tilpasset den enkelte soldat. Avdelingen erkjenner de kroppslige forskjellene mellom de mannlige og kvinnelige soldatene, og tilpasset uniformen til de kvinnelige soldatene. Dette skjer på Huseby leirens egen systue:

*Mot slutten av troppens time sier befalet "jentene blir igjen her". Nervøsiteten sprer seg blant jentene, spesielt fordi vi ikke ordnet i skapene før inspeksjon i dag og vi regner med å få kjeft for det. "I morgen kl 07.40 presis, stiller dere i permuniform fremfor kompanikontoret. Dere skal til Huseby for å prøve uniformer. Permuniformen skal være porno<sup>22</sup> strøket!", sier han.*

Uniformene er tilpasset en mannlig standard og dermed må de sys inn til de kvinnelige soldatene. Paradeuniformen er utstyrt med brede skuldre, noe som forsterkes ved at det er plassert epåletter, en skulderklaff, på hver skulder. Permuniformen som leveres ut på Huseby leir er ulik den som brukes på rekruttskolen. På rekruttskolen brukes en vanlig kamouflasjeuniform, mens det på Huseby brukes en olivengrønn uniform. Buksen til permuniformen som utdeles på Huseby har et høyt hoftesnitt. Dette gjorde at de kvinnelige soldatene gjerne måtte opp i en størrelse for å få den over hoften, som igjen bidro til at buksen ikke passet andre plasser. Det var få av de kvinnelige soldatene som følte seg vel i denne uniformen på grunn av det høye snittet. På jenteseminaret nevnt ovenfor gav flere kvinnelige soldater i leiren uttrykk for at de ønsket skjørt som permuniform, eller en

---

<sup>22</sup> Porno strøket refererer her til perfekt strøket



mulighet til å velge dette. De var alle enige om at den permuniformen som eksisterte ikke var heldig for kvinnelige former.

Med kjøring fram og tilbake til Huseby, samt lunsj og prøving av klær gikk hele dagen og vi var tilbake på Terningmoen til middag. Flere av de mannlige soldatene var nysgjerrige på hvor vi hadde vært hele dagen, siden det ikke var noen kvinner igjen i troppen. Noen uttrykte misnøye med at de kvinnelige soldatene slapp unna den vanlige tjenesten. Samtidig var det stor nysgjerrighet om hvordan det hadde vært på Huseby og hvordan uniformene hadde sett ut. Selv om det ble uttrykt misnøye var ikke dette tilknyttet at de kvinnelige soldatene trengte å få tilpasset uniformene. Det var en forståelse for at den kvinnelige kroppen var forskjellig fra den mannlige, og at uniformen i utgangspunktet ikke var tilpasset den kvinnelige kroppen.

Forsvaret erkjenner også at de kvinnelige soldatene har behov for egne tilpassninger. Dette kom til uttrykk gjennom utlevering av undertøy.

*Det er tidlig om morgnen og det er kaldt ute. Troppen står i sivile klær og hutrer og fryser. Vi står i kø for å få utlevert det militære utstyret. To store bagger fulle av utstyr ligger fremfor meg. En dame kledd i sivilt kommer mot de kvinnelige soldatene, "kom med meg", sier hun vennlig. Vi følger etter henne, inn i bygget. Varmen fra rommet vi kommer inn i slår i mot oss. Det er hyller nesten opp til taket på den ene veggen, hyllene er fulle av undertøy for kvinner. "Dere får eget undertøy i år", sier hun. "Ta den tiden dere trenger til å prøve slik at dere får rett størrelse". Hva slags bh<sup>23</sup> størrelse som brukes slenges ut av flere. "Jeg kan prøve", sier Olsen, "siden vi bruker samme størrelse". Vi andre er enige og hun kler av seg på overkroppen. Hun prøver en ullbh og sier at den er litt trang. Den kvinnelige ansatte finner fram en større størrelse. "Denne passer bedre ja. Hva slags størrelse er det?" Vi med samme størrelse får to hver. "Også skal dere ha syv boksere, syv sportsbh, to ullboksere", sier hun. Det er fryktelig varmt inne på rommet, nesten for varmt. Karlsen sier "skal vi ikke bare stå her litt, det er jo så kaldt ute". Vi går ut og noen av guttene flokker seg rundt oss for å finne ut hvorfor vi fikk gå inn i bygget.*

---

<sup>23</sup> Bh er en forkortelse for brystholder.

Da de kvinnelige soldatene kom til undertøysposten fikk de beskjed om at de skulle ha et eget undertøy som ble levert ut en annen plass. Jeg antar at grunnen til at de kvinnelige soldatene fikk utlevert undertøyet på eget rom, er av praktiske årsaker. Sportsbh og ullbh må prøves for å få riktig størrelse og det foreligger en allmenn forståelse om at kvinner og menn ikke skifter sammen. Dette understrekes også gjennom det norske samfunnets oppbygging av skolegarderober og badeanlegg hvor menn og kvinner skifter hver for seg.

Undertøyet som ble utlevert er i all hovedsak svart, en farge som fremstår som nøytral. Ved å ikle de kvinnelige soldatene i likt undertøy, sørger Forsvaret for at undertøyet tilfredsstiller kravene til brannsikkerhet og bruk i kulde, samtidig som likestilling fremmes. Tidligere måtte kvinner kjøpe sitt eget undertøy, mens menn fikk som i dag utlevert. Det kan antas at det ble sett på som forskjellsbehandling at det kun var menn som fikk utlevert undertøy og at det derfor er gjort en forandring på dette. Etter at de kvinnelige soldatene kom ut i fra bygget flokket noen av de mannlige soldatene seg rundt dem. De kvinnelige soldatene forklarte at de hadde fått eget undertøy og de mannlige soldatene uttrykte at de forsto at det var nødvendig å levere dette ut i en privat kontekst. De anerkjente at de kvinnelige soldatene hadde andre behov enn dem selv.

En forståelse for ulike behov erfarte også jeg selv ute i felten<sup>24</sup>:

*Jeg sitter i gutteteltet og det er klart for lunsj. Noen passer på at primusen fyrer godt slik at det blir varmt i teltet. Vi begynner å kle av oss slik at det ikke skal bli så kaldt når vi går ut av teltet igjen. Jeg tar av meg fotposene og skoene. Guttene rundt meg begynner å kle av seg på overkroppen. Under ullfrotèen har de på seg netting, en trøye full av små hull som man kan se rett igjennom. En av guttene har t-skjorte over nettingen. "Kle av deg da, Harsvik" sier en av soldatene til meg. "Nei, jeg har bare netting over sportsbhen", sier jeg. "Du kan låne t-skjorten min", sier han med t-skjorten og kler den av seg og gir den til meg. Jeg kler av meg ullfrotèen og kler på meg t-skjorten og takker.*

---

<sup>24</sup> Å være i felt er et emisk begrep for arena som befinner seg utenfor den militære leiren (garnisonen).

Det kom ingen kommentarer om dette i etterkant i teltet. Det var underforstått at jeg syns det var ubehagelig å sitte der i en nesten gjennomiktig netting, selv om den bare viste sportsbhen min. At de forsto dette kan knyttes til at store deler av skoletiden har de aller fleste gutter gått på skole sammen med jenter. Både gutter og jenter sosialiseres til å forstå at kvinner og menn har ulike behov og trenger ulike tilpassninger.

### **Et noe fyldigere hår**

For å opprettholde likheten blant soldatene praktiserer avdelingen en kortklipt hårfrisyre. Hårfasongen er på samme måte som uniformen viktig fordi Hans Majestet Kongens Garde er en vakt, parade og honnør avdeling. Hvordan håret skal klippes og hvor kort det skal være er formalisert gjennom nedskrevne regler. I avdelingens stående ordre står det følgende; "Håret skal være kortklippet i nakken og ved ørene, og skal for øvrig følge hodets form. I den grad hårveksten tillater det, skal det være minimum 1 mm hår over hele hodet, håret skal være velstelt" (Brekkehus 2005). I løpet av de første dagene på rekruttskolen klippes håret på de mannlige soldatene kort og slik skal det være fram til dimisjon, den dagen soldaten er ferdig med tjenesten. Soldatene har selv ansvar for at denne frisyren vedlikeholdes. Selv de som hadde langt hår, har bare en millimeter hår igjen på hodet. De fleste guttene var på forhånd klar over det strenge regelverket med hensyn til hårklippingen og noen hadde allerede klippet seg før rekruttskolen startet. Siden hårfrisyren også er et uttrykk for individuell identitet, ble kravet til hårfrisyre diskutert blant soldatene. De mannlige soldatene var ivrige til å vise meg bilder av hvordan de så ut før klippingen, noen syntes det var tungt å måtte klippe seg, mens andre brydde seg i mindre grad. Alt i alt, fikk jeg et inntrykk av at de mente at håret kom til å vokse ut igjen.

Tidligere ble kravet om kort hår også praktisert ovenfor kvinnelige soldatene, men det ble tillatt med et noe lengre hår; "Av hensynet til ønsket om å bevare et alminnelig feminint utseende kan kvinner som tjenestegjør i HMKG ha et noe fyldigere hår enn menn. Normen vil her være alminnelig kort kvinnelig frisyre hvor håret ikke berører jakke-/skjortekraven. Ørene skal synes" (webstaff). I den stående ordren, som også gjaldt under mitt feltarbeid er det føyd på et punkt for jenter som ønsker å ha langt hår;

”Kvinner med langt hår skal i daglig tjeneste sette opp håret på en slik måte at ørene vises, håret skal ikke berøre uniformsjakkens krave. Knuter i nakken skal nyttes, håret skal så langt det er mulig følge hodets form. Ved formelle anledninger og der paradeantrekk evt. daglig collett benyttes, skal håret flettes/settes opp (eks. rotflette) på en slik måte at det legges inn under paradehatten. Ørene skal vises og håret skal ikke berøre paradejakkens krave” (Brekkehus 2005).

I løpet av de første ukene på rekruttskolen ble de kvinnelige soldatene kalt inn til en jentesamtale med et kvinnelig befal. I all hovedsak handlet denne samtalen om hvordan det er å være kvinne i Forsvaret, hva man skal gjøre hvis man opplever seksuell trakassering, og hvordan man kan løse noen av de situasjoner som oppstår rundt de kvinnelige kroppslige forskjellene. På denne jentesamtalen fikk de kvinnelige soldatene blant annet en leksjon om hvordan håret skal settes opp:

*”Dere trenger ikke springe ut til guttene å fortelle at dere har vært på jentesamtale”, sier befalet. ”Spør de, så bare si nei. Jeg skal fortelle dere noen triks og tips om å være kvinne i Forsvaret og vi begynner med håret. Jenter skal ha håret som slikket inntil hodet og det er fordi guttene må klippe seg. Dette er en belastning for guttene, større enn vi tror, og som respekt til dem skal vi ha håret rett.” Hun tar fram en kam og hårspray og demonstrerer for oss hvordan vi skal kamme håret bakover og sette det i en stram hestehale. Hun tar fram kliper og viser hvordan man kan bruke dem for å feste håret som ikke strikkes klare å fange. ”Kliper og hårstrikk skal ha samme farge som håret, en naturlig farge. Ikke kjøp blått eller rosa.” Befalet peker på en av de kvinnelige gardistene og sier at slik som hennes hår er satt opp skal dere sette opp håret. Gardisten sier ”jeg har skum på kammen og det fungerer veldig bra, først kammer jeg det fra pannen og bak og så setter jeg et hårstrikk fast slik at det er stramt. Så fletter jeg det og surrer fletten rundt hårstrikket slik at det blir en knute. Så setter jeg flere hårstrikk på knuten slik at det holder seg sånn. Hvis det er noen hår som stikker ut bruker jeg kliper for å feste det. Til slutt sprayer jeg over med hårspray. Og slik holder det seg hele dagen.” Befalet sier ”denne konten<sup>25</sup> skal lære å sette opp håret riktig.” ”Jeg kommer ikke til å slippe dere inn i messa hvis det ikke er korrekt satt opp”.*

---

<sup>25</sup> Konten er et emisk begrep og forkortelse for kontingenten.

I begynnelsen var det tidskrevende for de kvinnelige soldatene å sette opp håret slik, og flere hjalp hverandre for å flette og sette i kliper. Selv trengte jeg hjelp i begynnelsen med å få flettet håret mitt på grunn av den lange lengden og tykkelsen. Å sette opp håret på denne måten fremsto som unaturlig for de fleste, inkludert meg selv, og til tider var det vondt å ha håret i en stram knute. Etter hvert ble dette som de fleste ordrer som blir gitt, drillet på til perfektjon og mindre tidskrevende med tiden.

Hårfrisuren blir gjennom den stramme knuten og klipene, formet som den mannlige gardist frisuren. På denne måten opprettholdes likheten samtidig som den maskuline normen står som gjeldene. Dette understrekes også av befalets uttrykk "...av respekt for guttene". Selv tolker jeg befalets uttrykk som at det lange kvinnelige håret ikke hørte hjemme og måtte skjules fordi de kvinnelige soldatene var kommet på menns hjemmebane. Et annet poeng med å ha håret samlet opp, eller i hestehale, som ikke befalet poengterte er av praktiske årsaker. Langt hår kan rett og slett være i veien for oppgaver som skal utføres, og i verste fall være en sikkerhetsrisiko.

Det kan se ut som at ingen av soldatene skal kunne skille seg ut gjennom hårfrisyre uansett kjønn og således ikke representere noe ulikt. I realiteten understrekes imidlertid forskjellene mellom den kvinnelige og mannlige hårfrisuren og dermed vises denne kroppslige ulikheten. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom hodeplagg. I Forsvaret skal soldater bruke hodeplagg ute. Spesielle unntak gjøres ute i felt. Som tidligere nevnt skal feltluen brukes av soldatene gjennom hele rekruttskolen og hele gardeperioden. Feltluen kan best sammenlignes med en grønn caps, sett bort i fra bakkdelen. Bakkdelen på feltluen har ikke en regulering slik en caps har fordi det er stoff hele veien rundt. Når de kvinnelige soldatene setter opp håret med en knute bak, stikker knuten naturligvis ut. Feltluen kan ikke tres over knuten på grunn av størrelsen og resultatet blir at de kvinnelige soldatene må brette feltluen opp bak. Dette gjør at luene ikke er tredd på hodet, slik som på de mannlige soldatene, men blir plassert øverst på hodet, og faller lett av. Feltluen bidrar således ytterligere til å understreke den kvinnelige kroppens avvik fra normen. Med hensyn på fokuset på likhet i troppen, var det flere tilfeller hvor de kvinnelige soldatene fikk spørsmål og påpekning av mannlige befal og soldater hvorfor de hadde brettet opp feltluen, og at den ikke var i henhold til uniformsreglene. For de kvinnelige soldatene var det aldri et problem å forklare

hvorfor og aksepten for å ikke være lik på grunn av dette var stor. Jeg spurte flere ganger både befal og soldater hva de mente om at jentene fikk beholde håret og et av befalets svar illustrer hva flesteparten mener *”jeg hadde ikke sendt kjæresten min til garden hvis hun kom hjem på perm seende ut som en russerfange”*.

I følge Solheim (1998) (som nevnt tidligere) er kroppen en bærer av et symbolsk meningsunivers som kommet til uttrykk i sosiale og kulturelle sammenhenger. Selv ser jeg håret til de kvinnelige soldatene som et symbol på en feminin kroppslig forskjell som de kvinnelige soldater tar med seg inn i avdelingen. Det kvinnelige håret gjør seg gjeldene gjennom å representere noe feminint og noe ulikt som kun det kvinnelige kjønn for lov til å ha. Gjennom å la de kvinnelige soldatene beholde håret, men samtidig måtte skjule det, og forme håret som det mannlige gardisthåret, opprettholdes ideologien om at alle soldatene skal være like på håret. Samtidig gis det en bekreftelse på at de kvinnelige soldatene får lov til å være feminin så lenge femininiteten ikke vises og overskrider den maskuline normen. At knuten stikker fram bak på hodet og feltluens plassering og forståelse for dette understreker dette poenget. Gardeluen er også en ambassadør for dette poenget. I tillegg til å representere en likhet, stikker det en knute bak på alle de kvinnelige soldater som ikke har klippet håret kort. Å ha denne knuten, denne ulikheten blir tillatt fordi den er en symbolbærer for den femininiteten som det kvinnelige kjønn representerer. Jeg har forsøkt å gjøre research i etterkant av feltarbeidet for å finne ut om de mannlige soldatene som hadde langt hår, fikk det samme tilbudet som de kvinnelige soldatene – å sette opp håret. Etter mitt skjønn fikk ingen av dem tilbud, men de ba heller ikke om det selv.

Etter noen uker på rekruttskolen oppheves uniformsplikten, det vil si at soldatene har mulighet til å bruke sivile klær etter endt tjeneste. Fra å ha håret stramt bak i en knute, være usminket og gå i like klær, begynte de kvinnelige soldatene å gå i individuelle klær, ha håret løst og sminke seg. Allerede på jentesamtalen med befalet fikk de kvinnelige soldatene instruksjoner om hvordan de skulle forholde seg til situasjoner hvor utfoldet hår kan gjøre at de får kommentarer fra de mannlige soldatene:

*”Når dere begynner å bevege dere ut på byen, da skal dere ikke gå i de mest utringet toppene, kle dere med vett. Heller ikke i messa. Når håret er utfoldet, kommer det til å komme noen kommentarer. Kommer guttene med kommentarer skal dere heller svare noe frekt tilbake, eller hvis det er ubehagelig skal man si i fra til troppssjef eller sersjant.”*

Befalet uttrykker eksplisitt at det utfoldede håret vil gi reaksjoner fra de mannlige soldatene. Ved å forvente at det kommer kommentarer på det utfoldede håret, bekreftes det at de kvinnelige soldatene ved å skjule håret også skjuler en feminitet. Utfoldet hår assosieres med en kvinnelighet, en feminitet som ikke hører hjemme i den militære kulturen. Hallpikes (1979) teori om langt hår som assosiasjon til kvinner og deres posisjon som på utsiden av samfunnet (som nevnt i det teoretiske rammeverket) kan ses i sammenheng med de allerede antatte kommentarene som vil komme når håret er utfoldet. Det er allerede forventet at de kvinnelige soldatene blir sett på som noe ulikt på grunn av det utfoldede håret og dermed som på utsiden av det militære samfunnet gjennom den ulikheten de representerer. Hallpike (1979) mener også at det å klippe av seg håret symboliserer en reintegrasjon i samfunnet eller å leve under et disiplinært regime i samfunnet slik soldaten gjør. I tråd med Hallpike (1979) kan det se ut som Hans Majestet Kongens Gardes klipping av hår representerer en underkastelse under det militære systemet. Soldatene blir en del av og integreres inn i det militære samfunnet.

Det er interessant å se på hvorfor de kvinnelige soldatene godtok å sette opp håret på en slik måte, som til tider gjorde vondt. Omfaget til den sosiale rollen som soldat, tar form i begynnelsen av rekruttskolen. Sanksjoner som følger ved å ikke oppfylle rollen og de reglene som er tilknyttet, fremstår for de fleste soldater som ikke ønsket. De kvinnelige soldatene ønsket ikke å gjøre noe som førte til sanksjoner og de viste iver etter å gjøre som de ble fortalt. Derfor forholdt de seg til reglene om å sette opp håret. Etter hvert som de kvinnelige soldatene ble sikrere i sin rolle som soldat begynte de å lette på det strenge kravet til hårfrisyrer, men kun ute i felten. Ute i felten, i skogen, hadde flere av de kvinnelige soldatene kun en flette i håret, selv hadde jeg også dette. Dette var tillatt fordi arenaen i felten tilsa at antrekket ikke måtte være i henhold til de regler som var satt inne i garnisonen. Inne i garnisonen forholdt de seg alltid til kravet om å sette opp håret. En grunn til dette er at de

kvinnelige soldatene ikke slapp inn i messa for å spise frokost hvis ikke håret var korrekt satt opp.

### **Perleøredobber**

Kvinnens femininitet kommer også til uttrykk gjennom hva slags klær eller tilbehør hun kler seg i. Bordo (1989:17) mener at femininitet dreier seg om konstruksjon av hva Erving Goffman kaller "the appropriate surface presentation of the self". Vi lærer hva femininitet er gjennom kroppslige diskurser, gjennom bilder som forteller oss hvordan kroppen skal være og kles. Selv forstår jeg at enkelte symboler kan fremheve det feminine uttrykket. Ved å tilføre feminine symboler i et maskulint miljø hvor menn er majoritet og rådende for den satte likhetsideologien, vil det feminine vises i større grad fordi det skiller seg ut.

På Terningmoen leir er det andre avdelinger som også har kvinnelige soldater, men det er kun Hans Majestet Kongens Garde som praktiserer strenge regler for hvordan håret skal settes opp. I avdelingens eget reglement står det i tillegg: "ørepynt og synlig piercing tillates ikke brukt under noen form for tjeneste" (Brekkehus 2005). Ofte var det kvinnelige soldater fra andre avdelinger i messa hvor soldatene spiser, og de var ikke pålagt denne regelen og hadde dermed mulighet til å bære symboler på sin femininitet:

*"Se på dem da, med perleøredobber", sier Olsen. Vi andre snur oss forsiktig og ser mot to kvinnelige soldater som kommer gående inn i messa. "Hun har håret kun i en hestehale", sier Olsen. "Hun andre har fletter i håret", sier Pedersen lavt, "sånn vil jeg også ha".*

I begynnelsen av rekruttskolen var det ofte reaksjoner på tilbehøret som soldater fra andre avdelinger brukte. De kvinnelige soldatene gav uttrykk for at de også ønsket å ha muligheten til å bruke øredobber og flette deler av håret. Ved å bruke feminine symboler slik som ørepynt og stilet hår med fletter blir det feminine uttrykket fremhevet. Den likheten som de kvinnelige soldatene representerer, gjennom å skjule og nekte dem feminine kroppslige forskjeller, ser ut til å være noe de selv ikke ønsker. En av grunnene til dette kan være den



voldsomme separasjon fra det livet aktøren kjenner og dermed tar det tid å omstille seg til den nye tilværelsen som soldat. Etter hvert som omfanget av rollen som soldat ble fremtredende forandret flesteparten mening om hvordan en soldat skal se ut i uniform. Noe som ble bekreftet over en middag midt i rekruttperioden:

*”Det ser ikke helt bra ut at de har øredobber til uniformen. Store bling blinger som vises i ørene”, sier Johannesen. ”Dette er jo en militærleir.”Det ser jo mye bedre ut med håret oppsatt enn hengende i en hestehale, sier Larsen”. Vi andre nikker bekræftende.*

Ved å være en del av den maskuline kulturen som Forsvaret representerer, kan det se ut som om det foreligger en påvirkning av at det i tjenestetiden ikke skal være feminine trekk tilknyttet soldaten. Det maskuline miljøet og dets aktører påvirker de kvinnelige soldaters tankemønstre gjennom å være fremtredende i alle aspekter og som fornekter av feminine trekk. Dette understrekes gjennom at de kvinnelige soldatene *i begynnelsen* av rekruttskolen ville påføre femininitet til seg selv ikledd uniformen. Selv forstår jeg at det eksisterer en maktrelasjon mellom det maskuline og det feminine, der menn og det maskuline er rådende. Kvinner som søker innpass er nødt til å undertrykke sin egen femininitet og akseptere det maskuline som overordnet ideal. Dette mener jeg kan knyttes til Hirdmans (1988) *genussystem* som et uttrykk for en hierarkisk maktrelasjon mellom kjønnene. I tråd med dette forstår jeg at de kvinnelige soldatene ikke ønsker å ikle seg feminine symboler fordi det foreligger en underforstått formening om at det feminine (som representant for kvinnen) og det maskuline (som representant for mannen) ikke bør blandes fordi det er ulikt. De kvinnelige soldatene kommer inn i en maskulinisert kultur hvor mannen og det maskuline utgjør normen og kvinner må innrette seg etter deres prinsipper. De mannlige soldatene blir dermed normen for det allmenne og en hierarkisk relasjon oppstår mellom de mannlige og de kvinnelige soldatene. I tillegg har likhetsoppfattningen som skapes i liminalperioden påvirket soldatene til å forstå seg selv og aktører rundt seg som like. Å bære feminine symboler, vil påvirke denne likhetsideologien gjennom å representere noe ulikt.

## Sminke

I utgangspunktet var det ikke tillatt å bruke sminke, og for å forsikre seg om at ingen bar sminke kunne befal ta stikkprøver på de kvinnelige soldatene. Olsen opplevde at befalet spurte om hun var så brun som hun så ut som og strøk en finger på kinnnet med håp om at brunkremen skulle smitte av. Til Olsens store fornøyelse var hun brun ved hjelp av solarium og dermed kunne det ikke smitte av

Mot slutten av rekruttskolen var det noen av de kvinnelige soldatene som bar sminke innimellom i tjenestetiden, selv om dette ikke var tillatt. Dette observerte jeg kun når soldatene ikke skulle ha *normal tjeneste*. Det vil si at dette var soldater som var delvise eller hadde andre oppgaver enn resten av troppen – de skulle ikke ut i felten. De kvinnelige soldatene som ikke sminket seg ble gjerne irriterte på dem som brukte tid på å legge maskara om morgenen:

*Klokken er kvart over seks om morgenen og jeg har akkurat fått på meg feltbuksen og ullfrotèen. Makkeren min har allerede begynt å strekke sengen og er ferdig påkledd som vanlig. Jeg går inn på badet og der står Johannesen og legger maskara. Jeg kjenner selv jeg blir overrasket over at hun bruker tid på dette fordi sengen hennes ikke er strukket og det er flere som trenger hjelp til sine. Jeg spør henne hvorfor hun legger på maskara? "Fordi jeg har lyst", sier hun og smiler. Hun går ut av badet og inn kommer Larsen og sier med en irritert stemme, "jeg skjønner ikke helt poenget med å sminke seg om morgenen slik som Johannesen gjør. Hun bruker jo heller tid på å pynte seg enn å strekke sengen sin."*

Å sminke seg før tjenestetiden eller i tjenestetiden ble for flere sett på som unødvendig. For det første ble Larsen irritert over at hvis en ikke hadde strekt sengen slik at den ble godkjent, innebar det som regel at hele rommet måtte stille på nytt etter middag. Det igjen kunne innebære å ikke få endt tjenesten når resten av troppen fikk det. For det andre forelå det en forestilling om at å sminke seg ikke er passende i tjenestetiden. Å sminke seg er i det norske samfunnet i all hovedsak knyttet til kvinner og femininet. Dette hører ikke hjemme i det militære samfunnet som er representert gjennom maskulinitet. I tillegg skiller den kvinnelige

soldaten seg ut i fra de andre ved å bære en ulikhet, som ikke er optimal for likhetstankegangen. En illustrasjon som også poengterer dette er fra min avsluttende samtale med informantene noen uker før dimisjon, hvor Karlsen fortalte om den dagen hun bestemte seg for å sminke seg før det skulle tas kompanibilde.

*”Her om dagen skulle vi ta kompanibilde og jeg hadde ordnet meg. Sminka meg og satt opp håret sånn fint. Jeg hadde jo lyst til å se litt bra ut når jeg skulle bli tatt bilde av. Et befal kom gående og han sa at jeg måtte gå og vaske av meg sminken. Det var ikke i henhold til gardens reglement. Jeg prøvde å forklare at jeg skulle ta bilde, men han svarte bare surt at jeg skulle vaske av meg sminken og at det ikke var lov å ha sminke. ”Gjorde du det da?”, spør jeg. ”Nei”, svarer Karlsen. ”Jeg gikk bare inn og ventet til han var borte så gikk jeg til troppen min.”*

Karlsen ble tatt bilde av med sminke og slik jeg forsto det fikk hun ingen sanksjoner for dette i etterkant. Den ulikheten som hun representerte med sminke kan se ut som å utfordre den maskuline kulturen og et reglement som streber etter likhet. Dette viser at den femininiteten som de kvinnelige soldater er bærer av kan eksistere når det kommer til hårfrisyrer. Ved sminke eller tilbehør slik som øredobber, overskriver det feminine sin gitte grense som er utsprunget fra den rådende majoriteten, -menn. Som tidligere nevnt mener Bourdieu (2000) at den sosiale verden har konstruert et bilde av kvinnen som den underdanige, basert på en androsentrisk logikk. Den kvinnelige status blir regnet som lavere enn menns status. Det mannlige kjønn trenger ingen rettfærdiggjørelse fordi det er en naturlig oppfattelse av menn som nøytrale og umarkerte. De kvinner som velger å tre inn i førstegangstjenesten må innefinne seg etter menns regler og normer. Dermed blir de påvirket av den eksisterende kulturen og tilpasser seg selv til denne. Gjennom visuelle virkemidler konstrueres en oppfatning av hvordan det kvinnelige kjønn skal se ut. Dermed kan det tenkes at ved å ta bort de individuelle særpregene som i mange tilfeller fremmer en følelse av femininitet, gjør at de kvinnelige soldatene føler seg som en del av den maskuline kulturen.

## Etter endt tjeneste

Når det kommer til *etter endt tjeneste*<sup>26</sup>, er reglene om hva slag feminine trekk som kan tilføyes forskjellig fra tjenestetiden. Etter de første ukene med uniformsplikt kan soldatene kle seg i sivile klær etter endt tjeneste. De kvinnelige soldatene sminket seg og kledde seg i sine sivile klær. For noen av de mannlige soldatene ble enkeltes sminking og klesdrakt for mye og ble til et samtaleemne over kveldsmaten i messa:

*”Herregud har du sett hva Olsen har på seg i dag?”. ”Hun sminker og kler seg som om hun skal ut på byen hver dag”, sier han ene. ”Skjønner ikke poenget med å pynte seg i en militærleir og det må jo kun være for at guttene skal se på henne.” Er det sant at hun hadde løshår på i dag, sånne ektensjon eller hva det nå heter?” ”Men hun er deilig da”, sier han ene.*

Ved å konkludere med at Olsen hadde kledd seg opp og sminket seg fordi hun ville at de mannlige soldatene skulle se på henne fremstilles hun som et seksuelt objekt. Således vises også hvordan de mannlige soldatene ser på Olsen både som en sivil og som en soldat, og at skillet fremstår som tvetydig. Olsen skiller seg ut ved å ikke lengre oppfylle den maskuline likheten som de mannlige soldatene er vant til å se henne som. De feminine symbolene hun hadde ikledd seg fremhever kvinnekroppen, en kropp som i store deler av tjenestetiden er skjult under avdelingens egne klær og utstyr. I følge de Beauvoir (2000) uttrykker kvinnen sin sosiale situasjon gjennom sin påkledning. Ved å ikle seg klær som appellerer til menns begjær kan hun oppfattes som billig. De mannlige soldatenes utsagn kan forstås som at de syntes hun har kledd seg for vulgært i forhold til de forventede kulturelle kodene som soldater underkastes. Det foreligger liten forståelse fra de mannlige soldatene om hvorfor Olsen pynter seg, og det konkluderes med at det er for å tiltrekke seg mannlige soldater. De Beauvoir (2000) skriver at kvinnen gjennom å pynte seg blir til edelsten og blomst for mannen, samt at hun blir det for seg selv. At Olsen faktisk likte å sminke seg for sin egen del, eller gå i de klærne hun hadde på seg, var det ingen av de mannlige soldatene som brydde seg om.

---

<sup>26</sup> Etter endt tjeneste er et emisk begrep for fri, å ikke ha mer tjeneste den dagen

De kroppslige forskjeller representerer for flere menn en form for tiltrekning. Haug mener at kvinnekroppen eksponeres som objekt for andres blikk. Kvinneligheten skapes gjennom å være en motsetning til menn og kvinnekroppen blir gjort til objekt for maskulinitet (Fürst 1995:57). Gjennom å framtvinge en likhet mellom kjønnene i tjenestetiden kan det se ut som om de mannlige soldatene opplever at de kvinnelige soldatene faktisk er kvinner og representerer kroppslige forskjeller. Denne kvinneligheten skapes i det de ikler seg sivile klær og tilbehør. Fürst (1995:59) mener at den kulturelle feminiteten er hierarkisk definert. Den kvinnelige kroppen representerer en ulikhet og en motsetning til menns kropp. Gjennom kjønnshierarki hvor menn har definisjonsmakten og har egen rådevilje over kroppen, blir kvinnene et objekt for hva Fürst kaller patriarkatets blikk. Dette understrekes gjennom uttrykket at Olsen er deilig. Kroppen hennes eksponeres gjennom å skille seg ut som ulik de mannlige.

Grensen til hvor feminin en kvinnelig soldat kan være, ser ut til å være bestemt av den rådende kultur hvor menns oppfattning og likhetsprinsippet er dominerende. Skillet mellom å være kvinne og å være en kvinnelig soldat fremstår som tvetydig. Det kan se ut som om den mannlige kulturen dominerer tankesettet bak hvordan en kvinne i militæret skal få være feminin. "Å få beholde håret" er hvor mye en kvinnelig soldat får lov til å være kvinne og feminin. Det å sminke seg, og pynte seg blir sett på som unødvendig og representerer en måte for å tiltrekke seg menn, samtidig som det er en ulikhet som skiller seg ut. Når de mannlige soldatene kledde seg i sivile klær, satte øredobber i ørene, piercinger i ansiktet og stylet håret var det aldri at jeg opplevde noen som kommenterte at de pyntet seg for mye, og i alle fall ikke for å tiltrekke seg de kvinnelige soldatene. De Beauvoir forklarer at (2000:623) "mannens klær og kropp skal peke på hans transcendens, og ikke fange blikket; for ham består ikke det å være elegant og vakker i å konstituere seg som objekt, derfor betrakter han vanligvis ikke sitt utseende som en gjenspeiling av sitt vesen." Ved å betrakte dette, kan det også forstås hvorfor de mannlige soldatene ikke kommenterte hverandre når de stylet seg selv.

## Kvinner underordnet mannen

Ved å betrakte likhetsideologien som først og fremst er rettet mot menn kan det se ut som at de kvinnelige soldatene er underordnet de mannlige soldatene. Dette fremgår først og fremst gjennom at de kvinnelige soldatene må skjule kroppslige forskjeller for å bli lik den normen som er satt. En norm som vektlegger det mannlige kjønn. Som nevnt i det teoretiske rammeverket kan Ortners (1974) tre punkter vise til hvordan kvinner blir sett på som underordnet mannen.

Den første faktoren kan ses som relevant med hensyn på den første jentesamtalen som de kvinnelige soldatene deltok på. Befalet sier eksplisitt at av *respekt* for de mannlige soldatene skal de kvinnelige soldatene ha håret som slikket bak. Dette uttrykket fremstår som et eksempel på at avdelingen setter de kvinnelige soldatene som noe lavere enn menn. Jeg påstår ikke at dette befalet setter kvinner lavere enn menn, men at det manndominerte miljøet påvirker tankegangen på en slik måte at det er forventet at de kvinnelige soldatene føyer seg etter reglene som er laget for menn. Den andre faktoren kommer til uttrykk gjennom den gitte meldingen som befalet gir de kvinnelige soldatene i begynnelsen av jentesamtalen -de trenger ikke si noe til de mannlige soldatene. Allerede her blir det vist at ved å ha andre behov enn menn, blir de sett på som en ulikhet og noe man ikke skal uttrykke for de mannlige soldatene. De mannlige soldaters dialog om Olsens ønske om å tiltrekke seg menn er også relevant her. Det er en formening om at Olsen gjør dette kun for å tiltrekke seg menn, mens det foreligger en taushet rundt menns påkledning og deres former for pynting.

## Språk

Noe av det første jeg opplevde allerede på innrykksdagen var uttrykket "*kom igjen gutta!*" Selv om det var jenter tilstede, ble dette skreket ut når vi forflyttet oss fra ulike poster og befalet mente vi var for treige. På rekruttskolen fortsatte dette, men av og til ble det sagt "*...og jenter*". Alltid opplevde jeg at det var et par sekunder mellomrom *mellom gutta og jenter*, som om *jenter* ble slengt på. Informantene mine opplevde også at det ble ropt ut "*KOM IGJEN GUTTA, ja og Pedersen!!*" Hvem sitt navn som ble ropt ut kom selvfølgelig an på

hvem som var der. I de fleste tilfeller ble alle skreket til som om de tilhørte under kategorien gutter.

Ole Magnus Totland (2009:67) påpeker at *gutta* kan forstås som "hierarkisk kategorisering av kjønnene", til tross for at soldatene selv forstår denne som en kjønnsnøytral kategori. Det skapes et inntrykk av at kvinner ikke hører hjemme i denne kategorien. Selv knytter jeg dette som en bivirkning av den mannsdominerte kulturen, hvor gutter er majoriteten og normen for likhet. På grunn av det lave antallet kvinner vil det være normalt å titulere gruppen som *gutta*, siden det i aller største grad er størst andel av menn i Forsvaret. I tillegg formes både menn og kvinner i utgangspunktet mot en lik kategori *soldaten*. *Soldaten* er gjennom samfunnets tradisjon for menn i Forsvaret og et høyere antall menn som soldater tilknyttet det mannlige kjønn. Derfor er ikke *soldaten* en kjønnsnøytral kategori. Den favoriserer mannen og det foreligger en forståelse om at det er naturlig å rope *kom igjen gutta*.

Selv om enkelte av de kvinnelige soldatene opplevde dette som ubehaglig, var det ikke alle som gav uttrykk for at det å bli omtalt som *en av gutta* var negativt. Å være en av *gutta* bidro til at de følte seg inkludert og dermed en del av fellesskapet. Å være en av *gutta* ble derfor også for enkelte en status å oppnå.

Språkbruken tilknyttet også erotiske og seksuelle preferanser. På kart og kompass leksjon lærte vi huskeregelen "*Opp trusa inn musa*" for hvordan å ta ut koordinatene på kartet. At noe skulle være "*porno*" ble brukt som en forklaring eller kommando på at noe skulle være perfekt. Vanlig uttrykk var "*skapene skal være porno*" eller "*våpenet skal være porno pusset*". Det kan derfor tenkes at den mannsdominerte kulturen vektlegger et røffere og mer seksuelt fiksert språk enn et kvinnelig miljø.

*Det er soldataksjon på Huseby leir og alle kompaniene er delt opp i lag. Befal er plassert på flere forskjellige poster. Vi kommer til en av postene hvor det er om å lage flest mulig ord ut i fra det soldatene har på seg. "Dere får mer poeng for dirty ord", sier befalet. Han ser på meg og skvetter til, "jeg så ikke at du var her" og ler litt. Flere av soldatene kler av seg og bruker uniformen for å stave ord, samtidig som klokker og dogtag<sup>27</sup> blir brukt. Ord som pule, fitte, kuk og forskjellige kombinasjoner av ord med seksuell karakter blir stavet ut på bakken.*

Selv brydde jeg meg ikke om ordene, men befalet ble brydd av tanken om at jeg var der. Jeg forsikret han flere ganger om at jeg ikke brydde meg. De kvinnelige soldatene stavet også ut ord som var seksualiserte, det ble ikke gjort noen forskjell på reglene selv om de var der. Dette viser hvordan likhet står i fokus i denne avdelingen og hvordan både de mannlige og de kvinnelige soldatene blir sett på som *soldater*, en kategori som vektlegger den mannlige normen.

---

<sup>27</sup> Dogtag er det som kalles for dødsmerket. Det er en metallplate som soldater har bærende rundt halsen. På metallplaten står fødselsnummer og blodtype, og er således en form for identifikasjon.



## Kapittel 6 Ingen gadd å komme hit for å si i fra

*”Han ene ble litt overraska over at jeg bærer like mye som han i sekken”*

Johannesen

### (U)like krav til kjønnene

I utgangspunktet stilles det like krav til menn og kvinner for å tjenestegjøre i Hans Majestet Kongens Garde. Både menn og kvinner må utføre like oppgaver når det kommer til vakthold og øvelser. Disse oppgavene fremstår gjerne som fysisk krevende. På rekruttskolen var store deler av dagene sentrerte rundt å være ute i felten og soldatene måtte frakte seg selv og utstyret til skytebaner og øvingsområder.

*Jeg løfter ned storsekken fra skapet. Jeg har allerede kledd på meg GRUen<sup>28</sup>. På overkroppen er jeg kledd med sportsbh, netting, ullfrotè og feltjakke. Er allerede ganske varm. Larsen tar tak i sekken min og løfter den opp slik at jeg bare kan tre armene inn i bærereimene. Jeg klikker på magebeltet. Vekten av sekken gjør at jeg må lene meg litt forover slik at jeg kommer i balanse. Jeg løfter sekken til Larsen opp og hun gjør det samme som meg, trer armene inn i bærereimene. Vi går ut i gangen og tar tak i skiene, NATO-plankene som de også blir kalt, og bærer de ut til oppstillingsplassen. Vi slipper skiene ned og tar av oss sekken. En ny tung lang dag er i gang. Befalet har opptelling som vanlig og roper ut etter en kort stund ”spenn fast skiene!” Jeg spenner fast skoene på skiene, og ser på sekken. Huff, tenker jeg, hvordan skal jeg få på sekken samtidig som jeg har ski på beina. Jeg forsøker å ta tak i sekken for å løfte den opp, men vekten av sekken gjør at jeg holder på å miste balansen på skiene. En av de mannlige soldatene tar tak i sekken og løfter den opp til meg. Jeg kjenner tyngden på ryggen når han slipper den, og jeg lener meg forover slik at jeg ikke faller bakover. Jeg ser at Karlsen strever med det samme som jeg gjorde,*

---

<sup>28</sup> GRU er en forkortelse for grunnutrustning. Det er en slags vest med lommer på. Lommer som en full av småutstyr slik som kompass, enkelmannspakke (bandasje), klesbørste og lignende

*så jeg tar tak i sekken hennes og løfter den opp. "Takk", sier hun. Etter hvert som sekkene er på ryggen og skiene på beina begynner troppen å gå. I oppoverbakken går det sakte for deler av troppen, og det har oppstått en stor luke mellom oss og dem foran. Oppoverbakken er ikke så lang i seg selv, men med den tunge sekken og ski på beina går det sakte oppover og det er fryktelig tungt. En i fra troppen ligger i bakken litt lengre opp, hun har falt og kommer seg ikke opp igjen. Jeg labber bort til henne. "Går det bra?", spør jeg. "Ja", svarer hun litt irritert, og mumler noe om de helvetes skiene. Hun tar av seg sekken, jeg og en annen soldat tar tak i armene hennes og løfter henne halvveis opp. Hun begynner å skli nedover bakken, men klarer å stanse. Sammen får vi henne på beina og en annen soldat løfter sekken opp til henne. Vi fortsetter å trække oss opp bakken. Noen minutter etterpå faller jeg, og samme prosedyre gjentas.*

Det militære utstyret er tungt å bære, spesielt om vinteren når det er kaldt og man i tillegg skal mestre å gå på ski. I utgangspunktet bærer kvinnelige soldater og mannlige soldater sekker med lik vekt. Lagsutstyr<sup>29</sup> fordeles i laget og man forsøker å dele likt, slik at alle må ta sin del av byrden. Vekten på utstyret, samt en vinterpåkledning gjør at det å bevege seg er fysiske anstrengende. Selv om soldatene var flinke til å hjelpe hverandre når de falt, var det sjeldent at noen bar utstyret for den andre. Dette forsto jeg som en "uskrevet" regel. Unntaket var i situasjoner der soldatene var skadet og ikke kunne bære selv. Uansett hvor slitne soldatene var, bar de ellers sitt eget utstyr. I en samtale mellom meg og noen av de mannlige soldatene gav de uttrykk for hvor viktig det var at alle bærer utstyret selv:

*"Hva syns dere om å ha jenter på laget?", spør jeg." Det er bra det, så lenge de ikke syter", sier han ene. "Ja og så lenge de klarer å bære sitt eget utstyr og det lagsutstyret som blir utlevert og fordelt mellom laget, er det ingen problem." "Hva skjer hvis hun ikke klarer det da?", spør jeg. "Da må vi gutta, resten av laget bære det i tillegg til vårt eget og det er et slit. Det er slitsomt for alle".*

---

<sup>29</sup> Lagsutstyr er utstyr som laget deler på. For eksempel som primus, brennstoff til primus og antibak.

Hvis soldatene sliter med å bære utstyret, er det en fordel å trene seg opp for å klare de krav som settes. I en samtale med et befal der han ble konfrontert med den samme problemstillingen svarte han at *”hvis jentene ikke klarer å bære like mye som gutta, er det bare å gå på treningsrommet for å trene seg opp”*. Ved å forvente at de mannlige og kvinnelige soldatene skal bære like mye utstyr og ha lik vekt på sekkene fremstår de fysiske prøvene som soldatene måles etter som paradoksale.

De fysiske prøvene består av å løpe 3000 meter, hangups, pushups og situps. Soldaten skal minimum ha tester to ganger i løpet av førstegangstjenesten. Hensikten med disse kravene er i følge reglementet om fysisk fostring å informere soldatene selv om egen treningstilstand, samt utbytte av utført trening. Prøvene skal også gi et grunnlag for å vurdere den fysiske utviklingen til soldatene og behov for lokale programjusteringer og støttetiltak. I tillegg skal de informere sentrale instanser om soldatens fysiske utvikling gjennom førstegangstjenesten (Reglement for Forsvaret gruppe 43 1993:5). På noen av disse fire prøvene har kvinner og menn egne krav. De vurderes imidlertid etter det samme karaktersystemet der, seks tilsvarer den beste karakteren og to tilsvarer bestått:

Menn 3000 meter har som krav:

Tid <sup>30</sup>	11.00	12.00	13.00	14.00	15.00	16.00	Mer
Karakter	6	5	4	3	2	1	0

Kvinner 3000 meter har som krav:

Tid	12.00	13.00	14.30	15.30	16.30	17.30	Mer
Karakter	6	5	4	3	2	1	0

Situps for menn og kvinner:

Antall rep <sup>31</sup>	20	16	12	8	5	3	Færre
Karakter	6	5	4	3	2	1	0

Pushups for menn:

Antall rep	45	39	32	24	16	9	Færre
Karakter	6	5	4	3	2	1	0

<sup>30</sup> Oppgitt i minutter

<sup>31</sup> Antall repetisjoner

Pushups for kvinner:

Antall rep	26	22	18	14	10	6	Færre
Karakter	6	5	4	3	2	1	0

Menn hangups har som krav:

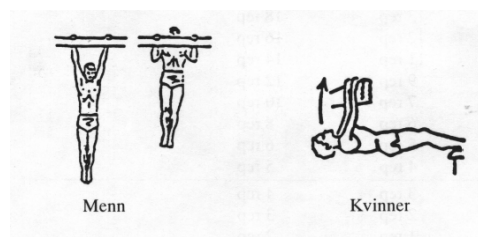
Antall rep	14	12	9	6	4	2	Færre
Karakter	6	5	4	3	2	1	0

Kvinner hangups har som krav:

Antall rep	20	16	12	8	5	3	Færre
Karakter	6	5	4	3	2	1	0

Ved å ta utgangspunkt i at kvinner er biologisk og fysiologisk forskjellig enn menn på enkelte områder kan det se ut som om kvinner stigmatiseres som et fysisk svakere kjønn. De ulike kravene som vist ovenfor viser at de kvinnelige soldatene har lengre tid enn de mannlige soldatene på å klare karakterkravet på 3000 meteren. Få å oppnå karakteren fem eller seks har de kvinnelige soldatene ett minutt mer til rådighet enn de mannlige soldatene. For å oppnå karakteren to, tre eller fire har de ett og et halvt minutt mer enn de mannlige soldatene. I tillegg viser styrkekravene på pushups – armhevinger, at kvinner må ta mindre repetisjoner enn menn.

Når det gjelder hangups, har de kvinnelige og de mannlige soldatene ulike måter å utføre øvelsen på som vist gjennom denne illustrasjonen:



(Illustrasjon hentet fra Reglement for Forsvaret gruppe 43)

De mannlige soldatene må løfte kroppsvekten vertikalt, mens de kvinnelige soldatene ligger og løfter kroppen. Den sistnevnte er en fysisk lettere måte å løfte på fordi aktøren ikke løfter hele kroppsvekten. Selv syntes jeg det var lettere å ta hangups liggende. For å veie opp for at

det er lettere å løfte på denne måten, har Forsvaret bestemt at kvinner skal gjøre flere repetisjoner enn menn som beskrevet på karakterskalaen.

Det er ikke bare kravene i seg selv om bidrar til å skape forskjell mellom de mannlige og kvinnelige soldatene, men også måten øvelsene gjennomføres på:

*Troppen har delt seg opp i to rekker. Pedersen stiller seg bakerst. En av de mannlige soldatene hopper opp og tar tak i stangen. Han henger og dingler slik at beina ikke når i bakken. Han løfter kroppen opp, og haka er så vidt over stanga. En av de andre soldatene holder beina hans fast slik at de ikke svaier fram og tilbake. Han holder en god fart på de første repetisjonene, men farten slakker av etter hvert. Han begynner å dirre og forsøker å løfte seg opp. De andre soldatene roper "KOM IGJEN, EN TIL!". Befalet roper "EN TIL!". Han klarer så vidt å få stangen under haken. Han slipper seg ned og befalet sier "god jobbet!" De andre i troppen gir han et klapp på skulderen, så stiller han seg bakerst i køen. Slik fortsetter de mannlige soldatene å ta hangups. Pedersen stiller seg opp mot jerngelderet på trappen og forsøker å legge seg slik at hun også kan ta hangups. Løsningen fungerer ikke optimalt og befalet roper på to av de mannlige soldatene. "Bær dette bort dit og hjelp henne slik at hun også får tatt hangups". De ordner i stand en løsning til henne med noe tilfeldig materiale som står i et hjørne.*

På kompanioppstillingsplassene på Huseby leir er det montert jernrør slik at det er mulig for soldatene å ta hangups. Jernrørene er montert slik at soldatene må hoppe opp og ta tak i røret, for så å heise seg opp. Det er også montert jernrør på treningsrommet og måten å starte øvelsen på er lik som på oppstillingsplassen. Slik som illustrasjon ovenfor viser, tar de kvinnelige soldatene øvelsen på en ulik måte. På oppstillingsplassen er det ingen stativ som gjør at kvinner kan ta hangups på "kvinne" måten. For at de skal kunne gjøre dette må det lages improviserte løsninger. Dette fører til at den ulikheten som de kvinnelige soldatene representerer blir fremmet ved at to av de mannlige soldatene blir bedt om å hjelpe for å

lage en løsning til henne. Jeg spurte aldri om de syntes det var ubehagelig og måtte hjelpe henne, men ut i fra hva jeg observerte, kunne det se ut som om det ikke plaget dem.

Jeg antar at Forsvaret har innført ulike krav på de fysiske testene med gode hensikter, og for at de kvinnelige soldatene skal ha like muligheter til å få gode karakterer i øvelsene. Det paradoksale med denne forskjellsbehandlingen er imidlertid at, til tross for ulike fysiske krav på prøvene, må de kvinnelige soldatene bære lik vekt på ryggen som de mannlige soldatene, de må gå like langt og de må utføre de samme fysiske krevende oppgavene i tjenesten. Samtidig bidrar gjennomføringen av øvelsene til å synliggjøre forskjellen mellom kjønnene, på en måte som bidrar til å understreke kvinnes fysiske handikap i forhold til menn, og et behov for spesiell tilrettelegging i forhold til mennene. På tross av likhetsidealet bidrar dette ytterligere til å peke ut kvinnen som et avvik fra mannen.

### **Positiv særbehandling**

Ofte ble det hengt opp lister over resultatene, hvor den beste tiden og antall repetisjoner var øverst og de dårligste nederst.

*Vi står og leser av listen, den øverste på listen har tatt over 70 armhevinger og jeg kommenterer til Johannesen "at det var mange". Johannesen sier "han er i veldig god form, han tar mange situps også" sier hun, og peker på resultatet hans. "Hvordan gikk det med deg da?" spør jeg. "Jeg kan ikke konkurrere mot de beste guttene, jenter er ikke like sterke som gutter, men jeg er sterkere enn noen av dem", sier hun og smiler. Senere samme dag spør jeg hva hun synes om disse kravene. "Jeg mener at jenter må ha tilpassninger på noe, for vi er ikke like sterke eller løper like fort. Vi har en annerledes kropp". Larsen skyter inn i samtalen og sier "siden jeg er den eneste jenta i troppen har jeg ingen å konkurrere mot, jeg springer fortere enn noen av guttene, men jeg har liksom ikke en jente å måle meg mot". Jeg spør om hun savner å ha flere jenter i troppen," tjaaa, av og til, guttene er veldig snille mot meg, men jeg savner noen å kunne gå på do sammen med i felten", sier hun og ler litt.*

De kvinnelige soldatene var positive til de ulike kravene. De anså seg selv som i utgangspunktet svakere enn menn og mente at slike spesialtilpassninger var nyttige. De ulike tilpassningene kan forstås som en *positiv særbehandling*. Med dette mener jeg at de kvinnelige soldatene ikke står fremfor krav som for dem virker uopnåelige eller som de ikke klarer. Den positive særbehandlingen kan også tilknyttes kvotering. Fürst (1988:79) poengterer at kjønnskvotering også kan slå andre veien, motstrategier kan vokse fram gjennom negativ holdning til å slippe kvinner fram. Ut i fra dette forstår jeg at ved å ha ulike krav kan det oppstå en holdning til at kvinner ikke er like sterke som menn og dermed burde de ikke få tilgang til like oppgaver. Med dette kan også forstås at kvinner ikke vil klare å løfte eller å springe like fort som menn i en situasjon hvor det er ytterst nødvendig. Nina Hellum (2010) påpeker at det ved kvotering av kvinner kan foreligge en skepsis til om kvinnen klare å utføre sin jobb på tilsvarende måte som en mann ville ha gjort. Selv observerte jeg i all hovedsak positive holdninger til dette, det var på en måte underforstått av kvinner er svakere enn menn og løper saktere. De som var negative til dette var gjerne mannlige soldater som slet med dårlig kondisjon og som mente at de også trengte lengre tid på å løpe.

### Synlighet

Å være kvinne i Forsvaret innebærer å være synlig og kan tilknyttes begrepet "gender consciousness" (Devilbiss 1985). Nina Hellum (2010) påpeker at vi i det norske samfunnet oftere ser menn i uniform enn kvinner og dermed legger vi lettere merke til de kvinnelige soldatene. En slik synlighet kom til uttrykk gjennom jentesamtaler. I løpet av mitt feltarbeid ble de kvinnelige soldatene kalt inn på tre jentesamtaler, jeg var tilstede på to av dem. Jentesamtalene har som formål å samle jenter for å snakke om hvordan de har det, seksuell trakassering og lære tips og triks for kvinner i Forsvaret. For å kunne delta på disse samtalene ble de kvinnelige soldatene tatt ut av tjenesten. Flere av de mannlige soldatene opplevde dette som urettferdig. For det første mente de at jentene slapp unna tjenestetiden, de fikk fri. For det andre mente flere mannlige soldater at også de hadde behov for å snakke om hvordan de hadde det, og de ønsket også å få tips og triks om å være mann i Forsvaret. Det var også dem som syntes dette var helt greit, og som viste forståelse, eller som rett og slett ikke gadd å bry seg. De kvinnelige soldatene hadde ulike meninger om

det å delta på jentesamtaler. Larsen mente det var *...supert for da slipper jeg unna SLO treningen.* Pedersen var meget misfornøyd med å dra på slike samtaler, hun mente at de fremkalte diskriminering. *...man sender vel ikke alle de i fra Voss på samtaler om det å komme i fra Voss, uttrykte hun*<sup>32</sup>. Selv om de både likte og ikke likte å delta på slike samtaler var alle informantene enige om at det å ha noen å snakke med om å være kvinne i Forsvaret var greit. Hva kvinnelige soldater gjør og spesielt om de gjør feil blir enklere lagt merke til på grunn av synligheten (Nina Hellum 2010). Når de kvinnelige soldatene dro på slike jentesamtaler ble det synlig at kvinnene i troppen var borte. I en rapport skrevet av utvalg for økt kvinneandel i Forsvaret påpeker utvalget at det bør holdes slike samtaler for begge kjønnene. Det vil gi feil signaler om det kun holdes for det ene kjønn (Brestruprapporten 2007). Synligheten kom også til uttrykk når de kvinnelige soldatene var delvise. En mannlig soldat uttrykte til meg *...hvis halvparten av jentene er delvise så blir de lagt merke til, i motsetning til hvis det er gutter som er delvise, det merkes at halvparten av jentene er borte*.

### **Rom for jenter(?)**

Selv om likhet er en dominerende faktor i Hans Majestet Kongens Garde og det strebes etter å opprettholde et likhetsnivå, praktiseres ikke dette når det kommer til romdeling. I Forsvaret skilles det i all hovedsak mellom gutterom og jenterom. Det er ikke uvanlig at kvinner og menn sover hver for seg. I følge Fürst (1998) praktiseres slike adskillelser på kostskoletilværelsen i England. Barth (2004) viser til Baktamanene hvor de fleste menn bor i kollektive mannshus. De tar det som en selvfølge at kvinner og menn bor hver for seg, selv om de er gifte.

Både på Terningmoen og på Huseby opplevde mine kvinnelige informanter å bli plassert i egne rom. På Terningmoen ble de kvinnelige soldatene plassert lengst bort i troppens korridor. Inngangsdøren til rommet var merket med stor skrift "JENTEROM!!!" Dette merket forsvant i løpet av en måned, -en av soldatene fjernet det. Om det var en av de kvinnelige eller de mannlige soldatene som fjernet det vites ikke.

---

<sup>32</sup> Pedersen har ingen tilknytning til Voss



Da de kvinnelige soldatene skulle overflyttes til Huseby leir ble de spredt i forskjellige tropper som konsekvens av at de søkte til forskjellige stillinger<sup>33</sup>. Kompaniet hadde ikke plass til alle de nye soldatene som kom fra rekruttskolen og dermed var det ikke plass til å ha de kvinnelige soldatene på samme kube som troppene sine. På grunn av separasjon mellom kjønnene med hensyn til rominndelingen kunne ikke kompaniledelsen tillate at en kvinnelig soldat oppholdt et rom alene, når det opprinnelig er plass til 8 soldater på et rom. Dermed ble de kvinnelige soldatene fra de forskjellige troppene plassert i en egen kube på et eget rom, separert fra troppene sine. Olsen uttrykte sin misnøy med sin nye plassering allerede første dagen på Huseby leir:

*Jeg kommer gående mot de kvinnelige soldatene. "Vet du hva Harsvik, vi er stuet bort igjen. Vi bor sammen med GBUene"<sup>34</sup>. Dette må du skrive om!" "Hva?", sier jeg litt forvirret. "De andre i troppen bor her", hun peker på bygningen fremfor oss. "Vi er fordelt i forskjellige tropper." Jeg er fortsatt litt forvirret av Husebyleirens oppbygging og skjønner ikke helt hva hun mener. "Hvor bor dere da?", sier jeg. "Jeg skal vise sier hun og tar meg med til en annen inngang. Vi går inn i en egen del av kubene hvor det bor befalelever og stab. De kvinnelige soldatene bor på det ene rommet, mens de kvinnelige GBUene bor på det andre. Mellom rommene er det et oppholdsrom. "Guttene får bo sammen, men vi er stuet bort igjen, først fikk vi rom nederst i gangen på Terningmoen og her er vi plassert langt unna de andre."*

Bygningene er fysisk satt sammen, men det er ingen dører som fører deg direkte inn til den andre kubene. Det er to måter å komme seg til troppen sin; enten går soldatene ut hoveddøren til uteområdet og inn en annen hoveddør. Den andre måten er å gå ned i kjelleren og gå i korridorene som eksisterer under kubene slik at man kommer opp i troppens kube. Den likhetsideologien som avdelingen forsøker å skape kan ikke lengre opprettholdes, og det etableres *symbolske gjerder* (Gullestad 1995). Gullestad (1995) mener at det å unngå hverandre er en typisk strategi som oppstår når likhet ikke kan opprettholdes. Hans Majestet Kongens Garde skaper en avstand ved å plassere de kvinnelige soldatene for

---

<sup>33</sup> Soldatene har mulighet til å søke seg på forskjellige "stillinger" slik som for eksempel geværsoldat, jegersoldat, sanitetsoldat, eskortesoldat, staben, sjåfør.

<sup>34</sup> GBUene er et emisk begrep på gardens befalskoleelever. De bor i Huseby leir.

seg selv fordi de fremstår som for ulike gjennom sitt kjønn. Likheten som blir dyrket og fremtvunget gjennom å tone ned kroppslige forskjeller fremstår som paradoksalt fordi det nettopp er kroppslige forskjeller som segregerer kjønnene. Det er de kvinnelige soldatenes kjønn som gjør at de ikke får dele rom med de mannlige soldatene.

Ved å plassere de kvinnelige soldatene borte fra troppen sin, til tross for at dette er av praktiske hensyn, unngår avdelingen å forholde seg til utfordringer som kan oppstå ved å plassere dem på samme rom.

En av disse utfordringene er seksuelle relasjoner og konsekvenser av dette. Seksuell trakassering eller uønsket oppmerksomhet kan forstås som en konsekvens av å la kjønnene dele rom. Som nevnt i det teoretiske rammeverket påpeker Bourdieu (2000) at kvinner og menn ofte har ulike forventninger til seksuelle relasjoner. Kvinner knytter seksualitet til intimitet og følelser. Menn knytter seksualitet til erobring, noe som ofte fører til skryt blant venner. Ved å plassere de kvinnelige og de mannlige soldatene på samme rom kan ulike forventninger møtes og dermed kan det oppstå situasjoner som kan være ubehagelige. I et lite samfunn som den militære leiren utgjør, hvor kvinner er i et mindretall og synlige, vil de fleste vite hvem de kvinnelige soldatene er. Det gjør at det vil være lett ved eventuelle rykter å identifisere hvem av kvinnene som har hatt seksuelle relasjoner med en medsoldat.

For å unngå å skape slike rykter fikk de kvinnelige soldatene forbud på rekruttskolen mot å være noe annet enn venner med de mannlige soldatene. Å rote betyr i dette tilfellet å kline:

*”Å rote med noen andre i troppen er ikke tillatt. Dette stempler jentene som horer og guttene får status.” Befalet kom med et eksempel på hvordan en jente hadde rotet med to på en kveld og alle snakket stygt om henne etterpå. Gutten hadde også rotet med to, men det var bare status. Det var også to som delte seng, de ble truet med å bli sendt til to forskjellige plasser”.*

Det var de kvinnelige soldatene som fikk beskjed om å holde seg unna de mannlige soldatene og ikke omvendt. De Beauvoir (2000:434) påpeker at er en allmenn oppfatning om at kvinner skal beskytte sin dyd og ære, mens menns seksuelle begjær er legitimt. Når kvinnelige soldater fikk rykte på seg at de hadde seksuelle relasjoner med soldater, var det gjerne dette rykte som styrte hvordan kvinnen ble omtalt. For å beskytte sitt rykte og slippe en slik uønsket oppmerksomhet ble de kvinnelige soldatene advart mot å rote med medsoldater.

Selv om det ble innført både forbud mot å kose og ligge i samme seng, var det ofte at soldatene trosser dette. Selv observerte jeg at mannlige og kvinnelige soldater masserte hverandre på rekruttskolen. I en samtale med to av de kvinnelige informantene forklarte de hva de syns om at mannlige og kvinnelige soldater masserer hverandre:

*"En ting som vi ikke liker er at folk flørter så mye. Å ligge i sengen å massere hverandre, i undertøyet med olje. Det er ingen gutter som masserer hverandre og det er ingen jenter som masserer hverandre. Ikke gjør noe med en gutt som ikke gutter og gutter gjør med hverandre eller jenter og jenter gjør med hverandre i leir vel å merke. For utenfor leiren er det greit hva du gjør, for da er du i sivil. Men hold deg unna guttene i tropen. Hva skjer nå IB<sup>35</sup> kommer og de masserer hverandre?"*

*"Noen er her bestandig, når jeg skal legge meg er de her. Syns ikke det skal være gutter her når vi skal legge oss. Liker ikke å kle av meg med dem som tilskuere." "Vær venner med gutta, vær kamerater." "Flørting må holdes utenfor leiren, men i helgene er det annerledes, det er litt friere da".*

Masseringen avtok mot slutten av rekruttskolen. Om noen sa i fra hva de mente om dette vites ikke. Jeg observerte heller ingen massering på jenterommet på Huseby. De kvinnelige soldatenes plassering gjorde at de fikk mindre besøk av de mannlige soldatene.

---

<sup>35</sup> IB er et emisk begrep for inspiserende befal

## Privatlivets sfære

Det kan tenkes at privatlivets sfære også er en faktor som spiller inn på rominndelingen. Sanitærforholdene på rekruttskolen var for mine informanter meget bra. På den nye kasserna har alle rom et bad, med to dusjer og et atskilt toalett. Hvis menn og kvinner deler rom, kan det oppstå problem når soldatene skal dusje og har dårlig tid. På jenterommet sparte de kvinnelige soldatene tid ved å dusje sammen to og to. Toalettet kunne også bli brukt av de andre kvinnene mens to dusjet. Det er ingen dør som skjuler dusjen, og deler kjønnene rom vil en mannlige eller kvinnelig soldat få innsyn på den eller de som står og dusjer hvis toalettet skal brukes. I det norske samfunnet er det ikke tradisjon for at jenter og gutter deler toalett, selv om enkelte restauranter, nattklubber og barer har hevet seg på en ny trend med unisextoalett<sup>36</sup>. Å være på toalettet eller å dusje blir sett på som en del av privatlivets sfære.

I Huseby leir var ikke sanitærforholdene like optimale som i Terningmoen leir. For det første var det fellestoalett, noe som jeg selv ikke ante første gang jeg skulle gå på toalettet. Da jeg kom ut av toalettbasen så jeg rett på penisen til en mannlige befarselev som sto og urinerte i pissoaret som er plassert rett utenfor toalettdøren. For det andre er det ikke egne dusjer for kvinner og menn. Mine informanter løste problemet ved å sette opp et skilt på utsiden av døren om at jenter dusjer (det fantes ingen lås på dusjdøren). For mine informanter var det aldri et problem å gjøre dette, men de fortalte om uheldige episoder hvor mannlige soldater hadde kommet inn. En hadde blitt så sjokkert at han bare sto og gapte. De kvinnelige soldatene måtte skrike til han, for at han skulle våkne opp fra transen og gå ut. Disse episodene gikk selvfølgelig begge veier, de kvinnelige soldatene hadde også hatt episoder hvor de trodde dusjen var ledig og overrasket mannlige soldater.

Det er ikke nødvendigvis slik at alle menn og kvinner ønsker å dele rom med det motsatte kjønn, og spørsmålet blir hvem skal man ta hensyn til, de som ønsker å dele rom eller de som ikke ønsker å dele rom.

---

<sup>36</sup>Artikkel om dette finnes på <http://www.klikk.no/helse/allmenn/article404946.ece>

## Det sosiale fellesskap

Selv om plasseringen av kvinner og menn i adskilte rom er gjort med god hensikt fikk dette konsekvenser for de kvinnelige soldaters deltagelse i det sosiale fellesskapet. I tillegg førte dette med seg en rekke komplikasjoner med tanke på kommunikasjon og informasjonsdeling i troppen. Resultatet var at det ble mye opp til de kvinnelige soldatene selv å innhente den informasjon som var nødvendig for å følge den daglige tjenesten. For Johannesen ble konsekvensen å måtte stå opp tidligere enn nødvendig, for så å innse at ingen andre sto opp for å ha fysisk fostring. Dette skjedde en tidlig morgen på Huseby leir, hvor jeg nettopp hadde ankommet jenterommet.

*Jeg går inn på jenterommet, og Johannesen står der. "Hei", sier jeg. "Jeg er så forbanna", svarer hun tilbake. "Hva skjer?", spør jeg. "Jeg er så lei! Ingen gir meg beskjed om noe. Jeg sto opp i morrest kl 5 for å ha FYFO. Det sto det på planen. Jeg gikk ut for å se etter de andre og det var mørkt på rommene, ingen har sagt til meg at det ikke skulle være. IB hadde sagt det i går kveld til guttene, men ingen gadd å springe bort til meg for å si i fra!" "Men hva gjør du nå da" spør jeg. Hun tar av seg gardebeltet og klasker det inn i skapet og sier "jeg stilte opp i drillantrekk, men ingen andre hadde det, ingen gadd å springe bort å si i fra til meg om det heller". Hun går ut av rommet, jeg fortsetter å kle på meg uniformen og døren går opp igjen. Johannesen kommer tilbake og jeg ser at hun er sint. "Hva skjer nå da?", spør jeg. Hun ser på meg med tårer i øynene og sier, "vi skulle plutselig ha drilluniform allikevel, men ingen gadd å komme hit for å si i fra."*

Dette eksempelet illustrerer hvordan Johannesen opplever å bli glemt bort av troppen sin og befalet. Hun ble både sint og lei seg fordi hennes fysiske plassering på et eget rom gjør at hun ikke får tilgang til de samme meldingene som de mannlige soldatene. IB foretar sin siste inspeksjonsrunde like før rosignal<sup>37</sup>, men i denne perioden glemte IB ofte at det også eksisterte jenter i kompaniet på grunn av deres separerte plassering. Johannesens opplevelse forsterkes av at de mannlige soldatene heller ikke kommer og sier i fra om endringer i programmet. I denne situasjonen var det lett å føle seg både isolert og oversett.

---

<sup>37</sup> Rosignal er når soldater skal falle til ro på kvelden og lyset skal slukkes

De lange dagene med intens SLO opplæring og etikette tapper aktøren for energi, og dermed vil det å måtte stå opp tidligere enn nødvendig være en belastning man helst vil unngås. På de mannlige soldatenes kube var det tavler hvor alle beskjeder ble hengt opp og skrevet opp. De kvinnelige soldatene hadde ikke dette og måtte dermed gå bort til de mannlige soldatenes kube. Meldinger ble også gitt muntlig og spredt gjennom korridortelegrafene, og siden de kvinnelige soldatene ikke bodde sammen med troppen sin, fikk de ikke disse meldingene.

Rosaldo skriver at ...male, as opposed to female, activities are always recognized as predominantly important, and cultural systems give authority and value to the roles and activities of men” (2009:19). Det forelå en forståelse blant flere av de mannlige soldatene at de selv var der av plikt og av lov, mens de kvinnelige soldatene var der grunnet frivillighet. Dette bidro til å legge et større ansvar på kvinnene for egen deltagelse enn mennene, som systemet i større grad la til rette for. Flere av de kvinnelige soldatene uttrykte misnøye med at de på denne måten ble utelukket fra det sosiale fellesskapet.

På rekruttskolen var det ofte gutter innom jenterommet, men på Huseby observerte jeg sjeldent gutter der. De kvinnelige soldatene var på sin side også flinkere til å oppsøke gutterom på rekruttskolen. Dette skyldes plasseringen av rommene i samme korridor. Det er ikke gitt at de kvinnelige soldatene blir en del av det sosiale fellesskapet. Selv må de klare å holde følge med troppen og klare de oppgaver som blir gitt. Dette ble det gitt uttrykk for av befalet på en av jentesamtalene:

*”Det er viktig å vise at man har lyst til dette. At man ikke bare gjør dette fordi man ikke har noe bedre å gjøre. Her må man drives av motivasjon! Det er tungt og tøft, og man kan ikke regne med at guttene hjelper til. Gjerne bli kamerat med guttene, men der går grensen. Guttene er gode å ha, en ekstra klapp på skulderen i en oppoverbakke, er som om å ha 50 kg bli løftet fra deg. Det er viktig og ikke bli en sinke for laget, ta lange steg når dere går.”*

Larsen var en av dem som virkelig ble integrert i det sosiale fellesskapet, hun var også i fysisk god form og gjorde sitt beste for å utføre de oppgavene hun ble satt til. Helst ville hun ha bodd sammen med de mannlige soldatene:

*”Jeg skjønner ikke hvorfor jeg skal være med de andre jentene, de er jo ikke i troppen min. Jeg kan jo ikke bare være med dem fordi jeg er jente. Når vi er på vakt får vi sove på samme rom, og det samme ut i felt, vi sover jo i samme telt. Jeg skjønner ikke helt vitsen, det er jo ikke som om vi gjør noe mer inne på leir enn ute i felt!”*

Ved å la de ulike kjønnene bo på samme rom vil det sosiale fellesskapet mellom kvinnelige mannlige soldatene mest sannsynligvis styrkes. Ved garnison Sør-Varanger er det opprettet et prøveprosjekt som innebærer at kvinner og menn deler rom i førstegangstjenesten. I en telefonsamtale med et befall som jobber på GSV fortalte han at det er kommet positive tilbakemelding med å la kvinnelige og mannlige soldater deler rom<sup>38</sup>. De kvinnelige soldatene vil i størst mulige grad være inkludert og integrert i fellesskapet. De intriger som ofte oppstår på jenterom oppstår som regel som en konsekvens av at det kun er jenter på rommet, derfor vil det å blande gutter og jenter dempe dette problemet.

På jenterommet på rekruttskolen oppsto det ofte konflikter blant jentene. Mot slutten av rekruttskolen toppet disse konfliktene seg og utviklet seg til uvennskap blant enkelte av de kvinnelige soldatene. Gullestad (2007) påpeker at aktører er opptatt av å passe sammen, og man velger ofte mennesker som er like seg selv for å få spille ut og bekrefte sin identitet. Noen av de kvinnelige soldatene sa til meg at de følte de ikke hadde noe til felles med de andre jentene og dermed kom de ikke så godt overrens. I tråd med Gullestad ser jeg at likhetsdyrkingen også kan fremme en samværsstil hvor man får en bekreftelse på sin egen individualisme og dermed blir det vanskelig å komme overrens med aktører man selv opplever at man ikke passer sammen med. I begynnelsen var alle de kvinnelige soldatene opptatte av å være hyggelig mot hverandre og samarbeide. Men etter noen måneder med å bo sammen, spise sammen og være soldater sammen begynte de individuelle forskjellene å vises i større grad. De kvinnelige soldatene som hadde mest til felles og delte de samme

---

<sup>38</sup> Reportasje om dette finnes på nrk nettv. [http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/troms\\_og\\_finnmark/1.6440042](http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/troms_og_finnmark/1.6440042) også [http://www.fofo.no/Vil+ikke+skilles.b7C\\_w7fM1z.ips](http://www.fofo.no/Vil+ikke+skilles.b7C_w7fM1z.ips)

verdiene var oftere sammen med hverandre. I følge Gullestad (1995) er fred og ro, og unngåelse av konflikter sentrale verdier som de fleste aktører søker å unngå. Dermed er det enklere for en aktør å trekke seg tilbake fra samhandlingen når forskjellen oppleves som stor. Det kan tenkes at det gjennom rekruttskolen oppsto irritasjoner hvor det var enklere å la være å si noe, eller å trekke seg unna de andre for å unngå konfrontasjon. På denne måten ble det enklere for dem som "passet sammen" å være sammen. De uvennskapene som eksisterte gikk i all hovedsak over etter overflyttingen til Huseby, slik jeg forsto det var det fordi de ble plassert i forskjellige tropper.

Selv spurte jeg flere av de mannlige soldatene om deres mening om å dele rom med de kvinnelige soldatene. Noen mente at det ikke var en bra løsning, de kunne ikke ha gutteprat lengre og de kunne ikke være seg selv. Ole Magnus Totland (2009) viser hvordan *gutteprat* opprettholder det maskuline fellesskapet. Det mannlige kjønn legges til grunn for den sosiale deltakelsen i fellesskapet hvor fokus på kropp, kjønn og seksuelle relasjoner fremstår som symbolske praksiser. For å ta del i dette fellesskapet må de kvinnelige soldatene opptre i henhold til de verdier og regler som eksisterer i det maskuline fellesskapet.

Larsen fortalte at når hun tilbrakte tid på gutterommet foregikk det mye gutteprat, av og til tok hun del i praten, men mest overså hun hva de sa. Flere av dem jeg snakket med om rominndeling så ingen problem med å ha gutter og jenter på samme rom, de ville bare komme nærmere hverandre og argumenterte med at de sover på samme rom på vakt og i samme telt ute i felten. Når jeg spurte de kvinnelige soldatene var det også ulike meninger. Noen syntes det var helt greit å skille rommene, for da fikk man privatliv. Dessuten hadde de mulighet til å gå på gutterommet når de ønsket det. Andre mente at det var en selvfølge at man skulle dele rom, man fikk et annet forhold til guttene, ble mer inkludert i fellesskapet og man slapp alle intrigene som den siste tiden på rekruttskolen utartet seg på jenterommet.



## Hva betyr likhet?

I denne oppgaven har jeg vist flere ganger hvordan det forsøkes å skapes et likhetsnivå i Hans Majestet Kongens Garde. I dette avsnittet vil jeg diskutere betydningen av ordet likhet, og hvorvidt likeverd er likhet. Som tidligere nevnt i det teoretiske rammeverket forstår Gullestad (1995, 2007) "equality as sameness". Forsvaret påpeker selv i sitt verdigrunnlag at "et hvert menneske har en iboende verdi og verdighet, uavhengig av bakgrunn, egenskaper og prestasjoner. Derfor må vi sikre at alle behandles likeverdig og med respekt, uansett bakgrunn, kjønn, livssyn, etnisk eller kulturell tilhørighet".

Etter lueløpet fortalte Pedersen meg at et befal hadde uttrykt til henne "*Nå er du en av gutta, Pedersen*". Hun forklarte at befalet var imponert over hennes innstans på lueløpet og hvordan hun hadde taklet de forskjellige roller som ble tildelt<sup>39</sup>. Slik jeg forsto det kunne hun dermed nå betraktes som en av gutta. Hun ble roset for å være dyktig og for å klare å holde tritt med de mannlige soldatene.

Ved å uttrykke at Pedersen er *en av gutta*, viser befalet i først omgang at for å være lik, må Pedersen klare de oppgaver som blir gitt og de krav som blir stilt. På denne måten blir hun en deltager i det sosiale fellesskapet. I følge Bourdieu(2000) må en kvinne som ønsker å ha en stilling som i utgangspunktet er tilpasset mannen ha det som kreves av stillingen, men også det som en mann tar med seg inn. Selv knytter han dette til det fysiologiske, autoritet, trygghet og en distanse til rollen. Jeg har vist igjennom oppgaven at de kvinnelige soldatene, i større grad enn sine mannlige medsoldater, må tilpasse seg for å leve opp til normen, og at dette kan forklares med at selve normen fremstår som maskulin. Når de kvinnelige soldatene blir plassert i egne rom, kalt inn på jentesamtaler, og må skjule kroppslige ulikheter, bidrar dette til at kvinnen fremstår som et sosialt avvik, fra soldatrollen så vel som mannsrollen. Det å være lik som soldat, blir dermed det samme som det å være mann. For å være en *av gutta* må de kvinnelige soldatene mestre det å være *soldat*.

Fürst (N.D:15) mener at likhet ikke kun betyr likeverd, men også å være maken til, det samme som. Hun mener at sameness er motsatsen til difference og at man i det norske språket lett kan forveksle disse med motsatsene equal og unequal. "Når likhet tenkes som

---

<sup>39</sup> Noen befal brukte lueløpet som en arena for å teste ut hvordan soldatene ville passe til de ulike roller som skal fordeles. Slik som for eksempel lagfører.

sameness, utelukkes den forskjell som ligger i difference. "Bare equal betyr likeverdig og vil utjevne et hierarki".

Likeverd som synonymt med likhet mener jeg blir for enkle kategorier. De kvinnelige og mannlige soldatene i Hans Majestet Kongens Garde er forskjellige, har forskjellige behov og trenger forskjellige tilpasninger. Fordi normen er maskulin bidrar de ulike tilpasningene imidlertid til at det feminine nedvurderes i forhold til det maskuline. Likhetsprinsippet favoriserer de mannlige soldatene gjennom kulturen som eksisterer, fordi verdien som tilskrives kjønnene er forskjellig. De kvinnelige soldatene er dermed ikke likeverdige de mannlige soldatene. Dette inntrykket bekreftes gjennom hvordan Hans Majestet Kongens Gardes selv betrakteren god gardist: "En gardist kan forenklet beskrives som både en gentleman og en spesialisert kampsoldat"(HMKGa). Å være en gentleman er på alle måter tilknyttet å være en mann. Dette ligger både i ordet og den allmenne betydningen av å være en gentleman, som noe som utspiller seg i relasjon til det kvinnelige.

Selv mener jeg at likhet kan bety flere ting, som springer ut i fra konteksten likhet brukes i. De kvinnelige soldatene må først og fremst forme seg som en soldat. Likhet som *det samme som* eller *maken til* forstår jeg som begrep som passer bedre inn i denne konteksten. Selv velger jeg å forholde meg til maken til. De kvinnelige soldatene formes som å være like de mannlige soldatene, og dermed som maken til. Dette er fordi det eksisterer en *forskjell* mellom kjønnene. Sameness tenkt som likhet, vil utelukke forskjellen som ligger i difference og det er denne *forskjellen* som skiller de kvinnelige og de mannlige soldatene fra hverandre. Dette understrekes også ved at befalet uttrykker at "*nå er du en av gutta*".

Så lenge soldatrollen som fremheves i Hans Majestet Kongens Garde fremstår som maskulin, sørger den sosiale praksisen også for at det feminine undertrykkes av aktørene selv. For at de kvinnelige soldatene skal bli *en av gutta* må de, på samme måte som de mannlige soldatene, tilfredsstille både de formelle og uformelle kravene de blir stilt overfor. Ved at både menn og kvinner tar del i den indre identitetsproduksjonen i avdelingen bidrar begge kjønn også til å reprodusere seg selv som en maskulinisert homogen gruppe. På denne måten undergraves også det kompetansemessige mangfoldet som kjønnene representerer.

De kvinnelige soldatene som jeg tilbrakte tid sammen med, uttrykte alle at de ikke ønsket en videre karriere i Forsvaret. Pedersen uttrykte til meg at hun var meget lei av Hans Majestet Kongens Garde kultur og systemet. Mest av alt var hun lei av å føle seg som nederst på rangstigen. Olsen valgte heller ikke å fortsette i Forsvaret, hun var også lei av den hierarkiske kulturen, men også de oppgavene som følger med å være en soldat. I min avsluttende samtale med informantene var Larsen en av dem som var klarest på at hun ikke ønsket å fortsette i Forsvaret i det hele tatt, hun mente selv at hun var blitt dårlig behandlet, og var lei av "å ta i mot dritt". Johannesen fortalte også at hun ikke ønsket å fortsette i Forsvaret, men hun angret ikke på at hun valgte å bli værende. Hun følte at hun hadde vokst mye som person og lært mye om seg selv. Mest av alt å samarbeide med nye ukjente mennesker. Heller ikke Karlsen valgte å fortsette. Hun som de fleste andre informantene syns hun er blitt dårlig behandlet og var lei av å føle seg kommandert rundt for å gjøre unødvendige ting.

## Kapittel 7 Avslutning

### Oppsummering

I denne oppgaven har jeg tatt for meg hvordan *likhet* praktiseres for å styrke og opprettholde en tradisjonsrik kultur, en kultur preget av hierarki og ulikhet mellom grupper.

Likheten skapes ved at soldatene ikles avdelingens egne klær og symboler, samt utrustes med likt utstyr. De må utføre like handlinger og oppgaver som en homogen gruppe. Det hierarkiet som eksisterer mellom soldater og befal styrker en likhetsfølelsen mellom soldatene. På denne måten skapes et samhold og en kollektiv identitet.

Den militære kulturen bærer preg av å være maskulin og tilknyttet det mannlige kjønnnet. *Likhetsprinsippet* er derfor i aller høyeste grad formet mot å være mann. De kvinnelige soldatene som velger å tjenestegjøre her, trer inn på menns arena og må dermed innpasse seg etter det maskuline verdisystemet. Dette kommer til uttrykk både gjennom uniform, språk og undertrykking av feminine trekk som hårfrisyrer og sminke. Sminke forbys i tjenestetiden og langt hår settes opp slik at det formes mot den mannlige gardistfrisyrer. De kvinnelige soldatene fremstår på denne måten som *underordnet* de mannlige soldatene.

Avdelingen innrømmer gjennom sitt regelverk at menn og kvinner er forskjellige. Dette kommer til uttrykk gjennom at det eksisterer ulike fysiske krav for de mannlige og de kvinnelige soldatene, hvor den maskuline normen er rådende. Det paradoksale er at soldatene skal løse like oppgaver som ofte er fysisk krevende. Kjønnene plasseres på hvert sitt rom, av hensyn til privatlivet, men med den konsekvensen at de kvinnelige soldatene segregeres fra troppen de tilhører. Konsekvensene av dette er for flere at de faller utenfor det sosiale fellesskapet, både uformelt og formelt, ved at de ikke får de meldinger som blir gitt av ledelsen og som er nødvendig for å kunne delta i den daglige tjenesten. På denne måten mener jeg Hans Majestet Kongens Garde praktiserer et likhetsideal og ikke et likeverdsideal, og at disse to kategoriene derfor må forstås som ulike.

## Kjønnsnøytral verneplikt?

Kvinner i Forsvaret har i de siste årene vært tema for flere debatter og likestilling har vært et sentralt begrep. En måte å øke kvinneandelen på vil være å innføre kjønnsnøytral verneplikt. I det følgende vil jeg presenter noen av de splittede meningene som omhandler verneplikt for kvinner.

I 2007 utlyste daværende forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen en debatt om verneplikt og sesjonsplikt for kvinner (Egeberg 2007). I 2008 ble forslag om verneplikt for kvinner avvist av stortinget, men det ble vedtatt at sesjonsplikt for kvinner skulle innføres for å forsøke å øke kvinneandelen (Norsk telegrambyrå 2008, Ot.prp. nr. 41 (2008-2009)). I januar 2010 ble det første kvinneårskullet innkallet til sesjon og på denne måten håper man det at flere kvinner velger Forsvaret som en karriere og utdanningsmulighet.

Et sentralt argument om verneplikt for kvinner er at kvinner og menn vil få tilgang på den samme utdanning og arbeidsplass som Forsvaret tilbyr. Et større antall kvinner vil også gi et bredere mangfold med ulik kompetanse for å løse de oppgaver som Forsvaret står ovenfor både internasjonalt og nasjonalt. Det norske samfunnet vil utspeile demokrati og likestilling (Brestruprapporten 2007, Stortingsmelding nr 36 2007-2008). I tillegg foreligger det en formening om at hvis vernepliktsloven hadde vært innført i dag ville begge kjønn vært inkludert og dermed vil verneplikten fremstå som mer legitimt (Krossli Storvik 2008).

Toril Skard (2007a) mener at å innføre verneplikt for kvinner for å legitimere verneplikten er et uholdbart argument. Hun skriver at "problemer som måtte knytte seg til verneplikten, må løses på eget grunnlag, ikke ved å trekke en ny, hittil utenforstående gruppe".

Norsk kvinnesaksforening (2007:21) mener at likestillingsbegrepet og likestillingslovens intensjoner blir misforstått når det kommer til punktet om verneplikt for kvinner. Likestilling skal dreie seg om å ha de samme rettigheter og grunnleggende frihet. Kvinner skal verdsettes og tildeles ressurser og makt på lik linje som menn, men dette betyr derimot ikke at menn og kvinner nødvendigvis må være like eller gjøre de samme tingene for å bli likestilte. I enkelte situasjoner må det underprivilegerte kjønn favoriseres for å kunne oppnå

like resultater<sup>40</sup>. Selv om det norske samfunnet i dag er mer likestilt enn før, er det fortsatt kvinner som bærer tyngden av ansvaret med hjem og familie. Dette medfører at kvinner ikke bestandig har de samme muligheter som menn med hensyn til de økonomiske forutsetninger. Å tilbringe opp til et år i førstegangstjenesten innebærer for flere et økonomisk tap, og å pålegge kvinner verneplikt kan forsterke den allerede økonomiske kjønnsforskjellen som foreligger.

Ingrid Eide (2007) mener at fødearbeidet kan veie opp for menns byrde med verneplikt gjennom den drift og samfunnsnødvendighet fødearbeidet representerer. Hun hevder at fødearbeidet er mer enn å få og ha barn, hun peker på den "fruktbarhetsberedskap" som kvinner opplever fra puberteten til overgangsalderen – den månedlige menstruasjon, ønske om å få flere barn og den kroppslige restitusjon kvinnen trenger for å bygge seg opp etter en fødsel, dermed kan dette veie opp for verneplikten. Ingrid Eide (2007) mener at det demografiske grunnlaget for samfunnet vil forsvinne hvis man begynner å rokke med fødearbeidet. Selv om menn deler ansvaret med oppdragelse, omsorg og forsørgelsen kan de aldri kunne dele fødearbeidet. AP-politiker Eva Kristin Hansen støtter Eides synspunkt om at fødearbeidet veier opp for verneplikt. Hansen siteres av Aftenposten 16. August 2007: "At kvinner føder barn er et argument som fortsatt holder" (Bentzrød 2007). Hansen får støtte fra Høyrepolitiker Linda Cathrine Hofstad som siteres av samme avis "Jeg mener at man i utgangspunktet har nok å ta av når det gjelder mannlige vernepliktige. Det ville være et tilbakeslag for likestillingen å tvinge kvinner inn. Vi vet at kvinner ikke får lik lønn for likt arbeid, fordi de ofte er hjemme med barn og blir hengende etter med utdanning og karriere. Å holde dem utenfor yrkeslivet nok et år vil bremse likestillingen i arbeidslivet" (Bentzrød 2007).

Forsvaret innkaller i dag flere vernepliktige enn det er behov for. Behovet for militært personell er kraftig redusert, samtidig som behovet for kvalitet og profesjonalitet i Forsvaret øker. Verneplikten innebærer i prinsippet å skulle kunne forsvare Norge ved krig. Trusselen

---

<sup>40</sup> Gjennom min research har jeg ikke kommet over om Norsk kvinnesaksforening har tatt standpunkt til kvotering av kvinner i forsvaret, men det fremkommer at de er for obligatorisk kvotering av kvinner til kommunestyrene. ([http://kvinnesak.no/artikkel\\_123.nml](http://kvinnesak.no/artikkel_123.nml))

om krig i Norge fremstår som lite sannsynlig, og dermed kan det antas at Forsvaret derfor ikke har et behov for å opprettholde og trene store styrker. Norge fremstår som en fredsbevarende nasjon, med staten som monopol på vold gjennom politi og det militære. Ingrid Eide (2007:14) skriver at verneplikt for kvinner vil bidra til å fordoble samfunnets militarisering og voldskompetanse. Norsk kvinnesaksforening (2007) uttaler at fokuset heller bør være på fredsbevarende- og ikke voldelig løsninger av konflikter. Gjenoppbygning av samfunn for både kvinner og menn samt fredsbygging bør være sentralt istedenfor militær virksomhet.

Verneplikt for kvinner vil kunne føre til en større andel kvinner i de internasjonale styrkene. Ragnhild Mathisen (2007:7) skriver at Norge med sitt engasjement gjennom militære operasjoner i utlandet bidrar til fred og demonstrerer solidaritet med det internasjonale samfunnet, samtidig som det styrker vår egen sikkerhet. Gjennom FN resolusjon 1325 har Norge forpliktet seg til å øke kvinneandelen i sine internasjonale styrker. På denne måten vil styrkene komme i bedre kontakt med den sivile delen av befolkningen, spesielt kvinnene, som representere en sfære som fremstår som lukket for de mannlige soldatene. Dermed vil man kunne etablere et samarbeid mellom kvinner og kvinneorganisasjoner i operasjonsområdet. Torill Skard (2007) skriver at ingen kvinner i dag har kvalifisert seg til å delta i den norske spesialstyrken som står for skarpe oppdrag i Afghanistan. Hun skriver at "påstander om positive effekter av kvinnelig deltakelse i fredsbevarende operasjoner dreier seg derfor neppe først og fremst om kvinnelige soldater, men om kvinner som deltar i kraft av sivile posisjoner".

På konferansen "Gender and Military Operations: What is the value added?" i regi av Forsvarets Høgskole, i januar 2010 poengterte flere av foredragsholderne hvor viktig det er med kvinner i internasjonale styrker for å få tilgang til den kvinnelige sfæren. Både representanter fra United States Marine Corps og fra det svenske Forsvaret kunne vise til eksempler hvor kvinnelige soldater har fått tilgang til informasjon som mest sannsynlig ikke mannlige soldater hadde fått. Torill Skard (2007) minner oss på at ikke alle samhandlinger er vennlig dialog, og hun setter spørsmålsteget ved hva som skjer i kamphandlinger med fienden. Kvinner vil i mange tilfeller være mer utsatt og sårbare i nærkamper hvor metoder slik som tortur, mishandling og voldtekt finner sted. Det kan fremstå i offentligheten som om

verneplikten gir mulighet til et år med samhold, rike opplevelser, utdanning og karriere muligheter. Det grunnleggende prinsippet om verneplikt for å verne landet og i verste fall delta i kamphandlinger kommuniseres i liten grad.

Ved å øke kvinneandelen foreligger det er ønske om at kvinners tankesett og verdier vil påvirke den militære organisasjon. Torill Skard (2007) skriver at de "myke" verdiene som kvinner representerer risikerer å forsvinne hvis de skal inn i et system som preges av helt andre verdier. Det er ikke gitt at kvinner klare å forandre den militære kulturen som eksisterer, en kultur preget av lydighet, hierarki og regler. Kvinner som en mindretallsgruppe, ved å representere 15 prosent (som er ønsket) vil i liten grad klare å forandre noe. Torill Skard (2007:11) skriver at "Før kvinner gjør karriere, hvis de kommer så langt, vil de være maskuliniserte og militarisererte inn i de rådende mønstrene og sannsynligvis skille seg i relativt liten grad fra sine mannlige kolleger".

### **Fra likhet til forskjell**

Bak øking av kvinneandelen ligger et integreringsarbeid som går ut på at kvinner skal inn i en kultur som bærer preg av å være tilpasset menn. Selv forstår jeg at for å klare og øke kvinneandelen må det settes realistiske mål, og de kvinner som skal inn i Forsvaret bør være de som er motiverte for fysiske påkjenninger og den militære kulturen som i stor grad omhandler disiplinering og militær dannelse. For å skape et tillitsforhold mellom Forsvaret og soldater, bør filmer og reklamemateriale som fremstiller tjenestetiden som utelukkende actionfylt og moro revurderes. Det samme bør reklamefilmer som fremhever maskuline idealer og interesser.

For at kvinner skal trives i Forsvaret og blir værende ser jeg at Forsvaret selv må styre fokuset fra likhet til likeverd. Samtidig bør det vektlegges at de forskjeller som kvinner og menn bringer med seg gir kompetansemessig mangfold og det er disse som vil skape et bedre rustet Forsvar. Svein-Tore Kristiansen, Ole Boe og Stine W. Skjæret (2010) poengterer at Forsvaret bør stille spørsmål med hva man oppnår ved et mangfold. Samtidig mener jeg at soldatrollen bør kommuniseres som en kjønnsnøytral kategori, hvor de ulike egenskapene som både kvinner og menn tar med seg inn fremmes.



Det bør også kommuniseres i større grad fra det politiske hold at økning av kvinner i Forsvaret ikke kun har et politisk likestillingsmotiv, men hva kvinner tilfører Forsvaret. Dette likestillingsarbeidet og økning av den ene kjønnet bør også kommuniseres i andre sektorer hvor både menn og kvinner er underrepresenterte.

# Litteraturliste

Adams, Abigail E (2002): "Dyke to dyke: Ritual reproduction at a U.S men`s military college"

The best of anthropology today. (ed) Jonathan Benthall Routledge

Archetti, Eduardo (1984): "Om maktens ideologi – en krysskulturell analyse" i Den norske

væremåten Antropologisk søkelys på norsk kultur (red) Klausen J.W Cappelens Forlag AS

Barth, Fredrik (2004): Andres liv –og vårt eget Universitetsforlaget Oslo

Beauvoir, Simone de (2000): Det annet kjønn Pax Forlag AS Oslo

Bordo, Susan R (1989):"The body and the Reproduction of Femininity: A Feminist

Appropriation of Foucault" i (Red) Jaggar, Alison M. & Bordi, Susan R.

Gender/body/Knowledge. Feminist Reconstructions og Being and Knowing Rutgers

University Press

Bourdieu, Pierre (2000): Den maskuline dominans. Pax Forlag A/S

Brekkehus, Jan Magnus (2005): "Hår, skjegg, ørepynt og synlig pearcing" Stående orde for

Hans Majestet Kongens Garde Nr C-12, Vedlegg 3, Undervedlegg 2

Nuciaria, Marina (2006): "Women in the Military" Handbook of the Sociology of the military

(ed) Giuseppa Caforio, Springer Science + Business Media, LLC

Csordas, Thomas J (2005):"The Body`s Career in Anthropology" Anthropological Theory

Today Henriette L. Moore (red) Polity Press

Eide, Ingrid (2007): "Verneplikt, likestilling og samfunnsansvar" i Kvinner likestilling og militarisering red. hefte av Norsk kvinnesaksforening og Internasjonal kvinneliga for fred og frihet

Eriksen, Thomas Hylland (2001): Små steder -store spørsmål Innføring i sosialantropologi Universitetsforlaget Oslo

Frese, Pamela R. Harrell, Margaret C. (2003): Anthropology and the United States Military Coming of Age in the Twenty-First Century Palgrave (ed) Frese Harrell MacmillanTM

Frøystad, Kathinka (2003): "Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeidet og dets umulighet i Norge", i (Red) Rugkås, Marianne & Thorsen, Kari Trædal Nære steder, nye rom.

Utfordringer i antropologiske studier i Norge Gyldendal Norsk forlag

Fürst, Elisabeth L`orange (N.D): "Forskjell og likhet, kropp og språk". Feministisk vitenskapskritikk i tilbakeblikk. Upublisert

Fürst, Elisabeth L`orange (1988): Kvinner i akademia – inntrengere i en mannskultur Om ansettelsesprosessen ved universitet og høyskole, NAVFs sekretariat for kvinneforskning, Norges allmennvitenskaplige forskningsråd Oslo

Fürst, Elisabeth L`orange (1995): Mat et annet språk. Rasjonalitet, kropp og kvinnelighet i Pax Forlag AS

Fürst, Elisabeth L`orange (1998): "Fotballengelen: Mannlighet og kroppslig erfaring", i Sosiologisk årbok (2)

Gennep, van Arnold (1960): The rites of passage London: Routledge & Keagan Paul Ltd

Goffman, Erving(1968): Asylums Essay on the social situation of mental patients and other inmates Penguin Group

Gullestad, Marianne (1995): Kultur og hverdagsliv. Universitetsforlaget AS

Gullestad, Marianne (2007): "Likhetens Grenser" Likhetens paradokser Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge (red.) vike Universitetsforlaget

Hallpike, C R (1979): "Social Hair" i Reader in comparative religion An anthropological approach HarperCollinsPublishers

Hegge, Per Egil (2008): God vakt skal være H.M. Kongens Garde i felt og parade

Schibsted Forlag

Hirdman, Yvonne (1988): "Genussystemet – reflexioner kring sociala underordninger i kvinnovetenskaplig" Tidsskrift Fourm för kvinnliga forskarar och kvinnoforskning i Lund 9 (3)

Jordan, Ann T. (2003): Buisness Anthropology Waveland Press, Inc

Lien, Marianne E. (2007): "Likhet og verdighet Gavebytter og integrasjon i Båtsfjord" i Likhetens Paradokser Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge (red) Vike Universitetsforlaget AS

Malinowski, Bronislaw (1984): "The Subject, Method, and Scope of the Inquiry" i Argonauts of the Western Pacific Waveland Press Inc

Mathisen, Ragnhild (2007): "Perspektiver: Kvinner i forsvaret" i Kvinner likestilling og militarisering red. hefte av Norsk kvinnesaksforening og Internasjonal kvinnelige for fred og frihet

Norsk kvinnesaksforening (2007): "Nei til kvinnelig verneplikt" i Kvinner likestilling og militarisering (red) hefte av Norsk kvinnesaksforening og Internasjonal kvinneliga for fred og frihet

Ortner, Sherry B.(1974): "Is Female to Male as Nature Is to Culture?" Woman, Culture and Society i (red) Rosaldo & Lamphere Stanford University Press

Rosaldo, Michelle Z. (2009):"Woman, Culture, and Society: A Theoretical Overview" Woman, Culture and Society i (red) Rosaldo & Lamphere Stanford University Press

Sanjek, Roger (1990): "A Vocabulary for Fieldnotes" i (red) Sanjek, R. Fieldnotes. The Makings of Anthropology Cornell University Press

Skard, Torill (2007): "Kvinnelige soldater –en kvinnesak?" i Kvinner likestilling og militarisering red. hefte av Norsk kvinnesaksforening og Internasjonal kvinneliga for fred og frihet

Solheim, Jorun (1998): Kroppen som symbolsk univers Den åpne kroppen. Om kjønnsymbolikk i moderne kultur Pax forlag

Syversen, Arne Hallan (2001): Et forsvar i endring: en ny tid og nye utfordringer for militære ledere. Hovedoppgave i sosialantropologi - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Turner, Victor (2008): The ritual Process Structure and Anti-Structure Aldine Transaction

Turner, Victor (1979): "Betwixt and Between: The liminal period in rites de passage" i Reader in comparative religion An anthropological approach HarperCollinsPublishers

Vike, Halvard Lidén, Hilde og Lien, Marianne (2007): "Likhetens virkeligheter" i Likhetens paradokser Antropologiske undersøkelser i det moderne i (Red) Vike Universitetsforlaget AS

Værnø, Grethe Sveri, Elisabeth (1990): Kvinnenes forsvarshistorie. (red.) Værnø Kvinners Frivillige Beredskap Oslo

Weber, Max (2008): Makt og byråkrati Gyldendal Norsk Forlag AS

Wikan, Unni (1996) : Fattigdom som opplevelse og livskontekst: Innsikt fra deltakende i Odd

Wormnæs (red): Vitenskap - enhet og mangfold , 1996. Oslo: ad Notam Gyldendal.

#### Internettreferanser:

Bentzrød, Sveinung Berg (2007): "Yngre politikere er imot verneplikt for kvinner"

Nettutgave: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1940046.ece> (lest 4. juni 2010)

Brestrurapporten (2007): "Utvalg for større kvinneandel i forsvaret – rapport" Nettutgave:

<http://www.mil.no/felles/nvkb/start/dok/article.jhtml?articleID=143103> (lest 4. juni 2010)

Danielsen, Tone (2008): "Common sens is not that common" Krysskulturelle

kommunikasjonskollisjoner – utfordringer i internasjonal krisehåndtering FFI rapport

2008/01728 Nettutgave:

<http://mne.oslo.mil.no:8080/Multinatio/Rapportero/CommonSens/file/Commonsenseisnot>

[hatcommon%20-%20Danielsen%20Tone%20FFI.pdf](http://mne.oslo.mil.no:8080/Multinatio/Rapportero/CommonSens/file/Commonsenseisnot/hatcommon%20-%20Danielsen%20Tone%20FFI.pdf) (lest 4. juni 2010)

Devilbiss M. C. (1985): "Gender Integration and Unit Deployment: A Study of GI Jo" Armed

Forces & Society Armed Forces & Society 1985; 11; 523 DOI: 10.1177/0095327X8501100404

Nettutgave: <http://afs.sagepub.com/cgi/reprint/11/4/523> (lest 5. juni 2010)

Egeberg, Kristoffer (2007): "Åpner for full verneplikt for kvinner" Nettutgave:

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/01/08/488228.html> (lest 4. juni 2010)

Ellingsæter, Lise og Iversen, Gunvor (2003): Da kvinnene kom for fullt - endringer i

yrkesaktivitet i 1970-åra. Nettutgave:

[http://www.kampdager.no/arkiv/arbeidsliv/artikkel\\_arbeid.html](http://www.kampdager.no/arkiv/arbeidsliv/artikkel_arbeid.html) (lest 13. juni 2010)

FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1325: FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1325 (2000) om kvinner,

fred og sikkerhet Nettutgave: <http://www.fn1325.no/Resolusjonen> (lest 9. mars 2010)

Forsvarets verdigrunnlag: Nettutgave:

[http://www.mil.no/multimedia/archive/00062/Forsvarets\\_verdigrun\\_62606a.pdf](http://www.mil.no/multimedia/archive/00062/Forsvarets_verdigrun_62606a.pdf) (lest 4.

juni 2010)

Hellum, Nina (2009): "Menn i dumme kjoler" En antropologisk studie av menneskelige

faktorer i fredsstøttende operasjoner FFI rapport 2009/00129 Nettutgave:

<http://rapporter.ffi.no/rapporter/2009/00129.pdf> (lest 4. juni 2010)

Hellum, Nina(2010): "Bein i nesa –en antropologisk studie av kjønnsproblematikk på

minesveiperen KNP Otra" FFI-rapport 2010/00030 Nettutgave:

<http://rapporter.ffi.no/rapporter/2010/00030.pdf> (lest 4. juni 2010)

HMKGa: "Hva er en gardist?" Hans Majestet Kongens Garde Nettutgave:

<http://www.mil.no/haren/hmkg/start/oppdrag/#2> (lest 11. november 2009)

HMKGb: "3. Gardekompani" Hans Majestet Kongens Garde Nettutgave:

[http://www.mil.no/haren/hmkg/start/avd/musikk\\_drill/info/](http://www.mil.no/haren/hmkg/start/avd/musikk_drill/info/) (lest 16. november 2009)

Krossli, Jan Inge Storvik, Kaia (2008): "Regjeringen dropper kvinnelige verneplikt"

Nettutgave: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article341093.ece> (lest 1. juni 2010)

Lovdata (2005): Lov om likestilling mellom kjønn (likestillingsloven) Nettutgave:

<http://www.lovdata.no/all/tl-19780609-045-0.html> (lest 1. juni 2010)

Lovdata (2010): "Lov om verneplikt" Nettutgave: <http://www.lovdata.no/all/nl-19530717-029.html> (lest 6. juni 2010)

Lønnå, Elisabeth (2003): Den nye kvinnebevegelsen i 1970 årene Nettutgave:

[http://www.kampdager.no/arkiv/organisering/nybevegelse/artikkel\\_lonnaa.html](http://www.kampdager.no/arkiv/organisering/nybevegelse/artikkel_lonnaa.html) (lest 13. juni 2010)

Norges Gardistforbund: Norges gardistforbunds Nettutgave:

<http://www.gardistforbundet.no/> (lest 1. juni 2010)

Norsk Telegrambyrå (2008): "Kvinner får slippe verneplikt" i Verdens Gang (VG) Nettutgave:

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=513385> (lest 1. juni 2010)

Ot.prp. nr. 41 (2008-2009): "Om lov om endringer i lov 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt

(videreutvikling av sesjonsordningen og innføring av sesjonsplikt for kvinner)" Nettutgave:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/otprp/2008-2009/otprp-nr-41-2008-2009-/1.html?id=548256> (lest 1. juni 2010)

Reglement for Forsvaret gruppe 43 (1993): Tjenestereglement for forsvaret gruppe 43 Fysisk fostring Nettutgave:

[http://www.mil.no/multimedia/archive/00109/TfF\\_kl4\\_gr43\\_109841a.pdf](http://www.mil.no/multimedia/archive/00109/TfF_kl4_gr43_109841a.pdf) (lest 1. juni 2010)



Skard, Torill (2007a): "Kvinnelig verneplikt: Likestilling som skalkeskjul i Norsk

Kvinnesaksforening Nettutgave: [http://kvinnesak.no/artikkel\\_136.nml](http://kvinnesak.no/artikkel_136.nml) (lest 1.juni 2010)

Statistisk sentralbyrå: " Etternavn brukt av 200 eller flere" Nettutgave:

<http://www.ssb.no/navn/> (lest 27. februar 2010)

Stortingsmelding nr 36 (2006-2007): "Økt rekruttering av kvinner til forsvaret". Nettutgave:

<http://www.regjeringen.no/pages/1991575/PDFS/STM200620070036000DDDPDFS.pdf> (lest 16. november 2009)

St.prp. nr. 48 (2007-2008): "1.1 Forsvarets formål og funksjon" i Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier Nettutgave:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/stprp/2007-2008/stprp-nr-48-2007-2008-/1.html?id=504784> (lest 6. juni 2010)

TJ 12-3 (2004): "Del 1 – Alminnelige bestemmelser" i Uniformsreglement for hæren

Nettutgave:

<http://www.webstaff.no/100000%20army%20dress%20regulations/010000.htm> (lest: 18 Januar 2010)

Totland, Ole Magnus (2009): Det operative fellesskapet. En sosialantropologisk studie av kropp, kjønn og identitet blant norske soldater i Telemarks Bataljonen Masteroppgave i sosialantropologi ved Universitet i Oslo Nettutgave:

<http://www.duo.uio.no/publ/sai/2009/92504/MasteroppgavexOlexMagnusxTotland.pdf> (lest 20. juni 2010)

Vitenskapsbutikken: Hva er vitenskapsbutikken? Nettutgave:

<http://www.uio.no/vitenskapsbutikken/> (lest 1. juni 2010)